

TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ

Özel Eğitim ve
Rehberlik Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mehmet Nezir GÜL

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Uğur SAK
Seyfettin TORAMAN

YAZARLAR

Prof. Dr. Uğur SAK
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut ÇİTİL
Dr. Öğr. Üyesi Zehra ATBAŞI
Cemal ÖZDEMİR
Yunus POLATOĞLU
Uzm. Ruveyda ŞEN
Uzm. Rahşan ONAT

BASKI VE CİLT

Afşar Ofset

GENEL YAYIN NO

7449

TANITICI YAYINLAR DİZİ NO

183

ISBN

978-975-11-5542-9

ANKARA-2020

"Bu yayın Millî Eğitim Bakanlığı tarafından UNICEF'in finansal desteği ile hazırlanmıştır. Yayında beyan edilen görüşler kişilerin kendi sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF'in görüş ve politikalarını yansıtmamaktadır."

ÖNSÖZ

Bir ülkede özel eğitim hizmetlerinin kalitesi ve yaygınlığı, eğitim sisteminin kalitesinin ve de insan merkezli oluşunun en önemli göstergelerinden biridir. Eğitim sistemleri insana değer verdikçe, özel eğitimin genel eğitim sistemi içindeki payı da artar çünkü bu tür sistemlerde her insan ayrı bir değerdir. Türkiye’de son yıllarda özel eğitim alanında önemli gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin her birinin ayrı bir değer olma gerçekliği göz önünde bulundurularak ortaya çıkmıştır.

“Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetleri” isimli bu kitabın temel amacı ülkemizdeki özel eğitim hizmetlerini bilimsel bir bakış açısıyla tanıtmaktır. Özel eğitim alanı ülkemizde ve dünyada önemli bir hizmet alanı olarak gelişmekte ve ilerlemektedir. Ülkemizde yaklaşık yüzyıllık bir geçmişe sahip olan bu alan günümüzde oldukça kapsamlı ve yaygın bir yapıya kavuşmuştur. Kitabın, geçmişten günümüze Türkiye’de özel eğitim alanında sunulan hizmetlere, özel eğitim sisteminin yapısına ve mevcut politikaların açıklanmasına ışık tutacağı düşüncesindeyiz.

Altı bölümden oluşan kitapta ilk olarak özel eğitim alanının kavramsal, tarihsel ve yasal gelişimi ele alınmıştır. Kitabın ilk bölümünde tarihsel süreçte personel yetiştirme, kurumsal gelişmeler ve bunlara zemin oluşturan yasal düzenlemeler hiyerarşik bir şekilde sunulmuştur. Kitabın ikinci bölümünde Türkiye’de özel eğitim hizmetlerinin kurumsal işleyişi ele alınmıştır. Bu kapsamda başta Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere, özel eğitim hizmetlerini sürdüren birimler, çeşitli eğitim ortamlarında sunulan özel eğitim hizmetleri ile özel eğitim okul ve kurumları açıklanmıştır. Kitabın üçüncü bölümünde Türkiye’de işleyen eğitsel değerlendirme ve tanılama süreci ile bilimsel olarak eğitsel değerlendirme ve tanılama süreçleri bir arada ele alınarak açıklanmıştır. Kitabın dördüncü bölümünde kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları ve ilgili kavramlar anlatılmıştır. Beşinci bölüm ise özel eğitim alanında önemli bir yer tutan özel yetenekli bireylere ayrılmıştır. Bu bölümde özel yetenek alanında sıklıkla kullanılan kavramlar, özel yetenekli bireylerin eğitim modelleri, tanılanmaları ve ülkemizde bu bireylere sunulan eğitim hizmetleri ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Kitabın son bölümünde yakın tarihteki politika belgelerinde (şûra kararları, kalkınma planları ve MEB strateji belgeleri) özel eğitim ile ilgili alınan karar ve stratejiler açıklanmıştır.

Kitap, özel eğitim alanında çalışan akademisyenler ile öğretmenler tarafından bir takım çalışması ile yazılmıştır. Türkiye’deki özel eğitim hizmetlerinin dünü, bugünü ve yarınına ilişkin kapsamlı bilgiler sunulmuş, her bölüm bilimsel ve pratik temelleri içerecek şekilde oluşturulmuştur. Bu yönüyle “Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetleri” isimli bu kitabın özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin ailelerine, alanda çalışan eğitimcilere ve akademisyenlere faydalı olacağı kanaatindeyiz. Alanda kaynak bir eser olacağını düşündüğümüz bu kitabın hazırlanmasında uygun çalışma ortamını sağlayan Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürü Sayın Mehmet Nezir GÜL’e, kitabın yayımlanmasında önemli katkıları olan Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Araştırma-Geliştirme ve Projeler Daire Başkanı Ahmet KAYA ve proje ekibine teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Uğur SAK ve Seyfettin TORAMAN

Bölümler ve Yazarları

- 1. BÖLÜM:** Özel Eğitim Alanının Kavramsal, Tarihsel ve Yasal Temelleri
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut ÇİTİL
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü
- 2. BÖLÜM:** Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetlerinin Sunumu
Dr. Öğr. Üyesi Zehra ATBAŞI* - Cemal ÖZDEMİR**
*Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü
**MEB, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- 3. BÖLÜM:** Türkiye’de Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut ÇİTİL* - Yunus POLATOĞLU**
*Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü
** MEB, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- 4. BÖLÜM:** Türkiye’de Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları
Dr. Öğr. Üyesi Zehra ATBAŞI
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü
- 5. BÖLÜM:** Türkiye’de Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut ÇİTİL* - Prof. Dr. Uğur SAK**
*Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü
**Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü
- 6. BÖLÜM:** Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetlerinin Geleceği
Uzm. Ruveyda ŞEN - Uzm. Rahşan ONAT
MEB, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

İçindekiler

BÖLÜM 1

ÖZEL EĞİTİM ALANININ KAVRAMSAL, TARİHSEL VE YASAL TEMELLERİ _____	11
Özel Eğitim Alanın Kavramsal Temelleri _____	11
Özel Eğitim Nedir? _____	12
Kimler Özel Eğitime İhtiyaç Duyar? _____	12
Özel Eğitimin Amacı ve İlkeleri Nelerdir? _____	15
Dünyada ve Türkiye’de Özel Eğitimin Tarihsel Gelişimi _____	17
Dünyada Özel Eğitimin Gelişimi _____	17
Türkiye’de Özel Eğitimin Gelişimi _____	25
Günümüzde Özel Eğitim Hizmetlerinin Yasal Çerçevesi _____	40
573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) _____	40
Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği _____	41
5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun _____	42

BÖLÜM 2

TÜRKİYE’DE ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMU _____	49
Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetlerinin Kurumsal İşleyişi _____	49
Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü _____	50
Millî Eğitim Bakanlığının (MEB) Diğer Birimleri _____	55
Özel Eğitim İle İlgili Diğer Kurumlar _____	56

Eğitim Tür ve Kademelerinde Özel Eğitim Hizmetleri	57
Erken Çocukluk Özel Eğitim Hizmetleri	58
Okul Öncesi Eğitim Hizmetleri	58
İlköğretim	58
Ortaöğretim	59
Yükseköğretim	59
Yaygın Eğitim	60
Tamamlayıcı Eğitim	60
Evde Eğitim	61
Hastanede Eğitim	62
Aile Eğitimi	62

Özel Eğitim Okul ve Kurumları	63
Okul Öncesi Eğitim Kurumları	63
İlköğretim Kurumları	64
Ortaöğretim Kurumları	66
Birden Fazla Yetersizliği Olan Bireylerin Eğitimi	67
Özel Yetenekli Bireylerin Eğitimi Amacıyla Açılan Kurumlar	68

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE EĞİTSEL DEĞERLENDİRME VE TANILAMA	77
Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Nedir?	77
Eğitsel Değerlendirmenin İlkeleri	78
Eğitsel Değerlendirme Süreci	83
Türkiye'de Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Süreci	88

BÖLÜM 4

KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME UYGULAMALARI _____	99
Kaynaştıırma, Bütünleştirme, Normalleştirme Kavramları _____	99
Kaynaştıırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları _____	101
Destek Eğitim Odası _____	104
Kaynaştıırma/Bütünleştirme Uygulamalarında Görev ve Sorumluluklar _____	107

BÖLÜM 5

TÜRKİYE'DE ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERE YÖNELİK ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ _____	117
Özel Yetenekliler Alanının Kuramsal Temelleri _____	117
Özel Yetenekli Öğrencilerin Tanılanması _____	122
Türkiye'de Özel Yetenekli Öğrencilerin Tanılama Süreçleri _____	125
Türkiye'de Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Eğitim Uygulamaları _____	126
Özel Yetenekliler İçin Destek Eğitim Odası	
Bilim ve Sanat Merkezleri _____	126
Araştırma, Geliştirme, Eğitim ve Uygulama Merkezi (ARGEM) ve Okulu _____	129

BÖLÜM 6

TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİNİN GELECEĞİ _____	137
Millî Eğitim Şûralarında Özel Eğitim Hizmetleri İle İlgili Alınan Kararlar _____	138
Kalkınma Planlarında Özel Eğitim Hizmetleri İle İlgili Belirlenen Hedefler _____	140
Strateji Belgelerinde Özel Eğitim Hizmetleri İle İlgili Belirlenen Hedefler _____	142

BÖLÜM 1

ÖZEL EĞİTİM ALANININ
KAVRAMSAL, TARİHSEL
VE YASAL TEMELLERİ

Özel Eğitim Alanının Kavramsal, Tarihsel ve Yasal Temelleri

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut ÇİTİL

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

- Özel Eğitim Alanının Kavramsal Temelleri
- Dünyada ve Türkiye’de Özel Eğitimin Tarihsel Gelişimi
- Günümüzde Özel Eğitim Hizmetlerinin Yasal Çerçevesi

Bu bölümde öncelikle özel eğitim alanının kavramsal temelleri ele alınmıştır. Bu kapsamda, özel eğitim, yetersizlik ve özel yeteneklilik gibi kavramlar açıklanmıştır. Bölümün ikinci kısmında ise dünyada ve Türkiye’de özel eğitimin tarihsel gelişimi ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Özellikle Türkiye’deki özel eğitim hizmetlerindeki gelişmeler Cumhuriyet öncesi dönemi de içerecek şekilde anlatılmıştır. Tarihsel süreçte personel yetiştirme, kurumsal gelişmeler ve bunlara zemin oluşturan yasal düzenlemeler hiyerarşik bir şekilde sunulmuştur. Bölümün sonunda ise günümüzde özel eğitim hizmetlerinin yasal çerçevesini oluşturan anayasa, 573 Sayılı KHK, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ve 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun tanıtılmıştır.

Özel Eğitim Alanının Kavramsal Temelleri

Her ülkede, genel eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamayan ve özel desteğe ihtiyacı olan öğrenciler vardır. Bu öğrenciler bireysel özelliklerinin yaşadıkları toplumsal çevreye ve eğitim ortamlarına uygun olmaması, diğer bir yönüyle ise çevrenin bu bireylerin özelliklerine göre uyarlanmaması gibi nedenlerle toplumsal normların dışında eğitim alma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle de bu öğrencilere eğitimin özel bir biçimde sunulması gerekir. Özel gereksinimi

olan öğrenciler için yapılan ortam düzenlemeleri, öğretim yöntemleri, müfredat uyarlamaları, özel olarak yetiştirilmiş personel gibi birçok eğitsel düzenleme özel eğitim alanını ortaya çıkarmıştır.

Özel eğitim nedir?

En genel tanımıyla özel eğitim özel gereksinimi olan bireylere sunulan eğitimidir. Özel eğitim alanı kapsamı, işlevi ve uygulamalarıyla dünyada ve ülkemiz eğitim sistemi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca her geçen gün daha da gelişmekte ve ilerlemektedir [1]. Özel eğitimin birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Özel gereksinimi olan bireylere sunulan, bu alanda eğitim almış uzman personel ile uyarlanmış ve geliştirilmiş müfredatlar yoluyla, öğrencilerin ihtiyacına göre düzenlenmiş çevre, uygun yöntem ve araç-gereçlerle sürdürülen eğitim biçimine özel eğitim denir [2]. Bu pratik tanımın yanı sıra resmi tanımı da ele almakta fayda bulunmaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne [ÖEHY] göre "Bireysel ve

gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim" özel eğitimidir [3]. Her iki tanımda da özel gereksinimi olan öğrencilerin ihtiyaçlarına göre hazırlanmış ortam, program, yöntem ve materyallere vurgu yapılmıştır. Ayrıca bu eğitimi bu alanda yetişmiş uzman bir personelin sunması gerekliliği vurgulanmıştır.

*Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitime **özel eğitim** denir.*

Kimler Özel Eğitime İhtiyaç Duyar?

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre "Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey" özel eğitime ihtiyaç duyan bireydir [3]. Ancak farklılık için ne kadar anlamlılık

gerektiğinin irdelenmesi konuya açıklık kazandıracaktır. Anlamli fark bilimsel yöntem, araç ve ölçütlerle alan uzmanları tarafından yapılan değerlendirmeler sonucunda ortaya koyulması gereken farktır. Örneğın; bir öğrencinin zekâ yaşı takvim yaşından iki yıl ileride ise bu anlamli bir farklılıktır. Ayrıca bazı öğrenciler akranlarına nazaran daha az görebilir, daha az duyabilir ya da daha hareketli olabilir. Bilişsel gelişim, sosyal gelişim, dil gelişimi ya da fiziksel açıdan akranlarına nazaran anlamli düzeyde farklılığa sahip öğrenciler, genel eğitim ortamlarından yeterince yararlanamayabilirler. Bu nedenle öğrencilerin temel özelliklerinin ve ihtiyaçlarının bilinmesi gerekmektedir.

Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencileri iki ana grupta sınıflandırmak mümkündür. İlk grupta yetersizlikten etkilenmiş engelli öğrencilerin, ikinci grupta ise özel yeteneğe sahip öğrencilerin yer aldığı söylenebilir. İlk grubu ele almadan önce konu ile ilgili bazı kavramları açıklamakta fayda bulunmaktadır.

Engellilik, organların zedelenmesine bağlı olarak işlevlerinde oluşan kayıpların yol açtığı yetersizlik nedeniyle, bireyin çevreyle etkili ve yeterli etkileşim kurma sürecinde karşılaştığı problem durumudur [4]. Engellilik ile ilgili bu tanımlı tam olarak anlayabilmek için zedelenme ve yetersizlik kavramlarını açıklamak gerekmektedir. **Zedelenme:** “*bireyin, doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası maruz kaldığı çeşitli etmenler nedeniyle organlarının normal işlevlerini yerine getiremeyecek düzeyde etkilenmesidir.*” **Yetersizlik** ise “*zihinsel, fiziksel, davranışsal ya da duyu organlarının zedelenmeye bağlı olarak normal işlevlerini yerine getirememesi durumudur*” [4]. Bir örnek ile tanımları somutlaştırabiliriz. Bir kişinin ayağını kırması zedelenme, ayağı kırık olduğu için yürüyememesi yetersizliktir. Ancak her yetersizliği olan engelli değildir. Engellilik “*bireyin yetersizlik nedeniyle yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak oynaması gereken rolleri gereği gibi oynayamama durumunda kaldığında*” ortaya çıkar [5]. Yani ayağı kırık olduğu için yürüyemeyen kişi evine, işine, eğlenmeye ya da hastaneye tek başına gidebiliyorsa ve istediği her yere erişebiliyorsa bu kişiye engelli denemez. Bu sebeple “engel” kavramı aslında bireyin toplumla ilişkisini betimleyen, toplumun yetersizliği olan bireye yönelik olarak ortaya koyduğu hazır bulunuşluğu ifade eden bir kavram olarak kabul edilmelidir [1]. Bir başka açıdan engellilik; etkinlik sınırlılığının yarattığı avantajsız durumu yaşayan bireylerin engelli olmayan toplum üyeleri tarafından göz ardı edilmesi, toplumsal aktivitelerden uzak tutulması halidir [6].

Engelli bireylerin sınıflandırılması konusunda farklı yaklaşım ve modeller bulunmaktadır. Uzunca bir süre engelli bireyler, tıbbi bir yaklaşımla ele alınmış ve yetersizlik türlerine göre sınıflandırılmışlardır. Yukarıda ele alınan zedelenme ve yetersizlik gibi kavramlar da bu tıbbi bakışın ürünleridir. Bu yaklaşıma göre de farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Örneğin ABD'de uygulanan IDEA isimli yasada, 16 farklı yetersizlik türü belirlenmiştir. Türkiye'deki ÖEHY'de ise zihinsel engelli, otizm spektrum bozukluğu olan, bedensel engelli, görme engelli, işitme engelli bireyler olarak 5 farklı engel türü tanımlanmıştır [3]. Bazı alan uzmanları ise engelli öğrencileri rastlanma sıklığına göre sınıflandırmışlardır [4]. Buna göre zihinsel yetersizliği, öğrenme güçlüğü, duygu-davranış bozukluğu, iletişim yetersizliği ve gelişimi tehlike altında olan çocuklara rastlanma sıklığı yüksek olarak sınıflandırılmıştır. Görme yetersizliği, işitme yetersizliği, ortopedik yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara rastlanma sıklığı, düşük grup olarak sınıflandırılmıştır [4]. Bazı araştırmacılar ise özel gereksinimi olan bireyin aldığı desteğin yoğunluğuna göre (sürekli, sık, az) göre sınıflandırmalar yapmışlardır. Yetersizlikten etkilenmiş bireylerin dünya nüfusunun ortalama %10'unu oluşturduğu kabul edilmektedir [5]. Toplumların gelişmişlik durumlarına göre bu oran kısmen değişmektedir. Türkiye'de bu konuda çok net bir sayı olmamakla birlikte ulusal engelliler veri tabanında kayıtlı vatandaşlarımızın sayısı yaklaşık 2,5 milyon kadardır [7].

Özel eğitim alanının diğer grubunu ise özel yetenekli bireyler oluşturmaktadır. Yaşlıtlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren bireylere özel yetenekli birey denilmektedir [3]. Özel yetenekli bireyler de farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Yirminci yüzyılın başlarında, zekânın nesnel olarak ölçülmeye başlanması ile zekâ testi puanları temel alınarak özel yetenekli bireyler sınıflandırılmıştır. Buna göre, zekâ puanı (IQ) ortalamasının iki standart sapma üzerinde olan bireyler özel yetenekli kabul edilmiştir. Bu yaklaşıma göre IQ puanı arttıkça sınıflandırmalar da çok üstün zekâlı ve dahi gibi çeşitlilik göstermiştir. Ancak zamanla daha gelişimsel yaklaşımlar ve sınıflandırmalar ortaya çıkmıştır [9]. Örneğin Ataman [9] üstün yetenekli, üstün özel yetenekli, yaratıcılık yeteneği ayrıcalıklı çocuk, liderlik gizil gücü ayrıcalıklı çocuk, psikomotor alanda olağanüstü yetenekli çocuk gibi farklı yetenek alanlarına göre bir sınıflandırma yapmıştır. Bunların yanı

sıra, iki kere farklı olan ya da iki kez özel olan bireyler dikkat çekmeye başlamıştır. Bu kişilerde hem üstün zekâ hem de öğrenme güçlüğü ve hiperaktivite gibi yetersizlikler bir arada görülmektedir. Üzerinde tam olarak uzlaşmamış olsa da üstün/özel yetenekli bireylerin toplumda %2-3'ü arasında bir orana sahip olduğu kabul edilmektedir [9].

Millî Eğitim Bakanlığının istatistiklerine bakıldığında ise örgün eğitim içerisinde yaklaşık yarım milyon özel gereksinimi olan öğrenci olduğu anlaşılmaktadır. Bu oran ve rakamlar değişkenlik gösterebilir. Ancak özel eğitim hizmetlerinin nasıl geniş bir kitleye hitap ettiğinin anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

Türkiye’de örgün eğitim içerisinde yaklaşık yarım milyon özel gereksinimli öğrenci bulunmaktadır.

Özel Eğitimin Amacı ve İlkeleri Nelerdir?

Eğitimin genel amacı bireyi topluma ve geleceğe hazırlamaktır. Özel eğitim öğrencilerin var olan potansiyellerini ve yeteneklerini geliştirmeyi hedefler. Bunun yanı sıra yetersizliğin engele dönüşmesini önleyecek müdahaleler içerir. Bu nedenle özel eğitimin temel amacının özel gereksinimi olan bireylerin eğitsel gereksinimlerini karşılamak olduğu söylenebilir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin (2018) altıncı maddesinde özel eğitim hizmetlerinin amacı “Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri esas alınarak; özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kapasitelerini en üst düzeyde kullanmaları, üst öğrenime, meslek hayatına ve toplumsal yaşama hazırlanmalarını amaçlar” şeklinde açıklanmıştır. Yasal açıdan bakıldığında özel eğitim, özel gereksinimi olan bireyin ilgi ve yeteneğini dikkate alarak onu bir sonraki öğretim basamağına ve hayata hazırlamaktadır. Bu amaca ulaşılabilmesi için bazı temel ilkelere uymak gerekir. 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK’da özel eğitimin ilkeleri ise şöyle sıralanmıştır:

- Özel eğitim gerektiren tüm bireyler, ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
- Özel eğitime erken başlamak esastır.
- Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.

- Özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitsel performansları dikkate alınarak, amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.
- Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayacak kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır.
- Özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır.
- Ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılmalarının sağlanması esastır.
- Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, özel eğitim gerektiren bireylerin örgütlerinin görüşlerine önem verilir.
- Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır.

Özel gereksinimi olan bireylerin özel eğitim alabilmesi için bu ilkeler büyük önem taşımaktadır. Her özel gereksinimi olan öğrencinin potansiyeli ve yeteneği belirlenmeli; ilgi, istek ve özelliklerine uygun eğitim hizmetlerine ulaşması sağlanmalıdır. Özellikle gelişimsel ya da akademik açıdan akranlarına yetişemeyen öğrencilerin erken yaşta belirlenmesi ve desteklenmesi özel eğitimin temel ilkelerinden biridir.

Özel eğitim: Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını; üst öğrenime, meslek hayatına ve toplumsal yaşama hazırlanmalarını amaçlar.

Özel eğitim hizmetleri öğrencilerin evine en yakın yerde sunulur. Eğitim için öğrencinin ailesinden uzaklaşması ya da çok fazla zaman kaybetmesi kabul görmeyen bir durumdur. Toplumsal yaşama hazırlanan özel gereksinimi olan bireylerin toplumdan ayrı eğitim görmesi de kabul edilemez bir başka durumdur. Bu nedenle özel gereksinimi olan öğrenci akranlarıyla aynı ortamda eğitim-öğrenim görmelidir. Ancak bunun yanı sıra eğitsel süreç ve ortamlarda yapılan düzenlemelerle özel gereksinimi olan öğrenciye gereken destek verilmelidir. Özel gereksinimi olan

bireylerin eğitsel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için bireysel bir programa da ihtiyacı olabilir. Bu nedenle her özel gereksinimi olan öğrenci için bireyselleştirilmiş bir eğitim programı hazırlanması gerekir. Özel gereksinimi olan bireylerin eğitiminde ilgili paydaşlarla işbirliği de önemlidir. Bu kapsamda, özel gereksinimi olan bireyler ile ilgili faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ve ailelerin de eğitim süreçlerine katkı sağlaması gerekir.

Dünyada ve Türkiye’de Özel Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Özel eğitimin tarihsel gelişimini anlayabilmek için engellilerin geçmişte yaşadıklarına değinmekte fayda vardır. Çünkü engelli bireylerin eğitim imkânlarına kavuşmaları uzun ve zorlu bir sürecin ardından gerçekleşebilmiştir. Aşağıda özel eğitimin dünyadaki ve ülkemizdeki gelişimi ele alınmıştır.

Dünyada Özel Eğitimin Gelişimi

İlk çağlarda engelli bireylerin sosyal, siyasal, ekonomik ve eğitsel haklara sahip olamadıkları bilinmektedir. Bu haklar bir yana, birçok toplumda engellilere yaşama hakkı bile tanınmamıştır [10]. Özellikle Avrupa toplumlarında engelli bireyler ilk çağlardan orta çağa kadar uğursuz ve gereksiz görülmüş, kendi aileleri tarafından sokağa atılmış ve kötü davranışlara maruz kalmışlardır [11]. Sparta’da sakat ya da cılız doğan çocukların yaşamlarına, iyi bir savaşçı olamayacakları düşüncesiyle daha doğar doğmaz son verilmiş ya da bu çocuklar vahşi doğaya terk edilmişlerdir [1]. Milattan sonra beşinci yüzyılda Roma’da Justinianus Kanunlarına göre işitme yetersizliği olan bireylerin sözleşme yapmalarına, mahkemelerde şahitlik yapmalarına ve diğer insanların sahip oldukları yasal haklara sahip olmalarına müsaade edilmemiştir [12]. Cermen kabilelerinde de engelli çocuklar babaları tarafından boğulmuştur. Engelliliği doğrudan günahkârlık ve kötülüğe bağlayan yaklaşıma “moral/ahlaki model” denilmektedir [13]. Bu bakış açısına göre engelliler, ebeveynlerinin ya da kendilerinin bazı günahlarından dolayı bu duruma maruz kalmışlardır. Bazı kişiler ise engelli bireylerin içinde şeytan olduğuna inanmıştır. Tüm bu önyargı ve dogmalar nedeniyle engellilerin hayatta kalmaları zor olmuştur.

Orta çağa gelindiğinde engelli bireylerin yaşamlarına son verilmesi gibi acı olaylar azalmıştır. Ancak bu çağda da engelliler eğlence amacıyla (çüce, palyaço olarak) kullanılmış, hapsedilmiş, kötü muameleye maruz kalmıştır [14]. Ancak başta Hristiyanlık olmak üzere semavi dinler Batıda yayıldıkça, engellilere yönelik bu kötü yaklaşımlar azalmaya başlamıştır. Özellikle kilise ve manastırlarda engelli bireylere yönelik ilgi, şefkat ve koruma sağlanmıştır [1]. Batıdaki dönüşüm engellileri de olumlu yönde etkilemiştir. Özellikle Rönesans ve reform hareketlerinin etkisiyle insan hayatının değeri daha fazla öne çıkmıştır. Tüm etkenler sayesinde engelli bireylerin eğitimi konusunda da ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Engellilerin eğitimi alanındaki küçük girişimler 15. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Bu girişimler 17. yüzyıldan itibaren hız kazanmış olmakla beraber sistematik faaliyetler ancak 19. yüzyılda başlayabilmıştır. Dünya tarihindeki ilk özel eğitim denemeleri ile ilgili zaman çizelgesi Tablo 1'de sunulmuştur [1, 10, 15].

Engelli bireylerin eğitim imkânlarına kavuşmaları uzun ve zorlu bir sürecin ardından gerçekleşebilmiştir.

Zaman çizelgesine bakıldığında işitme engellilerle ilgili özel eğitim girişimlerinin 16. yüzyılda, görme engellilerin eğitime yönelik faaliyetlerin ise 18. yüzyılın sonlarına doğru başladığı anlaşılmaktadır. Zihinsel engelli öğrencilere yönelik eğitim girişimleri ise 19. yüzyılda başlamıştır. Yukarıdaki bilgilere ek olarak, 20. yüzyılın başlarında Ovide Decroly (1871-1932) zihinsel engelli öğrenciler için bir müfredat programı geliştirmiştir. Alfred Binet'in (1857-1911) öğrenci seçmeyi kolaylaştırmak amacıyla geliştirdiği zekâ testi de yirminci yüzyılın başlarındaki önemli gelişmelerinden biridir. Bu gelişmelerin etkisiyle zihinsel engelli bireylere yönelik okullar yirminci yüzyılda sayıca artmıştır.

Yirminci yüzyılda engellilerin sağlık, bakım ve eğitim alanlarındaki imkânları artmıştır. 1930'lu yıllarda özel gereksinimi olan çocuklar ortaöğretim kademesinde de eğitim almaya başlamıştır. Fakat bu eğitimler şehirlerden ve insanlardan uzak yerlerde açılan okullarda sürdürülmüştür. Yirminci yüzyılda sunulan eğitim hizmetlerinin birçok yararı olmuştur. Ancak bireyi topluma yararlı hale getirmeyi amaçlayan eğitim kurumlarının, engelli bireyi ailelerinden ve toplumdan uzak kurumlarda eğitmeye çalışması büyük bir çelişki olmuştur. Bu çelişkiye karşın

engelliler özel eğitim görme hakkı elde etmişlerdir ve o dönemler için bu hak önemsenecek bir gelişmedir. Fakat ikinci dünya savaşı sırasında engelli bireyler de savaş ortamından fazlasıyla etkilenmişlerdir. Hitler dönemi Almanya'sında engellilere sunulan hizmetler kaldırılmış, engelli çocukların bir kısmı kısırlaştırılmış, bir kısmına ise ötanazi merkezlerinde gaz verilerek ya da ölümcül iğne yapılarak yaşamlarına son verilmiştir [1].

Tablo 1 *Dünyada Özel Eğitim Zaman Çizelgesi*

➤	Dönem Yılı	Kişi / Kurum	Hedef grup
1555		Pedro Ponce de Leon (İspanyol rahip)	İşitme engelliler
1620		Juan Pablo Bonet	İşitme engelliler
1644		John Bulver	İşitme engelliler
1648		John Bulver	İşitme engelliler
1668		Cohannes Levater	İşitme engelliler
1680		George Dalgarno	İşitme engelliler
1760		Abbe'de L'Epee	İşitme engelliler
1767		Thomas Braidwood	İşitme engelliler
1784		Valentin Haüy	Görme engelliler
1798		Heinicke	İşitme engelliler
1801		Jean Marc Gaspard Itard	Zihinsel engelliler

Faaliyet / Gelişme

Kendi geliştirdiği bir yöntemle iki asilzade gence konuşmayı öğretmiştir.

İşitme engelli çocukların eğitimi ile ilgili ilk kez bir kitap yazmıştır. “Reduction de las letrasy Arte Para enseñar a hablar los mutos” (Edebiyat ve Sanat Yoluyla Dilsizlere Konuşmayı Öğretme)’.

İşitme engelli çocukların eğitimi konusunda ilk İngilizce kitabı yayımlamıştır.

Londra’da işitme engelliler için Philocopus isimli bir okul açmıştır.

İsviçre’de Sehola Mutorum AC Surdorum isminde bir okul açmıştır.

“Didasopholus; or, The Deaf and Dumb Man’s Tutor” isimli bir kitap yazmıştır.

Fransa’da Sağırılar Enstitüsü (Institut pour sourds) isimli bir okul açmıştır. De L’eepee (dactylogogie) işaret yöntemini geliştirmiştir. Bu yöntem Avrupa’ya yayılmış ve Batı ülkelerinde işitme engellilere yönelik okulların açılmasında etkili olmuştur.

Edinburgh’da bir okul açmıştır. Okul, 1783 yılında Londra civarlarında bulunan Hackney’e taşınmıştır.

1784 yılında Paris’te Genç Körler Ulusal Enstitüsünü kurmuştur. Görme engelli öğrencileri akranlarından ayırmak istemeyen Haüy, okula gören öğrencileri de alarak bir tür kaynaştırma uygulaması yapmıştır. Kendisi aynı zamanda görme engelliler için ilk kabartma yazıyı geliştiren kişidir. Lous Braille, bu 12 noktalı kabartma yazısının 6 noktasını alarak yeniden düzenlemiştir.

Heinicke (Methode Orale veya Artikulationsmethode) dudak okuma ve konuşma becerilerini geliştiren yöntemini uygulamıştır.

Fransa’nın Aveyron ormanlarında, 11 yaşlarında, zihinsel engelli ya da otizm spektrum bozukluğu olduğu tahmin edilen Victor adında vahşi bir çocuk bulunmuştur. Fransız hekim Itard (1775-1838) bireysel eğitim yoluyla bu çocuğu yetiştirmeye çalışmıştır. Itard, kullandığı yöntemleri, “Aveyron’un Vahşi Çocuğu” isimli kitapta 1801 yılında yayınlamıştır.

Tablo 1 *Dünyada Özel Eğitim Zaman Çizelgesi Devamı*

➤	Dönem Yılı	Kişi / Kurum	Hedef grup
	1817	Thomas Hopkins Gallaudet	İşitme engelliler
	1829	Perkins Körler Okulu	Görme engelliler
	1839	Perkins Körler Okulu	Zihinsel engelliler
	1842	Dr. Gaggaenbüll Creten	Zihinsel engelliler
	1848	Hervey Backus Wilbur	Zihinsel engelliler
	1859	Almanya	Zihinsel engelliler
	1864	Gallaudet College	İşitme engelliler
	1867	Clarke School ve Lexington School	İşitme engelliler
	1843-1911	Frank H. Hall	Görme engelliler
	1876	Alexander Graham Bell	İşitme engelliler
	1897	Dr. Deteressa Maria Montessori	Zihinsel engelliler
	1889	Chicago	Ortopedik engelliler

Faaliyet / Gelişme

Fransız yöntemini kullanan Amerikan Sağırılar Okulunu açmıştır. Bu okulun açılmasından bir yıl sonra New York Sağırılar Enstitüsü kurulmuş ve 1863 yılında ABD'deki benzer okulların sayısı 22'ye ulaşmıştır.

ABD'de görme engelli çocuklar için ilk açılan okuldur. Okul, Watertown, Massachusetts'te kurulmuştur. Helen Keller bu okulda öğrenim görmüştür.

İlk kez zihinsel yetersizliği olan bir öğrenciyi okula kabul etmiştir.

İsviçre'de bir okul açmıştır.

ABD'de bir okul açmıştır.

Almanya'da zihin engelliler için ilk devlet okulu açılmıştır.

İşitme engelliler için açılan ilk (sanat alanında) üniversitedir.

ABD'de işitme engelliler için oral yöntemi uygulayan okullardır.

Braille baskı ve daktilo sistemlerini bularak, görme engellilerin okuma-yazmalarına büyük katkı sağlamıştır.

Bell'in babası ve dedesi de işitme engellilerin eğitimi ile uğraşmış kişilerdir. Bell'in 1876 yılında telefonu icat etmesinde, az işiten bireylerin duymalarını bir cihaz yoluyla geliştirmeye yönelik çabaları etkili olmuştur.

İtalya'da bir okul, Montessori'nin zihinsel engelli çocukların eğitimine yöntem, araç-gereç konularında yenilikler getirmiştir.

Ortopedik yetersizliği ve süregen hastalığı olan çocuklar için ilk özel sınıf açılmıştır. Bunun ardından ABD'de bu çocuklar için de özel sınıfların sayısının arttığı görülmektedir.

Savaş sonrası yaralarını sarmaya başlayan Batıda, engelli hakları konusunda olumlu gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra bu çocuklar için toplumdaki koparılmadan eğitilmeleri için önce özel sınıflar açılmış, daha sonra da evlerine en yakın genel eğitim kurumlarına yerleştirilmeye başlanmıştır [1]. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, engelli çocuğa sahip aileler ve bazı sivil toplum örgütleri özel eğitim konusunda organize olmaya başlamıştır. Bu organizasyonların etkisi ile ABD'de engellilerin haklarına ilişkin mevzuatın oluşturulması, ebeveynlerin devlet okullarında çocukları ile ilgili alınan kararlara katılması, engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi gibi önemli gelişmeler yaşanmıştır [1]. İkinci Dünya Savaşından sonra ABD hükümeti, özel eğitim alanında personel yetiştirme, özel gereksinimi olan öğrenciler için eğitim programı oluşturma, çeşitli bilgi ağları ve projelere hibe desteği sunma gibi konularda birçok iyileştirme yapmıştır. 1967 yılında ise Eğitim Dairesi içerisinde ülke çapında hizmet verecek olan Engelliler Eğitim Bürosunu kurmuştur. 1975 yılında ABD'de çıkarılan Tüm Engelli Çocuklar için Eğitim Yasası (*Education of All Handicapped Children Act, PL 94-142*) ile özel eğitim alanında büyük bir değişim yaşanmıştır. Bu yasa ile eğitilebilir olarak sınıflandırılan zihin engelli çocukların genel eğitim sınıflarına yerleştirilmeleri temel bir görüş olarak ortaya çıkmış ve bu yerleştirmeler hız kazanmıştır. 1990 yılında ise bahsi geçen yasa yeniden düzenlenmiş ve (P.L. 101-476) Yetersizliği Olan Bireylerin Eğitimi Yasası (IDEA) adını almıştır. IDEA ile kaynaştırma uygulamaları güç kazanmış; yetersizliklerinin türü ve derecesi ne olursa olsun tüm çocukların okullara kabul edilmesi gereği yasal çerçeve içine alınmıştır [16].

Kısaca engelli bireylerin özel eğitim imkânlarına ulaşmalarının oldukça zorlu bir süreçten sonra gerçekleştiği söylenebilir. Modern anlamda özel eğitim hizmetlerinin ise ancak yirminci yüzyılın ikinci yarısında başlayabildiği anlaşılmaktadır. Özel eğitim hizmetlerinin genel eğitimin bir parçası olarak sunulmasının, kaynaştırma, bütünleştirme ya da kapsayıcı eğitimin dünya için de oldukça yeni gelişmeler olduğu söylenebilir.

Türkiye’de Özel Eğitimin Gelişimi

Özel eğitim hizmetlerinin Türkiye’deki gelişimi de önemle ele alınması gereken bir konudur. Türk toplumu bulunduğu coğrafya itibarıyla hem batı hem de doğudaki gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Özel eğitim hizmetlerinin gelişimini anlayabilmek için tarihsel süreçte engellilerin konumuna değinmek gerekmektedir.

İslamiyet öncesi Türk toplumlarında engelli bireylerle ilgili bilgiler sınırlıdır. İslamiyet sonrası durumu anlamak için ise İslam peygamberinin bu konudaki yaklaşımını anlamakta fayda bulunmaktadır. Tarihsel kaynaklara bakıldığında İslam peygamberi Hz. Muhammed’in engellilere iyi davrandığı ve onlarla iyi geçinmesini tavsiye ettiği bilinmektedir. Hz. Muhammed peygamberliğinin ilk yıllarında da kendisine vahyedilen bir ayetle (Abese/12) engelliler konusunda uyarılmıştır. Hz. Muhammed engelli sahabelerine iyi davranmasının yanı sıra onlara dini, siyasi ve askeri görevler de vermiştir. İslam inancı gereği her insanın günahsız olarak doğduğu kabul edilmekte, akli melekeleri yerinde olmayan insanların da dinsel ve toplumsal norm ve kurullarla yargılanmadığı görülmektedir. Bu sebeple Yunus’un dediği gibi Tanrı’nın yarattığı her varlığa kıymet vermek Türk-İslam Medeniyetinin temel düsturlarından olmuştur. Bu felsefe ve yaklaşımın sonucunda, Müslüman toplumlarda engelli bireylerin yaşam şartlarının olumlu yönde etkilendiği söylenebilir [1].

İslamiyet sonrası Türk toplumlarında engeli ve ruhsal sorunları olan bireylere yönelik tedavi ve bakım hizmetleri sunulmuştur [1]. Selçuklularda ve Beylikler döneminde birçok darülaceze yaptırılmıştır. Osmanlı’da da dârüşşifâ ve bîmârhânelerde, zihinsel yetersizliği ve ruhsal sorunları olan kişilere hizmet verilmiştir [17]. Bu kurumlarda engelli bireylerin de hizmet aldığı söylenebilir. Ancak bu kurumlarda özel eğitim verildiğine ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Osmanlılarda bazı işitme yetersizliği olan bireylerin saray hizmetlerinde istihdam edildikleri bilinmektedir. Sarayda kullanılan işaret dili (o zamanlarda dilsiz dili), yeni gelen dilsizlere öğretilerek bu konuda uzmanlaşmaları sağlanmıştır. Ancak ilk sistemli özel eğitim hizmeti 19. Yüzyılın sonlarına doğru gerçekleştirilebilmiştir.

Enderun Mektebi ve bazı tedavi yöntemleri dışında Osmanlılarda bilinen ilk özel eğitim kurumu, 1889 yılında işitme engelliler için açılan Dilsizler Mektebi'dir. Mektep, dönemin Maarif Nazırı Münif Paşa'nın himayesinde Avusturyalı Ferdinand Grati tarafından kurulmuştur. Okul, İstanbul'daki ticaret mektebinin içinde açılmıştır. İlk yıl 25-30 civarında olan öğrenci sayısı sonraki yıl 45'e ulaşmıştır. Okulda daha sonra görme engelli öğrenciler için de bir sınıf açılmıştır. Görme engelli öğrencilere müzik, çalgı ve kabartma alfabeti, işitme engelli öğrencilere ise işaret dili öğretilmiştir [18]. Okulda öğrencilerin bireysel özelliklerine göre yazma, hüsn-i hat, hesap, kozmografya, coğrafya, Osmanlı haritası, dünyanın hareketleri, resim, süsleme, mimari gibi ders ve konular okutulmuştur. Ekonomik ve fiziksel açıdan sorun yaşayan okul daha sonra birçok kez bina değiştirmiştir. Grati Efendi öldükten sonra onun yetiştirdiği Hüseyin Sabri Bey 1896 yılında okula müdür olmuş ve burada yaklaşık otuz yıl görev yapmıştır. Besim Bey ile Hüseyin Sabri Bey, bilinen ilk Türk özel eğitimciler olarak bu okula ve özel eğitim alanına büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. İstanbul'daki Dilsizler Mektebi 1926 yılında kapanarak İzmir'deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okuluna nakledilmiştir [15].

Dilsizler Mektebi İlk Öğrenci ve Öğretmenleri [15].

Tarihi kayıtlara bakıldığında Osmanlılarda başka okulların da olduğu söylenebilir. Bazı kaynaklarda Kahire’de 1874 yılında, Beyrut’ta da 1892 yılında bir Âmâlar Mektebi açıldığı söylenmektedir [12]. Ancak bu okullarla ilgili bilgiler sınırlıdır. Bunların dışında, yirminci yüzyılın başlarında bazı misyoner kişi ve örgütlerin açtığı özel eğitim okulları da bulunmaktadır. Örneğin 1902 yılında da Mary Haroutunian isimli bir öğretmen öncülüğünde Urfa Amerikan Körlük Okulu açılmıştır. Ancak bu okul Protestan misyoner örgütü olan Amerikan Board Vakfı bünyesinde kurulmuş ve gayrimüslim tebaaya yönelik hizmet vermiştir. Benzer okulların Maraş, Adana, Haçin, Antep ve Malatya gibi yerlerde de açıldığı bilinmektedir [12]. Yabancılar veya azınlıklar tarafından açılan okullar dışında ise iki okul açılmıştır. Bunlardan biri 1909 yılında Selanik’te açılmıştır. Özel olan Dilsiz Mektebi kendisi de işitme engelli olan ve İstanbul’daki Dilsizler Mektebinden mezun olan Yanyalı Fuat Efendi’nin girişimleriyle açılmıştır. Balkan savaşlarında Selanik Yunanlılar tarafından işgal edilince bu okul kapanmıştır. Diğer okul ise İzmir’de 1911 yılında açılan Sağır ve Dilsizler Mektebidir. İzmir’deki okulun açılış tarihi ve kurucuları konusundaki bilgiler tartışmalıdır. Bazı kaynaklara göre ise İzmir’deki bu okul, dilsiz olan ve Paris’te dilsizler mektebinde okumuş aynı zamanda terzilik öğrenmiş Musevi Albert Karmona adındaki bir tüccar tarafından 1911 yılında açılmıştır [19, 20]. Başka kaynaklara göre de İzmir’deki Sağır-Dilsiz ve Körlük Okulunu, İstanbul dilsizler mektebinden mezun olan Yanyalı Fuat Bey, Millet Meclisi himayesinde kurmuştur. Fuat Bey, 1922 yılında Kıbrıs’tan gelerek İzmir’de bu okulu kurma çalışmalarına başlamış ve 1923 yılında bu okulun açılış gerçekleştirilmiştir. 1923-24 yılında bu okulu Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) kendi kadro ve bütçesi içine almıştır. Almanya’da sağır ve dilsizler okulunda tecrübe kazanmış olan Dr. Necati Kemal Kip, 1925 yılında okula müdür olmuştur. Dr. Kip, fonetik dil öğrenme metodunu okulda uygulayarak işaret sistemini kaldırmıştır [10]. Sonuç olarak, bu okulun kesin açılış tarihi, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı denetimine ne zaman geçtiği ve kimin tarafından açıldığı hakkındaki bilgiler şimdilik netlik kazanmamakla birlikte, Cumhuriyet tarihinin ilk özel eğitim okullarından biri olduğu söylenebilir.

Yukarıda da değinildiği üzere İstanbul’daki okul 1926 yılında kapanınca İzmir’deki okul Türkiye Cumhuriyeti’nin tek özel eğitim okulu olma özelliği kazanmıştır. Özellikle Dr. Necati Kemal Kip döneminde okul çok rağbet görmüş, kaliteli bir eğitim sunmuştur. Daha sonra okula görme engelli öğrenciler de kabul

edilmiştir. Ancak 1940'lı yıllarda okulun eğitim kalitesi düşmüştür. Okulla ilgili bir diğer önemli husus ise okulun dönemin sağlık bakanlığına bağlı olmasıdır. Oysa özel eğitim, bir eğitim hizmetidir ve bu hizmetin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmesi gereklidir. Bu iddianın sahibi olan Mitat Enç yurt dışındaki gözlemlerini ve görüşlerini Millî Eğitim Bakanlığına bildirir. Enç'e göre genel eğitim ve özel eğitim birbirine sıkı sıkıya bağlı bir bütündür ve konuya öncelikle sosyal yardım ve hizmet açısından yaklaşmak sakıncalıdır [21]. Bu sıralarda BM Dünya Braille Komitesi başkanı olan Yeni Zellandalı Sir Clutha Nantes Mackenzie Ankara'ya gelmiştir. Mackenzie de Enç gibi özel eğitimin, eğitim bakanlığı sorumluluğunda olması gerektiğine inandığı için İzmir'deki Sağır ve Körler Okulunu incelemek istemiştir. Bu incelemelerin ardından Sir Mackenzie, körlerin ve sağırın bir arada eğitim-öğretim görmesinin sakıncalarını içeren bir raporu Millî Eğitim Bakanlığına sunmuştur [22]. Bu raporun da etkisiyle Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olarak çalışan Sağır ve Körler Okulu, 1951 yılında Millî Eğitim Bakanlığına devredilmiştir.

Tablo 2 Türkiye'de Özel Eğitimin Zaman Çizelgesi

	Yasal Düzenlemeler
1923 - 1950 arası dönem	1923- Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi
	1924 Anayasası
	1929 tarih 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun
	1943 tarih ve 4489 sayılı Yabancı Memleketlere Gönderilecek Memurlar Hakkında Kanun
	1948 tarih ve 5245 sayılı "İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun
	1948- BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
	1949- 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun

1951 yılı Türkiye’de özel eğitim tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur. **5822 sayılı Kanun** ile özel eğitim bir sağlık ve bakım hizmeti olarak algılanmaktan kurtulmuş ve Türk Millî Eğitim sistemi içerisine alınmıştır. Bu değişim zincirleme bir etkiyle yasal, kurumsal ve yönetsel olarak birçok yeni gelişmeyi tetiklemiştir. İlk olarak İzmir’deki okul ikiye bölünerek farklı engel türlerinin bir arada eğitim almaları sonlandırılmıştır. İzmir’deki okulda işitme engelliler kısmı bırakılmış, Ankara’da görme engelliler için okul açılmıştır. Özel eğitim hizmetlerinin sürdürülmesi için Millî Eğitim Bakanlığında bir şube müdürlüğü kurulmuştur. Özel eğitim okullarının öğretmen açığını gidermek amacıyla Gazi Eğitim Enstitüsü’nde özel eğitim bölümü açılmıştır. Tablo 2’de sunulan Türkiye’de Özel Eğitimin zaman çizelgesinde açıkça görüleceği üzere birçok önemli gelişme artarak bu günlere gelinmiştir [1, 10, 15].

Kurumsal Gelişmeler

1926- İstanbul Sağır ve Dilsizler Mektebi kapandı.

İzmir Sağır ve Dilsizler Mektebi (1921 ya da 1924 yılında açılmıştır.)

1951-1952 eğitim öğretim yılında toplam özel eğitim okul sayısı 2, öğrenci sayısı 178, öğretmen sayısı 26’dır.

Öğretmen Yetiştirim

İstanbul’daki okulda usta-çırak ilişkisi şeklinde öğretmen yetiştirilmiştir.

İzmir’deki okulda çalışacak öğretmen ve usta öğreticilerin, okul müdürü ve konuda tecrübeli kişilerden oluşan bir kurul tarafından incelenmiş ve mülakattan geçirilmişlerdir.

Tablo 2 Türkiye'de Özel Eğitimin Zaman Çizelgesi Devamı**Yasal Düzenlemeler**

- 1951 tarih ve 5822 sayılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olan İzmir'deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulu'nun Millî Eğitim Bakanlığına Devredilmesini Düzenleyen Kanun
- 1955 - Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu Hakkında 99 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Tavsiye Kararı
- 1956 tarih ve 6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalâde İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkındaki Kanun
- 1957 tarih ve 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun
- 1959 - Çocuk Hakları Bildirisi
- 1960 - Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme UNESCO Genel Konferansı

1951 - 1960 arası dönem

Kurumsal Gelişmeler

- 1951 - Ankara'da Etimesgut'ta ilk bağımsız yatılı körler okulu kuruldu.
- 1951- MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde özel eğitim ve korunmaya muhtaç çocuklar şube müdürlüğü kuruldu.
- 1952 - İstanbul Ağaçlı'da duygusal ve davranışsal bozukluğu olan çocuklar okulu açıldı.
- 1952-1953 eğitim-öğretim yılında Ankara Sağırklar Okulu açıldı.
- 1952- Bugünkü isimleriyle İstanbul Mimar Sinan İşitme Engelliler İlköğretim Okulu İzmir Tülay Aktaş İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1952-1953 öğretim yılında Ankara-Hıdırlıktepe ve Yeni Turan ilkokulunda eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan çocuklar için iki özel sınıf açıldı.
- 1954 yılında da görme yetersizliği olan bireyler için Gaziantep'te bir okul açıldı.
- 1955 yılında ise Ankara Kazıkıçı Bostanları ilkokulunda bir özel sınıf açıldı.
- 1959 - MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde özel eğitim ve korunmaya muhtaç çocuklar şube müdürlüğü ikiye ayrıldı ve ilk müstakil özel eğitime muhtaç çocuklar şube müdürlüğü kuruldu.
- 1959 yılında Ankara Sarar İlkokulu Türdeş İlkokul Sınıfı açıldı.
- 1960 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Ankara, Kızılay Bayındır sokakta beş sınıflı bir özel eğitim okulu açmıştır.
- 1960 yılında da Ankara Ergenekon ilkokulunda Türdeş İlkokul Sınıfı açıldı.
- 1960-1961 eğitim-öğretim yılında toplam okul sayısı 6, öğrenci sayısı 762, öğretmen sayısı 99'dur.

Öğretmen Yetiştirme

- 1952 - Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsünde özel eğitim şubesi açıldı.
- 1952 - Psikoloji ve Rehberlik Kliniği Gazi Eğitim Enstitüsünde açıldı.
- 1953 yılında Talim ve Terbiye Dairesine bağlı olarak "Test ve Araştırma Merkezi" açıldı.
- 20 Temmuz 1955 tarihli ve 2243 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu (TTK) Başkanının Özel Eğitim Bölümünün Kapatılması ile İlgili Görüşlerini İçeren Yazı ile bölüm kapatıldı.
- 1954-1962 yılları arasında kısa süreli hizmet içi eğitim programları ile özel eğitimde görev alacakların ve alanların yetiştirilmesi sağlanmıştır.

Tablo 2 Türkiye'de Özel Eğitimin Zaman Çizelgesi Devamı

Yasal Düzenlemeler

1961 - 1970 arası dönem

- ▶ 1961 tarih ve 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu (Kanununun 12. Maddesine göre "mecburi ilköğrenim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürli olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır" denilerek Türk Millî Eğitim sistemi içerisinde özel eğitimin resmen devlet tarafından kabul edildiği ve özel eğitim hizmetlerinin devlet tarafından yürütüldüğü vurgulanmıştır.)
- ▶ 1961 Anayasası (50. madde "Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılaacak tedbirleri alır." hükümleri yer almaktadır. Böylece engellilerin eğitimi anayasal güvenceye alınmıştır.)
- ▶ 1962 - Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği (Yönetmelikte özel eğitime muhtaç çocukların tanımları, sınıflandırılmaları, engel grupları ve bunların oranları, özel eğitimin amaçları ve özel eğitim kurumları personellerinin görevleri belirtilmiştir.)
- ▶ 1963- Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Yönetmelik
- ▶ 1967- Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği (düzenleme)
- ▶ 1968- Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği (düzenleme)
- ▶ 1968- Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Yönetmeliği (Bu yönetmelikte RAM'lara atanacak personelin niteliği ve mezuniyet alanına göre hangi görevleri yapacakları saptanmıştır.)

Kurumsal Gelişmeler

1962 - Adana'da Seyhan İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1964 - Mimar Sinan İşitme Engelliler İlköğretim Okulunun ortaokul kısmı açıldı.

1963 yılında zihinsel yetersizliği olan bireyler için Ankara'da MEB tarafından Mimar Kemal İlkokulunda, üç özel sınıf oluşturuldu.

1964 - Ankara Fen Lisesi açıldı. (özel yetenekliler için)

Ankara, İstanbul, Bursa ve Eskişehir illerinde 1964-1965 öğretim yılında üst özel sınıflar açıldı. (özel yetenekliler için)

1968 - Yahya Özsoy İşitme Engelliler İlköğretim Okulunun (Ankara) ortaokul kısmı açıldı.

1968 - GAP Görme Engelliler İlköğretim Okulunun (Gaziantep) ortaokul kısmı açıldı.

1969 - İstanbul'da Dosteller İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1969-1970 öğretim yılında İstanbul, Beykoz'da Özel Eğitim İlkokulu ve Yetiştirme Yurdu açıldı.

1970 - Erzurum'da Dedekorkut İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1970 - Eskişehir'de Ahmet Yesevi İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1970 - Konya'da Konevi İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1970 - Samsun'da 19 Mayıs İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1970 - İstanbul Sarıyer'de Veysel Vardal Görme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1970-1971 eğitim-öğretim yılında toplam okul sayısı 11, öğrenci sayısı 1960, öğretmen sayısı 218'dir.

Öğretmen Yetiştirme

1962'de Özel eğitimden mezun olan 19 yüksekokul mezunu özel eğitimci yüksek lisans ve doktora eğitimi için ABD'deki üniversitelere gönderilmiştir.

Kısa süreli hizmet içi eğitimler bu dönemde de sürmüştür.

Ankara Üniversitesi Senatosu'nun 31.08.1964 tarih ve 2718 sayılı kararı ile Üniversite'nin bünyesinde Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü 1965 yılından itibaren alanın gereksinimi olan özel eğitim elemanları, üniversite düzeyinde yetiştirilmeye başlanmıştır.

Tablo 2 Türkiye'de Özel Eğitimin Zaman Çizelgesi Devamı**Yasal Düzenlemeler**

- 1971- BM Zihinsel Engelli Bireylerin Hakları Hakkında Bildirge
- 1973 tarih ve sayılı 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu (8. maddede "... Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır " hükmü getirilmiştir)
- 1973 - Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Atama, Yer Değiştirme, Adaylık ve Uzmanlık Yönetmeliği
- 1975- Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği (Düzenleme)
- 04.06.1975 tarihinde kabul edilen 1402 Sayılı İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim Yönlendirilmenin Yeri Hakkında Sözleşme
- 9 Aralık 1975'te BM Genel Kurulunun 3447 sayılı ilke kararı ile Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Bildirisi

1971-1980 arası dönem

Kurumsal Gelişmeler

- 1972 - Sivas'ta Buruciye İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1972 - İzmir /Bornova'da Aşık Veysel Görme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1972 - Ankara Özel Eğitim İlkokulu ve Yetiştirme Yurdu açıldı.
- 1973 - Kastamonu'da Halime Çavuş İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1973 - Ankara Aydınlikevler Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1973 - Malatya'da Akşemseddin İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1973 - Aydınlikevler (Doğan Çağlar) Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1974 - Ankara'da Göreneller Görme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1975 - Bursa'da İbn-i Sina İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1975 - Kayseri/Develi'de Cemal Nevzer Ercis İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1979 - Çanakkale'de Anafartalar İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1980 - Özel Eğitim Genel Müdürlüğü 06.08.1980 tarihinde kuruldu.
- 1980 - Tokat'ta açılan Mehmet Akif Ersoy Görme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.
- 1980-1981 eğitim-öğretim yılında toplam okul sayısı 21, öğrenci sayısı 4059, öğretmen sayısı 430'dur.

Öğretmen Yetiştirme

- 1975-1983 yılları arasında faaliyet gösteren İki Yıllık Eğitim Enstitülerinde özel eğitim dersi seçmeli ders olarak ders programında kendisine yer bulmuştur.
- 1979 tarihinde Ankara Üniversitesinde Özel Eğitim Sertifikası programları başlatıldı.
- 1979 yılında Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi bünyesinde (Anadolu Üniversitesi) İşitme Engelli Çocukları Eğitim ve Araştırma Merkezi (İÇEM) kurulmuştur.
- 1980-1981 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi bünyesinde Özel Eğitim Bölümü'ne bağlı olarak Özel Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi (ÖZEAUM) kuruldu.

Tablo 2 Türkiye’de Özel Eğitimin Zaman Çizelgesi Devamı

Yasal Düzenlemeler

1981-1990 arası dönem

- 1981-BM Genel Kurulu, 3 Aralık 1981 tarihinde 1982 yılını “Engelliler Yılı” olarak ilan etti ve “Engelli Kişilerle İlgili Dünya Eylem Programı”nı yürürlüğe koydu.
- 1982 Anayasası
 (42. maddede “... Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır...” denilmiş, bu madde ile özel gereksinimi olan vatandaşlarımızın eğitimle ilgili hakları 1961 Anayasası’nda olduğu gibi korunmuştur.)
- 1983 - BM Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi
- 1983 tarih ve 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu
 (Özel eğitimle ilgili doğrudan çıkarılan ilk ve en kapsamlı kanun)
- Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği
- Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği
- Eğitilebilir Çocuklar İş Okulu Yönetmeliği
- 1986 tarih ve 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu
- 1988 - Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında Uluslararası Çalışma Örgütü Tavsiye Kararı
- 1988/11 numaralı, Engelli Çocukların Normal Sınıflarda kaynaştırma Yoluyla Eğitimi adlı Genelge
- 1989 tarihinde son şeklini alan Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- 16.6.1989 tarih ve 3581 sayılı kanunla onaylanan Avrupa Sosyal Şartı
- 1990- BM Herkes İçin Eğitim Dünya Bildirgesi

Kurumsal Gelişmeler

1981 - İstanbul'da Vezneciler İşitme Engelliler İlköğretim Okulu ile Van'da Abdurrahman Gazi İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1982 - Genel Müdürlük 27.02.1982 tarihinde, Özel Eğitim Daire Başkanlığına dönüştürüldü.

1982 - Aydın'da Atatürk İlköğretim Okulu ve İş Okulu açıldı.

1982 - Bursa'da Nilüfer İş Okulu açıldı. (23.03.1982 tarihinde Türkiye'de ilk açılan bağımsız iş okulu)

1983 - Özel Eğitim Daire Başkanlığı, 13.12.1983 gün ve 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de görevleri arasına rehberlik işlerinin de eklenmesi nedeniyle Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı adını almıştır.

1984 - Adana ve İzmir'de iki iş okulu daha açıldıktan sonra günümüze kadar hemen hemen her sene yeni okullar açılmıştır.

1985 - İstanbul'da Halıcıoğlu İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1986-Kahramanmaraş'ta Gaziler İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1986-Mersin'de Akdeniz İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1986-İstanbul'da Yeditepe İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açıldı.

1986-1987 öğretim yılında ise Ankara Ortopedik Engelliler Meslek Lisesi açıldı.

1986-1987 öğretim yılında Ankara Ulus Öğretilebilir Çocuklar Okulu açıldı.

1986 - Bursa'da İpek Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezi 31.07.1986 tarihinde açıldı.

1990-1991 eğitim öğretim yılında toplam okul sayısı, 68, öğrenci sayısı 7848; özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayısı 9970, kaynaştırma uygulaması yoluyla eğitim alan öğrenci sayısı 3934'tür.

Öğretmen Yetiştirme

Ankara Üniversitesi dışında, özel eğitim alanına personel yetiştirme için, 1981 yılında Yahya Özsoy'un liderliğinde Eskişehir'deki Akademi bünyesinde "Özel Eğitim Sertifika Programı" başlatıldı.

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Özel Eğitim Ana Bilim Dalı 23.12.1982 tarihinde kuruldu.

1983 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Özel Eğitim Öğretmenliği Programı başlatıldı.

1986 yılında Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde Özel Eğitim Ana Bilim Dalı açıldı.

1988-1989 yıllarında Hacettepe Üniversitesi Spor Teknolojisi Yüksek Okulu ve Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Beden eğitimi ve Spor Yüksekokulu programlarına "Engellilerde Spor" isimli ders koyuldu.

Tablo 2 Türkiye’de Özel Eğitimin Zaman Çizelgesi Devamı

Yasal Düzenlemeler

1991-2010 arası dönem

- 1993 - BM Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar
- 1993 - Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Engellilerin Tespiti, İncelenmesi, Bakım ve Rehabilitasyonuna Dair Yönetmelik
- 1994 - BM Salamanca Bildirisi
- 2828 sayılı ve 24.05.1983 tarihli Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun 30.05.1997 tarihinde değişen 25. Maddesi
- 1997 tarih ve 571 sayılı Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanununun yerine geçmiştir.)
- 18 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe konulan "Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği" (KHK'ya dayalı olarak çıkarılmış kapsamlı bir yönetmelik)
- 2001 - 17.4.2001 tarih ve 24376 sayılı resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği
- 2001 - 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
- 2005 - 01.07.2005 tarihli 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (yeni adıyla Engelliler Hakkında Kanun)
- 2005 - 3797 sayılı ve 30.4.1992 tarihli Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'a 2005 yılında eklenen "Ek Madde 3"
- 2006 - 31.05.2006 tarihinde Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği yeniden düzenlenmiştir.
- 2006 - Engelli Hakları Sözleşmesi-"13 Aralık 2006 tarihinde BM Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve 30 Mart 2007 tarihinde taraf devletlerin imzasına açıldıktan sonra aynı tarihte ülkemiz tarafından da imzalanmıştır.
- 2006 - 20.06.2006 tarih ve 26200 sayılı resmi gazetede yayımlanan "Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği"

Kurumsal Gelişmeler

1991 - Birinci Özel Eğitim Konseyi 13-15 Mayıs 1991 tarihlerinde toplanmıştır. o tarihe kadar özel gereksinimi olan bireylerle ilgili yapılan en kapsamlı ve etkili toplantıdır.

1992 - Daire başkanlığı olan birim yeniden genel müdürlük statüsüne çıkarıldı (30.04.1992 gün ve 3797 sayılı Kanunla). Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kuruldu.

1993 - Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü açıldı.1993-1994 eğitim-öğretim yılında, Engelliler Entegre Yüksekokulu açıldı.

1993 - Turhal Engelliler İlköğretim Okulu ve Meslek Lisesi açıldı.

1994 - Hastane Okulları kurulmaya başlanmıştır.

1995 - İlk Bilim ve Sanat Merkezi 08.09.1995 tarihinde Ankara'da açıldı.

1995 - İlk İşitme Engelliler Meslek Lisesi 26.07.1995 tarihinde İzmir'de açıldı.

1998 - Vakıfbank Umut Çocukları Yatılı İlköğretim Okulu açıldı. (Risk grubu çocuklar için)

2000 - Türkiye'de açılan ilk Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi (OÇEM) İstanbul, Kadıköy'deki Hamit İbrahimiyeye Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi ve İş Eğitim Merkezi adıyla açıldı.

2000-2001 eğitim-öğretim yılında toplam özel eğitim okulu sayısı 342, öğrenci sayısı 15838, özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayısı 6862, kaynaştırma eğitimindeki öğrenci sayısı 17724, toplam öğretmen sayısı 2355'tir.

Millî Eğitim Vakfı Gökkuşuğu İlköğretim Okulu (Serebral Palsili çocuklar) 2006 yılında gündüzlü olarak eğitim-öğretime başlamıştır

Anadolu Üniversitesi'nde 2007-2008 öğretim yılında Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP) ilk kez uygulamaya geçirilmiştir.

Öğretmen Yetiştirme

1994-1995 öğretim yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Özel Eğitim Bölümü kuruldu.

YÖK'ün 11.08.1998 tarih ve 1642 sayılı kararı ile "Eğitim Bilimleri Fakültesinin Özel Eğitim Bölümündeki özel eğitim öğretmeni yetiştirilmek üzere başlatılan program kapatılmış onun yerine zihin engelliler öğretmenliği programı başlatılmıştır.

YÖK Başkanlığı'nın 17.06.1998 gün ve 12575 sayılı yazıları ile Beden Eğitimi Öğretmenliği Programında "Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor" 3 kredilik teorik zorunlu ders olarak yer almıştır.

İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümünde, Türkiye'de ilk kez, Üstün Zekâlıların Eğitimi Ana Bilim Dalı kurulmuştur. Ekim 2002'de bu Ana Bilim Dalı, Üstün Zekâlılar Öğretmenliği Lisans Programı, Yan Alan: Sınıf Öğretmenliği adı altında bir program başlatılmıştır.

2006-2007 yılından itibaren üniversite birinci sınıf öğrencilere uygulanacak şekilde eğitim fakülteleri programları güncellenmiştir. Böylece özel eğitim öğretmenlikleri dışındaki tüm öğretmenlik programlarında da "özel eğitim" dersinin zorunlu ders olarak yedinci yarıyıldan okutulacağı belirtilmiştir.

Cumhuriyet tarihi boyunca çıkan yasalar, hükümet programları, kalkınma planları, özel eğitimle ilgili şûralar, resmî/özel kurumlar ve bunların faaliyetleri ve özel eğitim alanına personel yetiştirme faaliyetleri özel eğitimin gelişmesinde önemli roller oynamıştır [1]. Yapılan düzenlemeler özel gereksinimi olan bireylerin eğitsel, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak çeşitli haklar elde etmelerine ve birçok kamu hizmetinden faydalanmalarını sağlamıştır.

Özetle, engelli bireyler tarih boyunca insanca yaşama haklarını bile uzun süre elde edememişlerdir. Ancak, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren engellilere yönelik hukuki ve eğitsel gelişmelerin artması toplumdaki engelli algısının da olumlu yönde geliştiğini göstermektedir. Türkiye'de de yaklaşık yarım asırdır ortaya çıkan yasal düzenlemeler kamuoyunca meselenin daha olumlu düzeyde ele alındığını göstermektedir. Engelli bireylerle ilgili hukuki, sosyal, kültürel düzenlemelerin Cumhuriyet sonrası dönemde de çağdaş ülkelerle paralel bir seyir izlediği söylenebilir. Türkiye'de özel gereksinimi olan bireylerin eğitimi ile ilgili olarak düzenlenen yasalar 1940'lı yıllarda çıkmaya başlamış ve zamanla değişerek günümüzdeki şeklini almıştır. Bazı yasalar ise kendinden önceki yasaları tamamen ortadan kaldırarak yepyeni bir uygulama çerçevesi getirmiştir.

Günümüzde Özel Eğitim Hizmetlerinin Yasal Çerçevesi

Türkiye'deki özel gereksinimi olan bireylerle ilgili hizmetlerinin başlıca yasal dayanakları 1997 yılında yürürlüğe giren 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, buna dayalı olarak çıkarılan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ve 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanundur.

573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

30 Mayıs 1997 tarihinde kabul edilen 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) 06.06.1997 tarih ve 23011 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. KHK'nin amacı, özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki

eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemek olarak açıklanmıştır. KHK'da özel eğitim alanının temel ilkeleri, tanılama, yerleştirme, eğitim kademeleri kaynaştırma, özel eğitim okullarında eğitim, özel eğitim desteği, eğitim programları ve değerlendirme ile ilgili hükümler bulunmaktadır. 573 Sayılı KHK, Türkiye'de özel eğitim hizmetlerinin temel çerçevesini sunar.

573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK'ya https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf adresinden erişebilirsiniz.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

573 sayılı KHK'nin ardından, 18 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra yönetmelik pek çok kez değişmiş, en köklü değişikliklerden biri de 2006 yılında yapılmıştır. 2009, 2010 ve 2012 yıllarında da değişikliklere uğrayan yönetmelik son şeklini ise 2018 yılında almıştır. Yürürlükte olan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği dört kısım, 70 madde ve birçok ekten oluşmaktadır. Genel hükümleri içeren -birinci kısım- amaç, kapsam, dayanak ve tanımlar ile özel eğitimin temel ilkeleri ve amaçlarından oluşmaktadır. Birinci bölümde yer alan amaç ve kapsam ile ilgili maddeler doğal olarak 573 Sayılı KHK ile uyumludur. Yönetmeliğin dördüncü maddesinde ise yönetmelikte geçen kırka yakın tanım yer almaktadır. ÖEHY'nin (2018) -ikinci kısım- özel eğitim hizmetleri ana başlığından oluşmaktadır. Bu kısmın birinci bölümünde eğitsel değerlendirme, tanılama ve izleme süreçleri ile ilgili hükümlerden oluşmaktadır. İkinci bölümde ise "eğitim tür ve kademelerindeki özel eğitim hizmetleri" açıklanmaktadır. İkinci kısmın üçüncü bölümünde ise erken çocukluk dönemi eğitimi, birden fazla yetersizliği olan bireylerin eğitimi, evde eğitim hizmeti, hastanede eğitim hizmeti, grup eğitimine hazırlık uygulaması, tamamlayıcı eğitim faaliyetleri, aile eğitimi hizmetlerinin nasıl yürütüleceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Dördüncü bölümde ise özel eğitim alanında kullanılan eğitim programlarının esasları, bireyselleştirilmiş eğitim programı ve Bilim ve Sanat Merkezlerinin eğitim programlarına değinilmiştir. Beşinci bölümde kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamalarına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Yönetmeliğin ikinci kısmının altıncı bölümü ise özel eğitim

okul ve kurumlarına ilişkin başlıklardan oluşmaktadır. Burada özel eğitim okul ve kurumlarının açılması, özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için açılan okul öncesi eğitim kurumları, özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için açılan ilköğretim ve ortaöğretim kurumları ile ilgili önemli hükümler yer almaktadır. ÖEHY'nin (2018) -İkinci

Güncel Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeli_07072018.pdf adresinden erişebilirsiniz.

Kısımları- yedinci bölümü ise öğrenci işleri kayıt kabul, nakil ve başarısının değerlendirilmesi başlıklarından oluşmaktadır. Sekizinci bölümde ise özel eğitim hizmetleri kurulu ve özel eğitim değerlendirme kurulunun görevleri, çalışma usul ve esaslarına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Dokuzuncu bölümde ise BEP geliştirme birimi vb. kurul, komisyon ve birimlere ilişkin açıklamalar bulunmaktadır.

Yönetmeliğin üçüncü kısmı ise personel, görev ve sorumluluklarını açıklamaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği Türkiye'deki özel eğitim hizmetleri ile ilgili en kapsamlı ve geçerli yasal düzenlemedir.

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun

01.07.2005 tarihli 5378 sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun engelli bireyler ile ilgili birçok düzenlemeyi içeren doğrudan engelliler için çıkarılmış ilk yasadır. Engelliler Hakkında

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanuna <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> adresinden erişebilirsiniz.

Kanunun amacı engelliliğin önlenmesi; engellilerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır. Kanunun birinci kısmında amaç, kapsam, tanımlar ve genel esaslara değinilmiştir. Kanunun ikinci kısmında ise sınıflandırma, bakım, rehabilitasyon,

istihdam, eğitim, iş ve meslek analizi konularında engelli bireylerin haklarından bahsedilmiştir. Engelliler kanununun "eğitim ve öğretim" başlıklı 15. maddesi ve "eğitsel değerlendirme" başlıklı 16. maddesinde engelli bireylere yönelik eğitim imkânlarının sağlanması ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. Buradaki maddeler Anayasa ve 573 Sayılı KHK ile uyumludur.

Özet

Bu bölümde öncelikle özel eğitim alanının kavramsal temelleri ele alınmıştır. Bu kapsamda özel eğitim, yetersizlik ve özel yeteneklilik gibi kavramlar açıklanmıştır. Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitime özel eğitim denir. Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey özel eğitime ihtiyaç duyan bireydir. Engellilik, organların zedelenmesine bağlı olarak işlevlerinde oluşan kayıpların yol açtığı yetersizlik nedeniyle bireyin çevreyle etkili ve yeterli etkileşim kurma sürecinde karşılaştığı problem durumudur. Yaşlılarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren bireylere özel yetenekli birey denilmektedir. Eğitimin genel amacı bireyi topluma ve geleceğe hazırlamaktır. Özel eğitim, öğrencilerin var olan potansiyellerini ve yeteneklerini geliştirmeyi hedefler. Bunun yanı sıra yetersizliğin engele dönüşmesini önleyecek müdahaleler içerir. Özel eğitimde öğrencinin ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde hizmet sunulur. Özel eğitime erken başlamak ve aileyi sürece katmak esastır. Özel eğitim hizmetleri, bütünleştirme çerçevesinde bireyin evine en yakın ve uygun ortamlarda sürdürülür. Bölümün ikinci kısmında ise dünyada ve Türkiye’de özel eğitimin tarihsel gelişimi ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Özel gereksinimi olan bireylerin özel eğitim imkânlarına ulaşmalarının oldukça zorlu bir süreçten sonra gerçekleştiği söylenebilir. Özellikle engelli bireyler tarih boyunca insanca yaşama haklarını bile uzun süre elde edememişlerdir. Ancak, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren engellilere yönelik hukuki ve eğitsel gelişmelerin artması toplumdaki engelli algısının da olumlu yönde geliştiğini göstermektedir. Türkiye’de de yaklaşık yarım asırdır ortaya çıkan yasal düzenlemeler kamuoyunca meselenin daha olumlu düzeyde ele alındığını göstermektedir. Engelli bireylerle ilgili hukuki, sosyal, kültürel düzenlemelerin Cumhuriyet sonrası dönemde de çağdaş ülkelerle paralel bir seyir izlediği söylenebilir. Türkiye’de özel gereksinimi olan bireylerle ilgili hizmetlerinin başlıca yasal dayanakları, 1997 yılında yürürlüğe giren 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve buna dayalı olarak çıkarılan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanundur.

Kaynakça

- [1].Çitil, M. (2017). *Türkiye’de özel eğitim: Tarihsel, politik ve yasal gelişmeler*. Vize Yayıncılık. Ankara. Vize Akademi.
- [2].Çitil, M., Karakoç, T. & Küçüközyiğit, M. S. (2018). *Özel eğitim lisans dersinin öğretmen adaylarının bilgi düzeylerine ve engellilere yönelik tutumlarına etkisi*. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 815-833
- [3].ÖEHY (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 07.07.2018 tarihli ve 30.471 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir*.
- [4].Ataman, A. (2003). *Özel gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ataman, A. (ed.) Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- [5].Cavkaytar, A. (2010). *Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve özel eğitim*. H.İ. Diken (Ed.), *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim (3. baskı) içinde (3-28)*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- [6].Burcu, E. (2007). *Türkiye’de özürlü birey olma, temel sosyolojik özellikleri ve sorunları üzerine bir araştırma*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- [7].AÇSHB (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) (2019). *Engelli ve yaşlı istatistik bülteni (2019 Haziran)* [https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/6598/bulten_may%20C4%20B1_s_2019_20190624_-1 .pdf](https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/6598/bulten_may%20C4%20B1_s_2019_20190624_-1.pdf) adresinden erişilmiştir.
- [8].Ataman, A. (2019). *Bir özel eğitim kategorisi olarak özel yetenekliler*. Özmen, R. & Ataman, A. Ed. *Öğrenme güçlüğü ve özel yetenek içinde (179-204)*. Ankara: Maya Yayıncılık.
- [9].Sak, U. (2010). *Üstün zekâlılar: Özellikleri, tanılanmaları eğitimleri*, Maya Akademi, Ankara.
- [10].Çitil, M. (2012). *Yasalar ve özel eğitim*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- [11].Gök, S. (1958). *Dünyada ve Türkiye’de sağır, dilsiz, okulları tarihçesi ve eğitim sistemi*. İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası (Türkiye Sağır, Dilsiz ve Körler Tesanüt Cemiyeti Neşriyatı)
- [12].Balcı, S. (2013). *Osmanlı Devleti’nde engelliler ve engelli eğitimi - sağır dilsiz ve körler mektebi*. Ankara: Libra Kitap Yay.
- [13].Oğultürk, N. (2012). *Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin, aile işlevlerini etkileyen etmenler: çankaya belediyesinden hizmet alan aileler üzerin bir değerlendirme*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [14].Tremblay, P. (2007). *Special needs education basis: Historical and conceptual approach*. Université Libre de Bruxelles Tivat, Montenegro, 2007

- [15].Çitil, M. (2009). *Cumhuriyetin ilanından günümüze Türkiye’de özel eğitim*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [16].Batu, S., ve Uysal, A. (2010). *Günümüz sınıflarında engelli çocukların gelişimini destekleme*. A. G. Akçamete
(Ed.), *Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim içinde*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- [17].Ünlü, E. (2018). *Osmanlı döneminde zihin yetersizliği olan bireyler*. Electronic TurkishStudies, 13(27).
- [18].Günay R. & Güngör H.İ. (2013). *Osmanlı Devleti’nde sağır, dilsiz ve a’ma mektebi. Tarih Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 32 Sayı: 53 (s. 55-76)
- [19].Ergin, O. (1977). *İstanbul mektepleri ve ilim, terbiye ve san’at müesseseleri dolayısıyla Türkiye maarif tarihi.Cild 3-4*. İstanbul: Eser Matbaası
- [20].Tanyeri, Y. (2016). *İzmir schoolforthe deaf Turkisharchives of otorhinolaryngology*, 54(1), 1.
- [21].Enç, M. (1983). *Bitmeyen gece (Evrenin Tüm Karanlığı Bir Tek Mum Işığını Bile Köreltemez)*; Ankara: Tekışık Matbaası.

BÖLÜM 2

TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM
HİZMETLERİNİN SUNUMU

Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetlerinin Sunumu

Dr. Öğr. Üyesi Zehra ATBAŞI

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Özel Eğitim Bölümü

Cemal ÖZDEMİR

MEB, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetlerinin Kurumsal İşleyişi
- Eğitim Tür ve Kademelerinde Özel Eğitim Hizmetleri
- Özel Eğitim Okul ve Kurumları

Bu bölümde öncelikle Türkiye’de özel eğitim hizmetlerinin kurumsal işleyişi ele alınmıştır. Bu kapsamda, başta Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü olmak üzere MEB’in özel eğitim hizmetlerini sürdüren birimleri tanıtılmıştır. Bölümün ikinci kısmında ise eğitim tür ve kademelerinde özel eğitim hizmetleri açıklanmıştır. Bu kapsamda erken çocukluk ve okul öncesi dönem, ilköğretim ve ortaöğretim, yükseköğretim, yaygın eğitim gibi kademelerde sunulan özel eğitim hizmetlerine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bunların yanı sıra tamamlayıcı eğitim, evde ve hastanede eğitim hizmetleri ele alınmıştır. Bölümün son kısmında ise günümüzde özel eğitim hizmetleri sunan okul ve kurumlar tanıtılmıştır. Burada da kademelerdeki özel eğitim okul ve sınıfları, özel yeteneklilere yönelik kurumlar ile yetersizlik türlerine göre açılan okul ve kurumlar açıklanmıştır.

Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetlerinin Kurumsal İşleyişi

Yirminci yüzyılın başlarında iki okul ile başlayan özel eğitim hizmetleri, MEB bünyesinde bir şube müdürlüğü ile yönetilmiştir. Günümüzde ise özel eğitim alanı daha kapsamlı olup koordinasyonu Bakanlık bünyesinde genel müdürlük düzeyinde

sürdürülmektedir. Türkiye’de özel eğitim hizmetlerinden doğrudan sorumlu olan MEB’in farklı birimleri özel eğitim alanına yönelik hizmetler sunmaktadır. Bu birimlerin başında ise Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÖERHGM) bulunmaktadır.

MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Birinci bölümde de bahsedildiği üzere özel eğitim hizmetleri 1951 yılından bu yana Millî Eğitim Bakanlığı tarafından sunulmaktadır. İzmir’deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulu Millî Eğitim Bakanlığına devredilince İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde Özel Eğitim ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar Şube Müdürlüğü kurulmuştur [1]. Bu şube müdürlüğünün adı 1959 yılında Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Şube Müdürlüğü olarak değiştirilmiş ve faaliyetlerini 1980 yılına kadar sürdürmüştür. 1980'lere gelindiğinde özel eğitim okul, öğrenci ve öğretmen sayısı artmış ve özel eğitim hizmetleri çeşitlenmiştir. Bu nedenle şube müdürlüğü yerine bir genel müdürlük kurulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Özel Eğitim Genel Müdürlüğü 06 Ağustos 1980 tarihinde kurulmuştur. Ancak yaklaşık iki yıl sonra Genel Müdürlük (27.02.1982) Özel Eğitim Daire Başkanlığına dönüştürülmüştür. 1983 yılının sonunda görevleri arasına rehberlik işleri de eklenmiş ve adı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı olarak değiştirilmiştir. Bu düzenlemeden yaklaşık on yıl sonra yeniden genel müdürlük seviyesine çıkılarak (30.04.1992 gün ve 3797 sayılı Kanunla) Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur [2]. Genel müdürlük ile ilgili önemli bir düzenleme ise 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu tarihte yürürlüğe giren 652 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile genel müdürlüğün adından “danışma” çıkarılarak yeni adı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir [3].

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Cumhurbaşkanlığı Kabine Sistemine geçince kamu kurumlarının teşkilat ve görevleri de yeniden düzenlenmiştir. 10 Temmuz 2018 tarih ve 30474 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Millî Eğitim Bakanlığının görev ve yetkileri yeniden belirlenmiştir. Bu kararnamede ÖERHGM’nin yetki ve görevleri şöyle açıklanmıştır [4]:

MADDE 308 - (1) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri şunlardır:

a) İlgili bakanlıklarla işbirliği içinde, özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları, rehberlik ve araştırma merkezleri, iş okulları ve iş eğitim merkezleri ile aynı seviye ve türdeki benzeri okul ve kurumların yönetimine ve öğrencilerin eğitim ve öğretimine yönelik çalışmalar yapmak ve belirlenen politikaları uygulamak,

b) İlgili bakanlıklarla işbirliği içinde, özel eğitim okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına sunmak,

c) Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2011 yılından sonra 7 daire başkanlığı ve özel büro olmak üzere 8 temel birimle hizmetlerini sürdürmeye başlamıştır. ÖERHGM’deki birimler ve bu birimlerin görevleri Tablo 1’de sunulmuştur [5]:

Tablo 1 Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Birim ve Görevleri

Genel Müdürlük Birimi	Görevleri
Eğitim Politikaları Daire Başkanlığı	Özel eğitim hizmetleriyle rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yönelik politika ile stratejik gelişmeye yönelik çalışmalar yapmak, koordine etmek, uygulamak; Genel Müdürlüğe bağlı eğitim kurumlarının açılması ve kapatılmasıyla ilgili usul ve esaslar ile bu kurumların donanım standartlarını belirlemek; Yeni politika ve uygulamalarla ilgili hukuki düzenlemeleri hazırlamak vb.

**Genel Müdürlük
Birimi****Görevleri**

Programlar
ve Öğretim
Materyalleri Daire
Başkanlığı

Özel eğitim ve okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile ilgili öğretim programlarını hazırlamak veya hazırlatmak; Programlar ve öğretim materyallerinin araştırma ve geliştirme çalışmalarını yapmak; Ders kitapları ve öğretim materyallerinin standartlarını belirlemek; Ders kitapları ve öğretim materyallerini hazırlamak veya hazırlatmak; Yeni geliştirilen eğitim ve öğretim programlarının taslaklarını ve eğitim ve öğretim araç gereçlerini Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına sunmak, takibini yapmak ve karara bağlananların uygulamaya konulmasını sağlamak, Eğitim programları ve öğretim materyallerinin hazırlanmasında Bakanlığın ilgili birimleri, üniversite, kamu ve özel kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapmak; İlgili kurum ve kuruluşlarla iş birliğiyle özel eğitim ve rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde ihtiyaç duyulan ölçme araçlarını belirlemek, geliştirmek vb.

Özel Eğitim ve
Kaynaştırma
Daire Başkanlığı

Özel eğitim uygulamaları ile ilgili usul ve esasları belirlemek; Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere yönelik eğitim hizmetleri ile ilgili çalışmalar yapmak; Kaynaştırma yoluyla eğitim sistemi ve uygulamaları ile ilgili usul ve esasları belirlemek; Özel eğitim okul ve kurumlarının açma ve kapama iş ve işlemleri işbirliğiyle yürütmek; Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek; Eğitim ortamlarına ilişkin belirlenen standartların okul ve kurumlarda uygulanmasını ve yaygınlaştırılmasını sağlamak vb.

Özel
Yeteneklilerin
Geliştirilmesi
Daire Başkanlığı

Özel yetenekli bireylerin tespit edilmesi, tanınması, yönlendirilmesi ve yerleştirilmeleriyle ilgili iş ve işlemleri yürütmek ve politikalar geliştirmek; Özel yetenekli bireylerin eğitimini yaygınlaştırmak ve eğitime erişimlerini artırmaya yönelik stratejiler hazırlamak, geliştirmek ve uygulanmasını sağlamak; Özel yetenekli bireylerin eğitimi ile ilgili eğitim modelleri geliştirmek, değerlendirmek ve yaygınlaştırmak; Özel yetenekli bireylerin eğitiminde görev alan öğretmen ve personele yönelik verilecek eğitimleri tespit etmek, planlamak ve uygulamak; Özel yetenekli bireylerin eğitimine yönelik ihtiyaç ve beklentileri karşılamak üzere araştırma, geliştirme ve planlama çalışmalarında bulunmak; İlgili sektör ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği ve koordinasyonu sağlamak vb.

**Genel Müdürlük
Birimi**

Görevleri

Rehberlik
Hizmetleri Daire
Başkanlığı

Okul ve kurumlarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde sağlanabilmesi için gerekli tedbirleri almak; Rehberlik ve araştırma merkezlerinin açılması ve kapatılmasıyla ilgili iş ve işlemleri ilgili birimle işbirliği içinde yürütmek; Rehberlik ve araştırma merkezlerinin gelişimlerini sağlayıcı çalışmalar yapmak; Rehberlik ve araştırma merkezlerinin ölçme araçlarını temin etmek; Psiko-sosyal koruma, önleme ve müdahale ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek; Travma, stres, ihmal, istismar, şiddet, intihar, sigara, alkol ve madde kullanımı vb. konularda ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde çalışmak; Öğrencilerin gelişim dönemi özelliklerine uygun olarak okul öncesinden üniversiteye kadar her eğitim kademesinde sistemli programlı olarak rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini düzenli olarak yürütmek; Avrupa Birliğine uyum sürecinde hayat boyu rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili çalışmaları yürütmek vb.

İzleme ve
Değerlendirme
Daire Başkanlığı

Eğitim ve öğretim programlarının uygulanma süreçlerini izlemek ve değerlendirmek; Öğretim materyallerinin kullanımıyla ilgili süreçleri izlemek ve değerlendirmek; Yurt içi ve yurt dışı eğitim öğretim süreçlerini izlemek ve değerlendirmek; Özel eğitim ve rehberlik ve psikolojik danışma alanındaki hizmetleri izlemek ve değerlendirmek; Öğrenci başarısına yönelik çalışmalarla ölçme ve değerlendirme faaliyetlerini yürütmek; Özel eğitim ve rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri kapsamında yürütülen çalışmaları, ilgili birimlerle işbirliği içerisinde izlemek ve değerlendirmek; Stratejik planın amaç ve hedeflerinin gerçekleşme düzeylerini izlemek ve değerlendirmek; Genel müdürlüğün stratejik planı, icra planı, performans programı ve kalkınma planlarındaki hedefler doğrultusunda görev alanı ile ilgili yapılan çalışmaları izlemek ve değerlendirmek; Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonu raporları yıllık çalışma programları, yılsonu faaliyet raporları, şûra kararları ile ilgili iş ve işlemleri işbirliği ile yürütmek; Yetkililerce yapılan denetimler sonunda düzenlenen raporlarda tespit edilen eksik ve kusurlu konuları Makama ve ilgili birimlere bildirmek, sonucunu izlemek ve değerlendirmek; Bilgi Edinme Yönetmeliği kapsamında gelen başvuruları (Alo 147, Bİ- MER ve MEB Bilgi Edinme kapsamında gelen başvuruları) koordine etmek.

Genel Müdürlük Birimi**Görevleri**

Araştırma-
Geliştirme ve
Projeler Daire
Başkanlığı

Özel eğitim ve rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yönelik araştırma, planlama ve geliştirme çalışmaları yapmak; Hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde sunulmasına yönelik proje faaliyetlerini planlamak ve uygulamak; Özel eğitim ve rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri alanında çeşitli kuruluşlarca yapılmış araştırma ve projeleri izlemek ve sonuçlarını değerlendirmek; Ulusal ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak özel eğitim ve rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yönelik projeleri hazırlamak ve uygulamak; Genel Müdürlüğe intikal eden araştırma izinleri ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek vb.

ÖERHGM pek çok alanda özel eğitim hizmeti yürütmektedir. Her birim kendi görev alanı içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak özel eğitim hizmetlerine katkıda bulunmaktadır. Örneğin Eğitim Politikaları Daire Başkanlığı politika ve stratejilerin belirlenmesi; Programlar ve Öğretim Materyalleri Daire Başkanlığı özel eğitim alanı için program ve materyaller hazırlanması; Rehberlik Hizmetleri Daire Başkanlığı tanılama, değerlendirme, yerleştirme ve izleme, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunumu; Araştırma-Geliştirme ve Projeler Daire Başkanlığı özel eğitimin güçlendirilmesine yönelik projeler geliştirilmesi; İzleme ve Değerlendirme Daire Başkanlığı ise yapılan hizmetlerin değerlendirilmesi ve izlenmesi gibi görevleri üstlenmiştir. Özel eğitim okulları ve kaynaştırma hizmetlerinden doğrudan sorumlu olan birimlerden biri Özel Eğitim ve Kaynaştırma Daire Başkanlığıdır. Ayrıca özel yetenekli öğrencilerin eğitim hizmetleriyle ilgili iş ve işlemleri yürüten Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığı da Genel Müdürlüğün bir diğer önemli birimidir.

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü hakkında daha fazla bilgiye <https://orgm.meb.gov.tr/> adresinden erişebilirsiniz.

ÖERHGM görev ve sorumluluklarına ilişkin iş ve işlemlerini iki temel yasal düzenlemeye dayanarak sürdürmektedir. Önceki bölümde de bahsi geçtiği üzere 573 sayılı KHK ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, genel müdürlüğün sunduğu hizmetlerin yasal çerçevesini oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra

farklı yönetmelik ve yönergelerle hizmetler düzenlenmekte ve sürdürülmektedir. Genel Müdürlük okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki ve yaygın öğretimdeki özel eğitim hizmetlerinin birçoğundan doğrudan sorumludur. Bu hizmet alanlarında MEB’in diğer birimleri ve farklı kamu kuruluşları ile de işbirliği yapmaktadır. Sonraki kısımlarda öncelikle MEB’in özel eğitim hizmetleri ilgili diğer birimlerine yer verilmiş, sonra ÖERHGM’nin hizmetleri okul, kurum ve merkez kapsamında ele alınmıştır.

MEB’in Özel Eğitimle İlgili Diğer Birimleri

Türkiye’de özel gereksinimi olan öğrencilerin büyük çoğunluğu örgün eğitimlerini olağan gelişim gösteren akranlarıyla birlikte Temel Eğitim Genel Müdürlüğü ve Ortaöğretim Genel Müdürlüğüne bağlı okullarda sürdürmektedir. MEB’in birçok birimi doğrudan ya da dolaylı olarak özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik hizmetler sunmaktadır.

ÖERHGM dışında özel eğitime yönelik hizmet sunan MEB birimlerinin başında ise Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü (ÖÖKGM) gelmektedir. Türkiye’deki özel öğretim kurumları ile ilgili iş ve işlemler ÖÖKGM’nin görev alanına girmektedir. ÖÖKGM’nin sunduğu hizmetlerin yasal zeminini ise Özel Öğretim Kurumları Kanunu oluşturmaktadır. Bu kanun kapsamında özel özel eğitim okulları ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine kurum açma izni verilmesi, kurumun nakli, devri, personel çalıştırılması, eğitim-öğretim, yönetim, denetim, gözetim ve personel çalıştırılmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. ÖÖKGM’nin bu kurumlarla ilgili hizmetlerini ise MEB Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği ve MEB Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği çerçevesinde yürütmektedir. Günümüzde yaklaşık 30 Özel, *Özel Eğitim Okulu (Yaygın Eğitim)* bulunmaktadır. *Özel Eğitim ve*

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi: Özel eğitim gerektiren bireylerin konuşma ve dil gelişim güçlüğü, ses bozuklukları, zihinsel, fiziksel, duyuşsal, sosyal, duyuşsal veya davranış problemlerini ortadan kaldırmak ya da etkilerini en az seviyeye indirmek, yeteneklerini yeniden en üst seviyeye çıkarmak, temel öz bakım becerilerini ve bağımsız yaşam becerilerini geliştirmek ve topluma uyumlarını sağlamak amacıyla faaliyet gösteren özel öğretim kurumlarına denir.

Rehabilitasyon Merkezlerinin sayısı ise 2.700 civarındadır. Bu merkezlerde destek eğitim gören özel gereksinimi olan öğrenci sayısı yaklaşık 450.000, çalışan öğretmen sayısı ise yaklaşık 27.000'dir [6].

Özel Eğitim İle İlgili Diğer Kurumlar

Yukarıda da belirtildiği üzere ülkemizde özel eğitim hizmetlerinden doğrudan sorumlu olan kurum Millî Eğitim Bakanlığıdır. Ancak özel gereksinimi olan bireylerle ilgili ekonomik, sosyal, kültürel, sağlık ve bakım gibi alanlarda hizmet veren başka kurum ve kuruluşlar da bulunmaktadır [5]. MEB dışında özel gereksinimi olan bireylerle ilgili kurumların başında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gelmektedir. Bu bakanlığın günümüzdeki birimlerinin birçoğu önceki dönemlerde Başbakanlığa bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmüş müstakil kurumlardır. Bu kurumlardan biri Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'ydu (SHÇEK). 1980'li yıllardan itibaren özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin büyük kısmı SHÇEK tarafından sürdürülmüştür [7]. 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile SHÇEK'in özel eğitim hizmetleri MEB'e devredilmiş (2007 sonu itibarıyla) ve SHÇEK'e bakım hizmetlerinin sunumu görevi verilmiştir. 2011 yılında SHÇEK (633 Sayılı KHK ile) o zamanki ismiyle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlanmış ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. Aynı KHK ile Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı da Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüş ve ilgili bakanlığa bağlanmıştır. Böylece engelliler ve koruma altındaki çocukların bakım ve koruma hizmetleri tek elde toplanmıştır. O tarihlerden günümüze ilgili bakanlığın birimleri özel gereksinimi olan bireylere yönelik mesleki rehabilitasyona yönelik çalışmalar sürdürmektedir. Engelli vatandaşlarımızın mesleki eğitimi ve rehabilitasyonundan sorumlu bir diğer kurum ise Türkiye İş Kurumu'dur. Kurum, iş için başvuruda bulunan ve herhangi bir mesleği olmayan özel gereksinimi olan bireye, yapabilecekleri işleri de göz önünde bulundurarak mesleki eğitim kursları düzenlemektedir. Bu kurslar, genelde el becerilerine ve özel gereksinimi olan bireylerin kendi işini kurmasına yönelik olmaktadır [5].

Türkiye’de yükseköğrenim kurumları da özel eğitim alanına doğrudan ve dolaylı katkı sunmaktadır. Önceki bölümde değinildiği üzere özel eğitim hizmetlerinin sorumluluğunun MEB yetkisine geçtiği yıllarda MEB’e bağlı olarak faaliyet gösteren Gazi Eğitim Enstitüsü’nde bir özel eğitim şubesi açılmıştır. Bu şube ile özel eğitim kurumlarının personel ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır. Özel eğitim hizmetlerinin etkili ve verimli sürdürülebilmesi için nitelikli personel istihdam edilmesi gereklidir. Doğal olarak yükseköğrenim kurumları özel eğitim hizmetlerinin etkili bir paydaşdır. 1950’li yıllardan itibaren farklı yol ve yöntemlerle özel eğitim alanına personel yetiştirilmiştir. 1964 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde Özel Eğitim Bölümü açılmış ve 1965 yılından itibaren alanın gereksinimi olan özel eğitim elemanları, üniversite (lisans) düzeyinde yetiştirilmeye başlanmıştır [8]. 1980’li yıllardan itibaren ise özel eğitim alanına öğretmen yetiştirme tamamen eğitim fakültelerinin sorumluluğuna geçmiştir. 2000’li yıllara kadar eğitim fakültelerindeki özel eğitim bölümlerinin sayısı beş civarındayken günümüzde bu bölümlerin sayısı 50 civarına gelmiştir. Öğretmen yetiştirmenin yanı sıra özel gereksinimi olan bireylere yönelik eğitim faaliyetleri yürüten yükseköğretim kurumları da bulunmaktadır [5]. Anadolu Üniversitesi’nde yer alan Engelliler Entegre Yüksekokulu buna örnek olarak verilebilir. Yükseköğretim kurumlarının özel eğitim hizmetlerini dolaylı olarak destekleyen başka hizmetleri de bulunmaktadır. Günümüzde birçok üniversitede engellilere ve özel yetenekli öğrencilere yönelik eğitim, araştırma ve uygulama merkezleri ve birimler de bulunmaktadır. Bu merkez ve birimlerde özel gereksinimi olan öğrencilere ve ailelerine yönelik değerlendirme, danışma ve eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Üniversiteler ayrıca yaptıkları bilimsel çalışmalarla alanın gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Eğitim Tür ve Kademelerinde Özel Eğitim Hizmetleri

Özel eğitim hizmetleri eğitim kademesine ve eğitim türüne göre farklılıklar göstermektedir. Özel eğitim hizmetleri erken çocukluk, okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde kademelerinde belirli sistem ve yasalarla yürütülmektedir. Ayrıca eğitim türü açısından bakıldığında yaygın eğitim, tamamlayıcı eğitim, evde eğitim, hastanede eğitim ve aile eğitimi alanlarında da özel eğitim hizmetleri sunulmaktadır.

Erken Çocukluk Özel Eğitim Hizmetleri

Erken çocukluk dönemi 0-36 ay arasındaki çocukları kapsayan bir dönemdir. Bu dönemdeki özel eğitim hizmetleri çocuğun eğitiminin yanı sıra ebeveynlerinin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi yoluyla yapılmaktadır. Erken çocukluk dönemi eğitimi okul ya da kurumlarda yapılabileceği gibi gerektiğinde çocuğun evinde de yapılabilir. Okul ve kurumlarda yapılan eğitimlerde özel gereksinimi olan çocuğun olağan gelişim gösteren akranlarıyla aynı ortamlarda eğitim görmesi esastır. Ancak gerektiğinde özel eğitim okullarında da bu eğitim verilebilir. Erken çocukluk dönemi eğitimi il ya da ilçelerdeki millî eğitim müdürlüklerinde bulunan özel eğitim hizmetleri kurulunca planlanır ve koordine edilir. Bu eğitimlerin planlanması ve yürütülmesinde çocuğun ve ailenin eğitim ihtiyaçları dikkate alınır. Eğitim faaliyetleri her bir çocuk için haftada 2 gün, ikişer eğitim saati olacak şekilde, okulun ders saatleri içinde veya dışında ihtiyaç halinde hafta sonu da planlanabilir. Bir eğitim saati 40 dakikadır. Erken çocukluk döneminde sunulacak eğitim hizmetleri özel eğitim öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri, çocuk gelişimi ve eğitimi öğretmenleri tarafından yürütülür [9].

Okul Öncesi Eğitim Hizmetleri

Türkiye'de mevzuat gereği 36 ayını tamamlamış özel gereksinimi olan çocuklar için okul öncesi eğitim zorunludur. Çocukların bireysel özellikleri ve gereksinimleri dikkate alınarak okul öncesi eğitim süresi uzatılabilmektedir. Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların zorunlu olan özel eğitimlerini kaynaştırma/bütünleştirme ortamlarında sürdürmeleri esastır. Ancak bu çocuklar için özel eğitim kurumlarında veya özel eğitim sınıflarında da bu eğitim hizmeti sağlanabilmektedir [9].

İlköğretim

Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin ilköğretimi iki şekilde sürdürülebilmektedir. Bu kapsamda bu öğrenciler kaynaştırma/bütünleştirme eğitim ortamlarında olağan gelişim gösteren akranlarıyla ilköğretimlerini sürdürebilirler

ya da özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler için açılmış okullara devam edebilirler [9]. Özel gereksinimi olan öğrencilerin hangi eğitim ortamına devam edeceklerinin kararını resmi kuruluşlar verir. Ancak genel temayül, öğrencinin yetersizliğinin türü ve derecesine göre en az sınırlandırıcı eğitim ortamına yerleştirilmesi yönündedir.

Ortaöğretim

Özeleğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin ortaöğretimi ilköğretimde olduğu gibi sürdürülebilmektedir. Bu öğrenciler isterlerse ve başarılı oldukları takdirde merkezi sınavla öğrenci alan ortaöğretim kurumlarına devam edebilirler. Eğer böyle bir sınava girmezler ya da bu sınavda yeterli başarıyı gösteremezlerse sınavla öğrenci almayan ortaöğretim kurumlarına kayıt yaptırabilirler. Ayrıca kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla gerektiğinde eğitimlerine de devam edebilirler. İlköğretimlerini tamamlayan ancak çeşitli nedenlerle ortaöğretime devam edemeyen öğrenciler de olabilir. Böyle durumlarda açık eğitime devam edebilirler. MEB ihtiyaç duyulduğu takdirde özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin gündüzlü/yatılı okullara kayıt yaptırması konusunda da gerekli düzenlemeleri yapabilir [9]. MEB tarafından gerektiğinde örgün eğitim hizmetinden doğrudan yararlanamayacak öğrencilerin uzaktan eğitim yoluyla derslerini takip edebilmelerini sağlamak amacıyla bu öğrencilere ilgili birimlerince teknolojik destek de dâhil olmak üzere gerekli hizmetler sunulabilir.

Yükseköğretim

Özel gereksinimi olan öğrenciler ortaöğretimlerini tamamladıktan sonra yükseköğretime yönlendirilirler. Yükseköğretim kurumlarının giriş sınavlarında bu öğrencilerin yetersizlik türü ve özelliklerine uygun düzenlemeler yapılır. Örneğin görme engelli öğrencilere okuyucu kişi ya da ek süre verme gibi kolaylaştırıcı tedbirler alınabilmektedir. Yükseköğretim kurumlarına devam eden engelli öğrenciler için de her üniversitede engelli koordinasyon ve danışma birimleri kurulmuştur. Bu birimler engelli öğrencilerin öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için gerekli akademik ortamın hazırlanmasını ve eğitim-öğretim süreçlerine tam katılımlarını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alırlar [10].

Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim hizmetleri; bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak, onları işe ve mesleğe hazırlamak, ailenin eğitime etkin katılımını sağlamak amacıyla programların hazırlanması ve uygulanması biçiminde yürütülür. Yaygın eğitim sürecinde özel gereksinimi olan bireylerin mesleki, teknik, sosyal veya kültürel alanlarda bilgi ve becerilerle donatılması, onların hayata kazandırılması, üretken bireyler hâline getirilmesi için içerikler oluşturulur (ÖEHY, 2018). Yaygın eğitim programları, bireylerin gelişim özellikleri ve yeterlilikleri doğrultusunda bulunduğu çevrenin imkânları ve iş piyasasının talepleri dikkate alınarak uygulama ağırlıklı planlanır. Yaygın eğitim kurumlarında özel eğitim ihtiyacı olan bireyler olağan gelişim gösteren kişilerin katıldığı eğitimlere devam edebilirler. Gerekğinde özel gereksinimi olan bireyler için özel eğitim sınıfları da oluşturulabilir [9].

Bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) geliştirme birimi: Resmi olarak özel eğitime ihtiyacı olduğu belirlenmiş ve zorunlu öğrenim çağında olan her öğrenci için devam ettiği okulda BEP geliştirme birimi oluşturulur. Bu birimde okul müdürü ya da yardımcısının başkanlığında öğrencinin sınıf öğretmeni, dersini okutan alan öğretmenleri, rehber öğretmen/psikolojik danışman, öğrencinin velisi ve öğrenciden oluşur. Gerekğinde özel eğitim değerlendirme kurulundan bir üye de bu birime katılabilir.

Tamamlayıcı Eğitim

Resmî özel eğitim okullarında öğrenim gören özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için örgün eğitim saatleri dışındaki zamanlarda tamamlayıcı eğitim faaliyetleri düzenlenebilir. Tamamlayıcı eğitimde öğrencinin gelişimsel özellikleri, akademik yeterliliği ve eğitsel ihtiyaçları dikkate alınır. Velinin yazılı talebi, BEP geliştirme biriminin kararı doğrultusunda okul idaresi tarafından eğitim içeriği ve süreci planlanır. Tamamlayıcı eğitim özel eğitim öğretmenlerince bire bir sürdürülebileceği gibi benzer özelliklere sahip en fazla 3 öğrenciden oluşan grup eğitimi şeklinde de yürütülebilir [9].

Tamamlayıcı eğitim faaliyetlerinin yanı sıra özel eğitim okullarında grup eğitimine hazırlık uygulaması da bulunmaktadır. Özel eğitim okulu ve sınıflarında bazı

öğrenciler grup eğitime uyum sağlayamayabilirler.Örneğin bazı öğrenciler tuvalet becerisi gibi bağımsız yaşam becerilerine sahip olmayabilirler. Bazı öğrenciler de yoğun davranış problemleri sergileyip ders akışını bozabilirler. Böyle durumlarda olan öğrenciler ihtiyaç duyulan becerileri kazanana kadar ya da davranış problemleri azalana kadar bire bir eğitim alacakları grup eğitime hazırlık uygulamalarına girebilirler. Bu eğitimi alacak öğrencilerin belirlenmesi, alacakları haftalık ders saati ve yürütülecek eğitim faaliyetlerine ilişkin planlama BEP geliştirme birimince yapılır. Planlama haftalık toplam ders saatinin %40’ını aşmayacak şekilde düzenlenir. Uygulama, ders saatleri içerisinde okul yönetimince belirlenen uygun bir ortamda yapılır [9].

Evde Eğitim

Zorunlu öğrenim çağındaki bazı öğrenciler sağlık problemleri nedeniyle örgün eğitim kurumlarına devam edememektedirler. Bu öğrencilerin bir kısmı uzun süre hastanede/ evde tedavi görebilir ya da okula devamları sağlığı açısından risk oluşturabilir. Böyle durumlara sahip öğrenciler için evde ya da hastanede eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Evde eğitim hizmetinden yararlanması kararlaştırılan öğrencinin kaydı bir örgün eğitim kurumuna yapılır. Çocuğun kaydının olduğu okulda sorumlu olduğu program esas alınarak haftada en az 10 saat olacak şekilde eğitim planlanır. Bu süre zarfında okutulacak dersler öğrencinin ders yoğunluğuna, özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre belirlenir. Öğrencilerin başarı durumlarının değerlendirilmesi, sorumlu olduğu eğitim programının uygulandığı okullardaki değerlendirme ölçütlerine göre yapılır. Evde eğitim hizmetlerinde öğrencilerin eğitim ihtiyaçları ile takip edecekleri eğitim programı esas alınarak özel eğitim öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri, sınıf ve diğer alan öğretmenleri görevlendirilir. Evde eğitim hizmeti hafta içi veya hafta sonları verilebilir [9].

Zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden sağlık problemi nedeniyle en az on iki hafta süreyle örgün eğitim kurumlarından yararlanamayacağı ya da yararlanması durumunda sağlığı açısından risk oluşturacağı en az birisi ilgili daldan olmak üzere üç uzman tabip tarafından düzenlenmiş Durum Bildirir Sağlık Kurulu Raporu’nda belirtilen öğrencilere velinin yazılı talebi ve Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu ile il veya ilçe özel eğitim hizmetleri kurulunun planlaması doğrultusunda ders yılı içinde evde eğitim hizmeti verilebilir.

Hastanede Eğitim

Sağlık problemi nedeniyle sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimlerini sürdürmeleri için hastaneler bünyesinde hastane sınıfları açılmaktadır. Hastanede eğitim birçok bakımdan evde eğitim hizmetlerine benzer şekilde sürdürülmektedir. Bunun dışında hastane sınıflarında birleştirilmiş sınıf uygulaması ile eğitim yapılır. Sınıfa gelemeyecek durumda olan öğrencilere odalarında eğitim verilir. Hastane sınıfında eğitim alan öğrencilerin eğitim ihtiyaçları ile takip edecekleri program esas alınarak özel eğitim öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri, sınıf ve diğer alan öğretmenleri görevlendirilir. Hastanede bir aydan daha az süre yatarak tedavi gören bireylerin eğitimleri takip ettikleri öğretim programları esas alınarak verilir [9].

Aile Eğitimi

Özel gereksinimi olan öğrencilerin gelişiminde ve eğitiminde aile desteği çok önemlidir. Ailelerin eğitime aktif katılımını ve desteğini sağlamak özel eğitim hizmetlerinin başarısını artırmaktadır. Bunu sağlamak için en etkili yollardan biri ailelerin de eğitilmesidir. Aile eğitimi, her tür ve kademedeki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimine katkı sağlamak amacıyla her türlü rehberlik ve eğitim hizmetlerini içerir. Aile eğitimi ile ilgili hizmetler MEB tarafından hazırlanan programlar çerçevesinde okul ve kurumlarda yürütülür [9].

Özel Eğitim Okul ve Kurumları

Dünyada ve ülkemizde özel eğitim hizmetleri genellikle iki farklı yolla sunulmaktadır. Bunlar birlikte ve ayrı eğitim şeklindedir. Birlikte eğitim kaynaştırma veya bütünleştirme şeklinde sürdürülen eğitimidir. Ayrı eğitim ise özel gereksinimi olan öğrencilerin benzer özellikte olan diğer öğrencilerle birlikte aynı ortamlarda gördüğü eğitimidir. Ayrı eğitim verilen ortamlara genellikle özel eğitim okulları veya özel eğitim kurumları adı verilmektedir. Özel eğitim kurumlarının amacı özel gereksinimi olan öğrencileri topluma hazırlamak, çevreye uyumunu sağlamak, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Bu kurumlarda temel yaşam becerileri

öğretilir. Bunun için özel eğitim kurumlarında özel program, yöntem ve materyaller kullanılır. Özel olarak yetiştirilmiş personel vasıtasıyla öğrencileri ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlarlar.

Ülkemizde resmi özel eğitim okul ve kurumları Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Özel eğitim okul ve kurumlarının işleyişi Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.

Okul Öncesi Eğitim Kurumları

Yukarıda da değinildiği üzere özel gereksinimi olan öğrencilerin olağan gelişim gösteren akranları ile öğrenim görmeleri esastır. Ancak 36 ayını tamamlayan ve 66 ayını doldurmamayan çocuklar için özel eğitim anaokulu açılabilir. Bunun yanı sıra ilkokul kademesinde eğitim veren özel eğitim okulları, bağımsız anaokulları ve diğer ilkokullar bünyesinde özel eğitim anasınıfları da bulunmaktadır. Özel eğitim anasınıflarında mevcut en fazla 5 öğrenciden oluşur. Sınıflar oluşturulurken öncelikle aynı tür yetersizliği olan öğrenciler aynı sınıfta olacak şekilde planlama yapılır. Bu sınıflarda MEB tarafından hazırlanan eğitim programı uygulanır. Özel eğitim okulları bünyesinde faaliyet gösteren özel eğitim anasınıfları buldukları okulların günlük zaman çizelgesine uyarlar. Özel eğitim anaokulu ile özel eğitim anasınıflarında günde 50’şer dakikalık 6 etkinlik eğitimi verilir. Ancak özel eğitim anasınıflarında eğitim ve öğretime başlama ve bitiş saati ile öğle yemeği saati, okulun günlük zaman çizelgesine göre planlanır. Anasınıflarında etkinlikler okul öncesi öğretmeni ile özel eğitim öğretmeni tarafından yürütülür [9].

İlköğretim Kurumları

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde engel türüne ve derecesine yönelik ayrı ilköğretim okulları bulunmaktadır. Bu kapsamda işitme, görme ve bedensel yetersizliği olan öğrenciler ile hafif derecede zihinsel yetersizliği olan öğrenciler için gündüzlü ya da yatılı özel eğitim ilkokulları ile özel eğitim ortaokulları bulunmaktadır.

Bu okullarda eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır [9]:

a) Öğrenciler, ilköğretim programını takip ederler. Öğrencilerin takip ettikleri programlar temel alınarak BEP hazırlanır.

b) Bir ders saati süresi 40 dakika olup ders saati ve derslerin dağılımı, takip edilen haftalık ders çizelgesine göre uygulanır.

c) İşitme engelli öğrenciler veya hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilere eğitim verilen ilkokul ve ortaokullarda yabancı dil dersi zorunlu dersler arasında yer almaz.

ç) Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler için açılmış okullarda hafif düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için şube açılarak eğitim verilir.

d) Sınıf mevcutları en fazla 10 öğrenciden oluşur. Ancak otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için sınıf mevcutları en fazla 4 öğrenciden oluşur.

e) İşitme veya görme engelli öğrencilere eğitim verilen ilkokullarda dersler özel eğitim öğretmeni; ortaokullarda ise dersler alan öğretmenleri tarafından okutulur. İlkokullarda din kültürü ve ahlak bilgisi ile yabancı dil dersi alan öğretmenleri tarafından okutulur. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere özel eğitim öğretmeni de ders işlenişine destek vermek üzere katılır.

f) Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği veya hafif düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere eğitim verilen ilkokul ve ortaokullarda dersler özel eğitim öğretmeni tarafından okutulur. İlkokullarda din kültürü ve ahlak bilgisi; diğer kademelerdeki din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik ve beden eğitimi alanlarına ilişkin dersler ile meslek dersleri ilgili alan öğretmenleri tarafından okutulur. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere özel eğitim öğretmeni de ders işlenişine destek vermek üzere katılır.

g) Özel eğitim ilkokulları ve ortaokullarında orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilere, orta veya ağır düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere ve birden fazla yetersizliği olan öğrencilere bu kademelerde eğitim verilecek özel eğitim programı uygulayan sınıflar açılabilir. Bu sınıflarda eğitim ve öğretim ile ilgili iş ve işlemler 13 üncü ve 28 inci maddeler doğrultusunda yürütülür.

ğ) Dönem sonlarında öğrencilere karne verilir.

Orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler ile orta veya ağır düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan bireyler için gündüzlü özel eğitim uygulama okulu (I. kademe) ve özel eğitim uygulama okulu (II. kademe) açılır. Bu okullarda eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır [9]:

a) Bakanlıkça hazırlanan özel eğitim programı uygulanır. Öğrencilerin takip ettikleri programlar temel alınarak BEP hazırlanır.

b) Bu okullarda orta veya ağır zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ile orta veya ağır düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler ayrı şubelerde eğitim görürler. Sınıfların mevcutları en fazla; zihinsel yetersizliği olanlar için 8, otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için 4 öğrenciden oluşur.

c) Bir ders saati süresi 40 dakika olup ders saati ve derslerin dağılımı özel eğitim uygulama okulu haftalık ders çizelgesine göre uygulanır.

ç) Dersler özel eğitim öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak ilkokullarda din kültürü ve ahlak bilgisi; ortaokulda din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik ve beden eğitimi alanlarına ilişkin dersler ilgili alan öğretmenleri tarafından okutulur. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere özel eğitim öğretmenleri de ders işlenişine destek vermek üzere katılır.

d) Dönem sonlarında öğrencilere karne ve bireysel gelişim raporu verilir.

Ortaöğretim Kurumları

İlköğretim okullarında olduğu gibi ortaöğretim kurumlarında da engel tür ve derecesine farklı özel eğitim kurumları bulunmaktadır.

Özel eğitim meslek liseleri (*İşitme veya bedensel yetersizliği olan öğrenciler için*)

Bu liselerde MEB tarafından hazırlanan meslek programları uygulanmaktadır. Ayrıca bu programlar temel alınarak her öğrenci için BEP hazırlanmaktadır. Bu liselerde bir ders saati 40 dakikadır. Sınıf mevcudu en fazla 15 öğrenci olacak şekilde düzenlenir. İşitme engelli öğrenciler yabancı dil dersinden muaf tutulurlar. Dersler alan öğretmenleri tarafından okutulur. Bu okullardan mezun olan öğrencilere tamamladıkları alan ve dala ait diploma verilir. Bu liselerde diğer engel türlerine yönelik farklı programlar uygulanan sınıflar da açılabilir [9].

Özel eğitim meslek okulları (*Görme, işitme, hafif düzeyde zihinsel engelli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için*)

İlköğretim programlarını tamamlayan, genel veya mesleki ve teknik ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumda olan özel gereksinimi olan öğrenciler için iş ve mesleğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla gündüzlü özel eğitim meslek okulları bulunmaktadır. Ülkemizde üç farklı özel eğitim meslek okulu modeli bulunmaktadır. Bu kapsamda görme ve işitme engelliler ayrı okullarda, hafif düzeyde zihinsel engelli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler ise aynı okulda ama farklı şubelerde eğitim görürler. Sınıf mevcutları 10 öğrenciden oluşur. Ancak otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için sınıf mevcutları 4 ile sınırlandırılmıştır. Din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik, beden eğitimi ile meslek dersleri ilgili alan öğretmenleri tarafından okutulur. Diğer dersler ise özel eğitim öğretmeni tarafından okutulur. Bu okullarda da dersler 40 dakikadır. BEP geliştirme biriminin kararı doğrultusunda öğrenciler için 9. sınıfın sonunda alan ve dal seçimi yapılır. Bu öğrencilerden durumu uygun olanlar uygun iş yerlerinde mesleki eğitim (staj) yapabilirler. Dönem sonlarında öğrencilere karne verilir. Öğrencilere mezun olduklarında Özel Eğitim Meslek Okulu Diploması düzenlenir [9].

Özel eğitim uygulama okulu (*Zihinsel engelli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için*)

Orta ve ağır düzeydeki öğrenciler için özel eğitim uygulama okulları bulunmaktadır. Bu okullarda birinci kademe ilkokula, ikinci kademe ise ortaokula denk gelecek şekilde düzenlenmiştir. Ortaöğretim programlarına ve özel eğitim meslek okullarına devam edemeyecek durumdaki orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ile otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere gündüzlü özel eğitim uygulama okulu (III. kademe) açılır. Bu okullarda da MEB tarafından hazırlanan özel bir programın yanı sıra BEP uygulanır. İş becerileri dersliklerde ve uygulama sınıflarında öğretilir. Zihin engelli öğrenciler ile otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler farklı şubelerde öğrenim görürler. Zihin engelli öğrencilerin sınıf

mevcudu 8, otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin sınıf mevcudu 4 ile sınırlandırılmıştır. Görsel sanatlar, müzik, beden eğitimi, din kültürü ve ahlak bilgisi ile iş becerilerine yönelik dersler ilgili alan öğretmenleri tarafından okutulur. Diğer tüm dersler ise özel eğitim öğretmenlerince okutulur. Bu okulda da dersler 40 dakikadan oluşur. Dönem sonlarında öğrencilere karne ve bireysel gelişim raporu verilir. Öğrencilere mezun olduklarında Özel Eğitim Uygulama Okulu (III. Kademe) Diploması düzenlenir [9].

Birden Fazla Yetersizliği Olan Bireylerin Eğitimi

Diğer engel türleri kadar rastlanılmasa da birden fazla yetersizliğe sahip olan öğrenciler bulunmaktadır. Bu öğrenciler birden fazla alanda görülen yetersizlik nedeniyle yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyaç duyarlar. Örneğin hem işitme hem görme yetersizliğine sahip öğrencilerin ya da hem ortopedik hem de zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin gereksinimleri farklı olmaktadır [11]. Ülkemizde birden fazla yetersizliğe sahip öğrenciler için ayrı özel eğitim okulları bulunmamaktadır. Ancak özel eğitim okulları bünyesinde bu öğrencilere yönelik sınıflar açılabilmektedir. Özel eğitim okulu bulunmayan yerleşim yerlerinde diğer okullar bünyesinde, il veya ilçe özel eğitim hizmetleri kurulunun teklifi doğrultusunda valilik oluru ile sınıf açılabilmektedir. Bu sınıflarda da özel eğitim programları ve BEP uygulanır. En fazla 4 öğrenciden oluşturulan bu sınıflarda birleştirilmiş sınıf uygulaması ile eğitim yapılır. Dersler genellikle özel eğitim öğretmenleri tarafından okutulur [9].

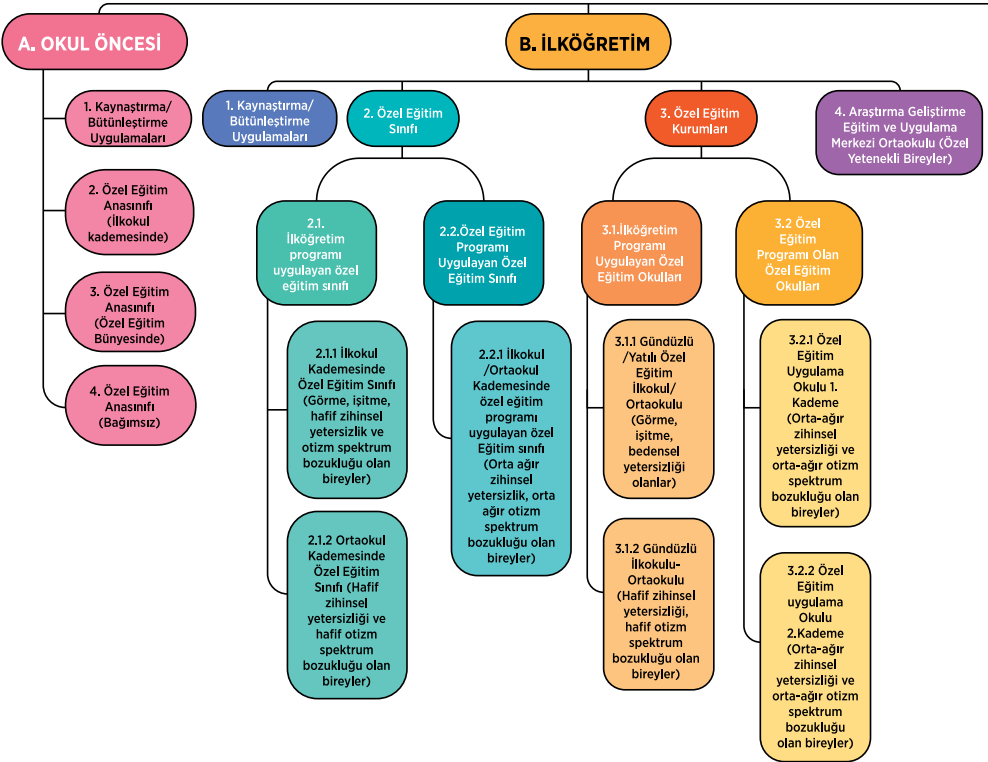
Özel Yetenekli Bireylerin Eğitimi Amacıyla Açılan Kurumlar

Ülkemizde özel yetenekli öğrencilerin tamamına yakını olağan gelişim gösteren akranlarıyla birlikte örgün eğitime devam etmektedirler. Türkiye’de özel yetenekli öğrencilere yönelik ve MEB’e bağlı yalnızca bir okul bulunmaktadır. Bunun dışında resmi olarak özel yetenekli olarak tanılanmış öğrenciler devam ettikleri okullarda destek eğitim odasında ya da bilim ve sanat merkezlerinde destek eğitim görmektedirler.

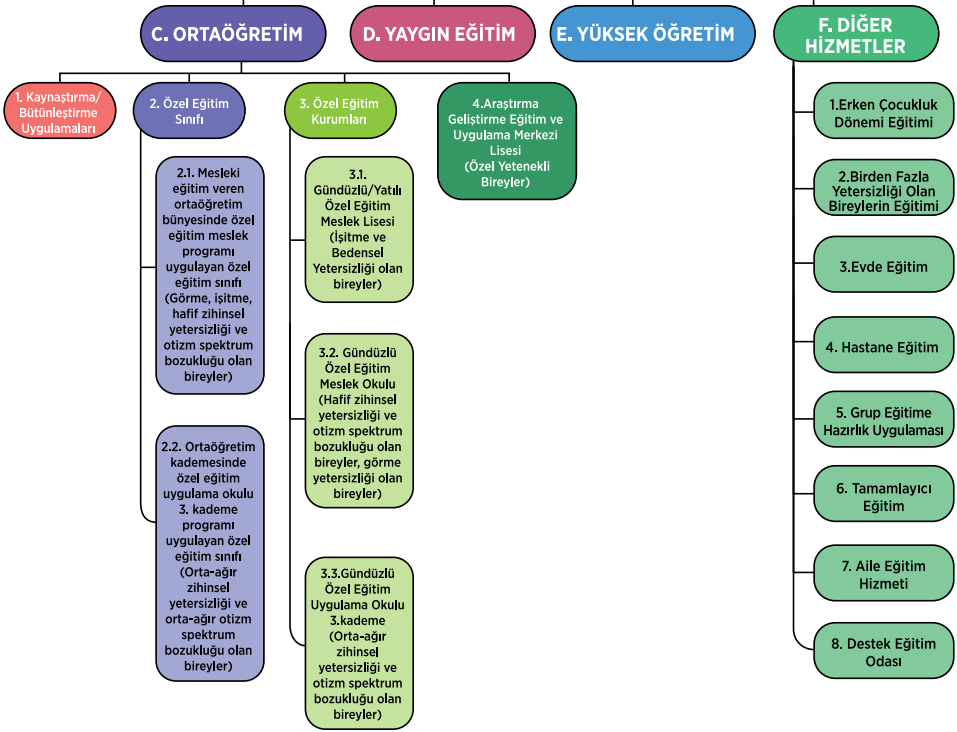

Şekil 1 Eğitim Tür ve Kademelerinde Özel Eğitim Hizmeti

EĞİTİM TÜR VE KADEMELERİNDE

ÖZEL EĞİTİM HİZMETİ

Özet

Bu bölümde öncelikle Türkiye'de özel eğitim hizmetlerinin kurumsal işleyişi ele alınmıştır. Bu kapsamda, başta Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÖERHGM) olmak üzere MEB'in özel eğitim hizmetlerini sürdüren birimleri tanıtılmıştır. ÖERHGM ve birimleri pek çok alanda özel eğitim hizmeti yürütmektedir. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2011 yılından sonra 7 daire başkanlığı ve özel büro olmak üzere 8 temel birimle hizmetlerini sürdürmeye başlamıştır. Her birim kendi görev alanı içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak özel eğitim hizmetlerine katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de özel gereksinimi olan öğrencilerin büyük çoğunluğu örgün eğitimlerini olağan gelişim gösteren akranlarıyla birlikte Temel Eğitim Genel Müdürlüğü ve Ortaöğretim Genel Müdürlüğüne bağlı okullarda sürdürmektedir. MEB'in birçok birimi doğrudan ya da dolaylı olarak özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik hizmetler sunmaktadır. Türkiye'deki özel öğretim kurumları ile ilgili iş ve işlemler Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'nün görev alanına girmektedir. Özel gereksinimi olan bireylerle ilgili ekonomik, sosyal, kültürel, sağlık ve bakım gibi alanlarda hizmet veren başka kurum ve kuruluşlar da bulunmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın ilgili birimleri ve yükseköğrenim kurumları da Türkiye'de özel eğitim alanına doğrudan ve dolaylı katkı sunmaktadır. Bölümün ikinci kısmında ise eğitim tür ve kademelerinde özel eğitim hizmetleri açıklanmıştır. Bu kapsamda erken çocukluk ve okul öncesi dönem, ilköğretim ve ortaöğretim, yükseköğretim, yaygın eğitim gibi kademelerde sunulan özel eğitim hizmetlerine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bunların yanı sıra tamamlayıcı eğitim, evde ve hastanede eğitim gibi hizmetler de ele alınmıştır. Bölümün son kısmında ise günümüzde özel eğitim hizmetleri sunan okul ve kurumlar tanıtılmıştır. Burada da kademelerdeki özel eğitim okul ve sınıfları, özel yeteneklilere yönelik kurumlar ile yetersizlik türlerine göre açılan okul ve kurumlar açıklanmıştır.

Kaynakça

- [1].Akçamete, G., & Kaner, S. (1999). “Cumhuriyetin 75 yılında çocuğa yönelik özel eğitim çalışmaları”, 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, No: 2, ss.395-405.
- [2].Çitil, M. (2009). *Cumhuriyetin ilanından günümüze Türkiye’de özel eğitim. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- [3].Çitil, M. (2012). *Yasalar ve özel eğitim.* Ankara: Vize Yayıncılık.
- [4].1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 10 Temmuz 2018 tarih ve 30474 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- [5].Çitil, M. (2017). *Türkiye’de özel eğitim: Tarihsel, politik ve yasal gelişmeler.* Vize Yayıncılık. Ankara. Vize Akademi.
- [6].Millî eğitim istatistikleri (2019-2020), https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=396 adresinden erişilmiştir.
- [7].Vural, F. (2003). *Bir sosyal problem olarak Türkiye’de zihinsel engelliler (İzmir örneği).* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- [8].ÖZİ. (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı). (1999). *Birinci özürlüler şurası. Çağdaş toplum, çağdaş yaşam ve özürlüler.* Komisyon raporları ve genel kurul görüşmeleri 29 Kasım - 02 Aralık 1999. Ankara
- [9].Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 07.07.2018 tarihli ve 30471 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- [10].*Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği*, 2010 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=14214&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>) adresinden erişilmiştir.
- [11].Şafak P. (2012). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan çocukların eğitimi.* Ankara: Vize Yayıncılık

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE EĞİTSEL
DEĞERLENDİRME VE TANILAMA

Türkiye’de Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut ÇİTİL

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

Yunus POLATOĞLU

MEB, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Nedir?
- Eğitsel Değerlendirmenin İlkeleri
- Eğitsel Değerlendirme Süreci
- Türkiye’de Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Süreci

Bu bölümde öncelikle eğitsel değerlendirme ve tanılama kavramları açıklanmıştır. Bölümün ikinci kısmında ise eğitsel değerlendirmenin ilkeleri ele alınmıştır. Bölümün üçüncü kısmında literatüre göre eğitsel değerlendirme sürecinin nasıl olması gerektiği açıklanmıştır. Bu kapsamda süreç tarama- ilk belirleme süreci, başvuru öncesi süreç, başvuru süreci, ayrıntılı değerlendirme, yerleştirme, BEP hazırlama ve izleme aşamalarına değinilmiştir. Bölümün son kısmında ise Türkiye’de eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinin pratik işleyişi açıklanmıştır. Bu kapsamda öğrencinin okulda fark edilmesi, RAM süreci, Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu, Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu ve okula yerleştirildikten sonra BEP hazırlanması konuları açıklanmıştır.

Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Nedir?

Özeğitim hizmetlerinin önemli çalışmalarının başında eğitsel değerlendirme ve tanılama süreci yer almaktadır. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sayesinde özel gereksinimi olan öğrenci tanınır, ona sunulacak eğitim ve hizmetler belirlenir. Özel

eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin değerlendirilmesi ve tanılanması öğrencinin en erken zamanda farkına varılması, güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya çıkarılması, toplumsal yaşama hazırlanması için gerekli ve önemlidir [1]. *Eğitsel değerlendirme* öğrencilerin akademik, davranışsal ya da gelişimsel özelliklerini belirlemek ve bu özelliklere uygun yasal ve eğitsel karar alma süreci olarak tanımlanabilir [2].

Eğitsel değerlendirme, özel gereksinimli çocuklara sunulacak hizmetler için yasal ve eğitsel kararlar vermede yararlanılan ve eğitim açısından önemli bilgilerin sistemli olarak derlendiği bir süreçtir [3].

Dünyada özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin tanılanması yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren önemli ölçüde gelişme göstermiştir [3]. Kitabımızın birinci bölümünde de ele alındığı üzere engelli bireyler yirminci yüzyılın ilk yarısında daha çok tıbbi/medikal bir yaklaşımla değerlendirilmişlerdir [4]. Türkiye’de de aynı şekilde 1951 yılına kadar özel eğitim hizmetleri sağlık bakanlığı sorumluluğunda daha çok bir bakım ve tedavi alanı içerisinde

tutulmuştur. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında sosyal model yaklaşımının etkisiyle tıbbi tanılama ve tedavilerin yanı sıra eğitsel değerlendirme ve önlemler konusunda da ilerleme sağlanmıştır. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde ABD’de çıkarılan yasalarla eğitsel değerlendirme ve tanılama yasal bir çerçeve kazanmıştır. Türkiye’de de benzer şekilde aynı dönemlerde eğitsel değerlendirme ve tanılama yasal bir zemin kazanmış ve sistemli bir yapıya kavuşmuştur. Geniş nüfusa sahip ülkelerde milyonlarca öğrenci arasından özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin tespiti, doğru bir şekilde değerlendirilmesi ve uygun eğitim olanaklarından yararlandırılmaları oldukça zordur. Bu nedenle özel eğitim alanında gelişmiş toplumlar eğitsel değerlendirme ve tanılama konusunda yasal, etik ve pratik esaslar belirlemişlerdir.

Eğitsel Değerlendirmenin İlkeleri

Türkiye’de özel gereksinimi olan öğrencilerin tanılanması ve yerleştirilmesine ilişkin süreçler; 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği çerçevesinde sürdürülmektedir. 573 Sayılı KHK’ya göre “*Her aşamadaki tanılamada, bireyin eğitsel performans düzeyi belirlenir, gelişim alanlarındaki özellikleri değerlendirilir ve bu değerlendirme sonuçları dikkate alınarak eğitim amaçları ve*

hizmetleri planlanır, en uygun eğitim ortamına yerleştirilmesine karar verilir.” hükmü yer almaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde ise bu hüküm çerçevesinde eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine ilişkin ilke ve esaslar belirlenmiştir. Hem özel eğitim literatürü hem de mevzuat çerçevesinde özel eğitimle ilgili temel ilkeler şöyle sıralanabilir [1]:

- ▶ Eğitsel değerlendirme ve tanılama erken yaşta yapılır.
- ▶ Eğitsel değerlendirme ve tanılama, bireyin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri ile eğitim ihtiyaçları birlikte değerlendirilerek yapılmalıdır.
- ▶ Eğitsel değerlendirme ve tanılama, bireyin yetersizliğine (ya da yeteneklerine) göre birden fazla yöntem ve teknik ile uygun ölçme araçları kullanılarak yapılmalıdır.
- ▶ Eğitsel değerlendirme ve tanılama; fiziksel, sosyal ve psikolojik bakımdan birey için en uygun ortamda yapılır.
- ▶ Eğitsel değerlendirme ve tanılama, bireyin eğitim ihtiyacı ve gelişimi dikkate alınarak gerektiğinde tekrarlanmalıdır.
- ▶ Eğitsel değerlendirme ve tanılamada, bireyin öğrenme ortamları ile yeterli ve yetersiz olduğu yönler birlikte değerlendirilir.
- ▶ Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde veli, okul ve uzmanlar iş birliği içinde çalışırlar.
- ▶ Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde ailenin ve gerektiğinde bireyin görüşü alınır.
- ▶ Tanılama ve değerlendirme süreci boyunca ailenin ve bireyin aktif katılımı sağlanmalıdır.
- ▶ Eğitsel değerlendirme ve tanılama süreciyle ilgili olarak birey ile ailenin görüş ve onayları alınmadan hiçbir açıklama yapılamaz.

Bahsi geçen ilkelere uyulmadığında özel eğitime ihtiyacı olan bireyler uygun bir şekilde değerlendirilemez. Özel eğitime ihtiyacı olan bir öğrencinin belli imkân

ve desteklerden mahrum kalması, gelişimi için büyük risk oluşturur. Bu sürecin sonunda öğrenci ile ilgili verilen karar öğrencinin tüm eğitim yaşantısını etkileyebilir. Bu nedenle bu sürecin eğitsel değerlendirmenin temel ilkelerini dikkate alarak gerçekleştirilmesinde fayda vardır [1].

Eğitsel değerlendirme ve tanılama erken yaşta yapılır. Özellikle gelişimsel açıdan akranlarına nazaran sınırlılığa sahip öğrenciler ne kadar erken desteklenirse yaşlılarının performans düzeylerini yakalamaları o kadar kolaylaşır. Bilimsel araştırma bulgularına göre özel gereksinimi olan öğrenciler ve aileleri erken eğitimden büyük oranda fayda görmektedirler [5, 6]. Ülkemizde hem erken çocukluk dönemi hem de okul öncesi eğitiminde özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik çeşitli imkânlar bulunmaktadır. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin okul öncesi 36 aydan itibaren zorunlu olması ve erken çocukluk dönemi (0-36 ay) eğitimi hizmeti buna örnek olarak verilebilir.

Eğitsel değerlendirme ve tanılama, bireyin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik alanlardaki yeterlilikleri ile birlikte eğitim ihtiyaçları değerlendirilerek yapılmalıdır. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin sadece zekâsı ya da akademik başarısının değerlendirilmesi doğru bir tanılama süreci olamaz. Öğrencinin sosyal gelişimi, iletişim becerileri, davranışsal özellikleri ve psikomotor becerileri de değerlendirilmelidir. Değerlendirme sonucunda öğrencinin sadece zayıf yönlerinin değil güçlü yönlerinin de ortaya koyulması gereklidir [7]. Yukarıda sıralanan ilkelerden “*Eğitsel değerlendirme ve tanılamada, bireyin öğrenme ortamları ile yeterli ve yetersiz olduğu yönler birlikte değerlendirilir.*” İlkesi bu gerekliliğe ayrıca vurgu yapmaktadır. Öğrencinin güçlü ve zayıf yönlerinin bilinmesi onun var olan performans düzeyinin anlaşılmasında fayda sağlar. Böylece öğrenciye yönelik bireysel eğitim programlarının daha sağlam bir temelle hazırlanması mümkün olur [1].

Eğitsel değerlendirme ve tanılama, bireyin yetersizliğine (ya da yeteneklerine) göre birden fazla yöntem ve teknik ile uygun ölçme araçları kullanılarak yapılmalıdır. Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere sadece zekâ testi, gelişim testi, başarı testi gibi araçlarla tanı koyulması da uygun değildir. Öğrencinin uygun şekilde değerlendirilmesi için formal ve informal araçların birlikte

kullanılması gerekir. Bu kapsamda gözlem, görüşme, kontrol listeleri uygulanması; müfredata dayalı değerlendirme, öğrencinin geçmişine ilişkin kayıtların ve ürünlerin incelenmesi gibi informal araçların yanı sıra standartlaştırılmış ölçme araçları birlikte kullanılmalıdır [3]. Tüm bunların yanı sıra öğrencinin yetersizlik ya da yetenek türüne göre yöntem ve araçlar kullanılabilir. Örneğin; görme engelli bir çocuğun işlevsel görme değerlendirmesi yapılmalı, okuma yazmada hangi duyu kanalını etkili kullandığı belirlenmeli, bağımsız hareket ve yönelim becerilerindeki performansına da bakılmalıdır [1, 8]. Özel yetenekli öğrenciler için de aynı durum geçerlidir. Özel yetenekli öğrencilerin belirlenmesi ve değerlendirilmesinde gelişim profilleri, grup zekâ testleri, başarı testleri, bireysel zekâ testleri, resim-müzik alanına yönelik araçlar, yaratıcılığı ölçen araçlar, öğrencinin çalışma ve ürünleri, öğretmen, aile ve arkadaş gözlemleri ile kanaatlerinin dikkate alınması gerekmektedir [1, 9, 10, 11]. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde ölçme araçlarının uygulanması ise sertifikalı ve nitelikli meslek mensuplarınca yapılmalıdır [12]. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerle ilgili kararların tek bir eğitimci tarafından değil bir ekipçe alınması gerekmektedir [3].

Eğitsel değerlendirme ve tanılama; fiziksel, sosyal ve psikolojik bakımdan birey için en uygun ortamda yapılır. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde öğrenci ile ilgili bilgiler farklı kişi ve ortamlardan toplanır. Öğrencinin evdeki ve sınıftaki davranışları gözlemlenebilir, öğrenciye yakın kişilerden ayrıntılı bilgiler alınabilir. Literatüre göre en iyi değerlendirme yerinde yapılan değerlendirmedir [13]. Ancak ayrıntılı tanılama ya da resmi tanılama sürecinde öğrenci genellikle başka bir yerde değerlendirilir. Özel eğitime ihtiyacı olan bir öğrenci hayatında ilk defa gittiği bir yerde, ilk defa tanıdığı kişilerle karşılaşınca şaşkınlık yaşayabilir ya da çekinebilir. Bu nedenle de gerçek performansını gösteremediği için yanlış bir şekilde etiketlenebilir. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin mümkünse mekânı önceden tanınması, kendini iyi hissettiği bir zamanda, sıcak bir yaklaşımla, ortama alıştıırılarak tanılanmasında yarar bulunmaktadır [1].

Eğitsel değerlendirme ve tanılama, bireyin eğitim ihtiyacı ve gelişimi dikkate alınarak gerektiğinde tekrarlanmalıdır. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi öğrenci değerlendirme ve tanılama sürecinde gerçek performansını gösteremeyebilir. Bu nedenle öğrenciye uygun olmayan tanı, yönlendirme ve yerleştirme kararı verilebilir.

Bu durum ilerleyen zamanlarda çocuğun gösterdiği performans ya da gelişmelere bağlı olarak anlaşılabilir. Ayrıca değerlendirme ve tanılama sonucunda verilen karar öğrencinin ailesi ya da okulu tarafından uygun görülmebilir. Bu gibi durumlarda Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde belirtilen yasal çerçeve içerisinde, öğrencinin değerlendirme ve tanılmasına itiraz edilebilir. Tüm bunların dışında beklenenden daha hızlı bir ilerleme kaydeden öğrencinin özel eğitim hizmetlerine ihtiyacı kalmayabilir. Tüm bu örnekler dikkate alındığında tanılamamanın gerektiğinde tekrarlanması uygundur [1].

Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde aile önemli bir rol oynar. Yukarıda sunulan eğitsel değerlendirme ve tanılamaya ilgili son dört ilke ailelerin önemine vurgu yapar. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde veli, okul ve uzmanlar iş birliği içinde çalışmalıdırlar. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinin doğru işlemesi için ekip çalışması şarttır. Böylece farklı kişilerin bilgi ve uzmanlıklarından yararlanılarak en doğru bilgiler derlenebilir [3]. Tanılama ve değerlendirme süreci boyunca ailenin ve bireyin aktif katılımı sağlanmalıdır. Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenci ve ailesi tanılama sürecinde en önemli bilgi kaynaklarıdır. Çünkü aileler çocuklarının davranış biçimini, geçmişteki sağlık durumunu; evde, mahallede ve toplumdaki sosyal ve duygusal davranışlarını herkesten daha iyi bilirler [1, 3]. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinin sonucunda öğrenci ile ilgili resmi yerleştirme kararı ve destek eğitim kararı verilmektedir. Öğrenci için uygun kararlar alınmasında ailenin görüş, istek ve beklentileri dikkate alınmalıdır. “Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde ailenin ve gerektiğinde bireyin görüşü alınır ilkesi” bunu pekiştirmektedir. Uzmanlar aileye bu süreç hakkında bilgi vermeli ve öğrenci için en uygun kararın alınmasında, ailenin beklentilerinin ve verdiği bilgilerin önemine vurgu yapmalıdırlar. Özellikle, etiketlenmenin aile ve öğrenci için yararlarını ve sakıncalarını açıkça paylaşmalıdırlar [1]. Eğitsel değerlendirme ve tanılama süreciyle ilgili olarak birey ile ailenin görüş ve onayları alınmadan hiçbir açıklama yapılamaz. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sonuçları sadece yasal ve eğitimle ilgili kararlar almak için kullanılır. Yasal mevzuat gereği uzmanların, ailenin ve öğrencinin yararını gözetmeleri gerekmektedir. Ancak bazen verilen kararlar aileler tarafından kabul görmeyebilir. Bu nedenle ailelerin çocukları ile ilgili yasal hak ve sorumluluklarını da bilmeleri oldukça önemlidir [14]. Değerlendirme ve tanılama sürecinde yetkililer ailelere hakları ve sorumlulukları konusunda da bilgilendirme yapmalıdırlar.

Buraya kadar ele alınan ilkelere uyulması eğitsel değerlendirme ve tanılamanın doğru bir şekilde sürdürülmesini sağlayacaktır. Ancak eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde uyulması gereken pratik aşamalar da bulunmaktadır.

Eğitsel Değerlendirme Süreci

Eğitsel değerlendirme ve tanılama süreci birbiriyle bağlantılı aşamalardan oluşur [15]. Bu aşamaları tarama- ilk keşif süreci, başvuru öncesi süreç, başvuru süreci, ayrıntılı değerlendirme, yerleştirme, BEP hazırlama ve izleme oluşturmaktadır [16].

I. Tarama (Keşif) Aşaması

Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinin ilk aşaması taramadır (belirleme). Taramanın amacı hangi öğrencilerin özel eğitime ihtiyacı olduğunu araştırmaktır [2]. Özel gereksinimi olan bireyler arasında engelli olan öğrencilerin belirlenmesinde tıbbi süreçler etkili olabilmektedir. Çünkü bilimsel gelişmeler neticesinde çocukların yetersizlikleri daha anne karnındayken belirlenebilmektedir. Doğum sonrasında ise hastanelerde yapılan tarama ve incelemelerde (APGAR yöntemi vb.) çocukların yetersizliğe sahip olup olmadıklarını belirlemek mümkündür [10]. Aile hekimliği gibi uygulamalarla ülkemizde gelişen sağlık sistemi sayesinde yeni doğan çocukların tıbbi takibi konusunda güçlü bir süreç işletilmektedir. Tüm bu takip ve tarama sürecinde fark edilemeyen özel gereksinimi olan öğrenciler olabilir. Yine sağlık çalışanlarınca okullarda tıbbi taramalar yapılabilmektedir. Ancak bazı yetersizlik durumları tıbbi tarama ile anlaşılabilir. Örneğin öğrenme güçlüğü olan bir öğrenci genellikle okula başladıktan ve akademik süreçlere girdikten sonra belirlenebilmektedir.

Okul çağına gelen ve özel gereksinimi henüz fark edilmeyen öğrenciler olabilir [2]. Bu nedenle okullar özel gereksinimi olma konusunda hassas olmalı, yetersizlik ve yetenek alanlarını belirleme konusunda bilgilendirilmelidir [3]. Bazı öğrencilerin özel eğitim ihtiyacı zamanla ortaya çıkabilir. Bu ihtiyaç daha çok sınıf içi etkinlik ve derslerde yaşanan durumlarda anlaşılır. Öğretmenler tarama ve ilk belirleme sürecinde anahtar konumdadır [15]. Belirleme sürecinde özel eğitime ihtiyacı var gibi gözükken öğrenci gözlemlenip incelenerek durumu saptanır. Bu gözlemler

sınıfta ve okulun diğer bölümlerinde yapılabilir. Böylece öğrencinin diğer bireylerle kurduğu sosyal etkileşim düzeyi anlaşılmasına çalışılır. İlk gözlemler sonucunda öğrencinin durumu hakkındaki kanı değişmezse takibe devam edilir. Öğretmenler bu süreçte öğrenciye daha fazla ilgi göstererek akranlarıyla arasındaki farkın nedenini anlamaya çalışmalıdır. Bunun için okul kayıtlarını ve öğrencinin dosyasını inceleyebilirler. Buralarda yeterince bilgi yoksa öğrencinin velisi ile görüşülerek çocuklarının bir öğrenme sorununun varlığını hissedip hissetmedikleri ve okul öncesi gelişimi hakkında bilgiler sorulabilir [2, 3]. Öğretmenler ayrıca kontrol listesi, ölçüt bağımlı ölçü aracı gibi informal değerlendirme araçları kullanarak çocuğun durumunu anlamaya çalışabilirler [16]. İlk belirleme sürecinde değerlendirme yöntemleri mümkün olduğu kadar etkili, zamanı verimli kullanan ve güvenli araçlar ve değerlendirme yöntemleri kullanılmalıdır. Bu süreçte öğretmenler gerektiğinde okul idaresinden, diğer öğretmenlerden ve rehber öğretmenden yardım alabilir [15]. Tarama sürecinde yapılan tüm değerlendirmelerin ardından öğrencinin özel eğitime ihtiyacı olduğu düşüncesi devam ederse ikinci aşamaya geçilmelidir. Okul çalışanları ilk aşamadan hemen sonra çocuğu resmi tanılamaya göndermemeli öğrenciler için bazı düzenlemeler yapılmalıdır [1].

II. Başvuru Öncesi Aşama

Başvuru öncesi aşaması, öğrencileri genel eğitim sınıfıyla bütünleştirmek için çeşitli önlemlerin alındığı, eğitimsel müdahalelerin yapıldığı bir süreçten oluşur [16]. Başvuru öncesi süreçte ilk aşamada olduğu gibi informal değerlendirme araçları ile öğrencinin özellikleri ve ihtiyaçları anlaşılmasına çalışılır. Bilimsel çalışmalar, planlı ve sistematik bir biçimde uygulanan başvuru öncesi sürecin pek çok özel gereksinimi olan öğrencinin resmi olarak tanınmasına gerek kalmadan genel eğitim sınıfında eğitimlerini sürdürmelerinde etkili olduğunu göstermektedir [16, 17]. Bu nedenle genel ve özel eğitim uzmanlarından oluşan bir ekibin koordinasyonunda öğrenci için bir müdahale programı hazırlanması ve uygulanması gerekir [3].

Müdahale programı hazırlanmadan önce öğrencinin var olan performansı belirlenmeli, akademik ve sosyal gereksinimleri saptanmalıdır. Müdahale kapsamında sınıf öğretmenin; eğitim amaçları ve yöntemlerinde, materyallerde, sınıfın fiziksel çevresinin düzenlenmesinde, sınıf yönetiminde, ev ödevlerinde uyarlamalar yapması

ve gerektiğinde davranış sağaltımı programları uygulaması gerekmektedir [1, 3, 16]. Bu müdahalelere ayrılan zamanın kısa olması, öğrencideki ilerlemeyi görmeye engel oluşturabilir. Zamanın uzun olması ise öğrencinin ayrıntılı değerlendirme sonucunda yararlanacağı yasal haklara ve eğitsel düzenlemelere kavuşmasına engel oluşturabilir [1, 16]. Bu nedenle zamanlama dengeli bir şekilde yapılmalıdır.

Biraz ilgi ve düzenleme sonucunda akranları ile aynı şekilde gelişim gösterebilecek bir öğrencinin eğitsel tanılama için RAM’a gönderilmesi, öğrenci ve ailesi için kaygı ve zaman kaybının yanı sıra gereksiz ve olumsuz bir tecrübeye dönüşebilir [1, 7]. Ancak öğrenci ile ilgili olarak toplanan bilgiler ve yapılan düzenlemelerin sonuçları kalıcı nitelikte bir öğrenme sorununun varlığına işaret ederse öğrenci için başvuru sürecine geçilmelidir [1, 3].

III. Başvuru Aşaması

Başvuru aşamasında daha önce yapılan müdahaleler, alınan önlemler, yapılan uyarlamalar, bunların sonuçları ve öğrenci hakkında toplanan tüm bilgiler bir rapor haline getirilir [7, 15, 16]. Bu raporda ayrıca öğrenci ile ilgili düşünceler, endişeler, öğrencinin özellikleri ve gereksinimleri de ifade edilmelidir [7]. Rapor öncelikle öğrencinin ailesiyle paylaşılmalıdır. Öğrencinin velisi, sınıf öğretmeni, okul rehberlik ve psikolojik danışma servisi ve okul yönetimi öğrenciyi resmi tanılama için göndermeye birlikte karar vermelidir [16]. Öğrenci resmi tanılmaya gönderilme kararının ardından uygun bir zamanda ayrıntılı değerlendirme için ilgili kuruma gider.

IV. Ayrıntılı (Resmi) Değerlendirme Aşaması

Ayrıntılı değerlendirme tanılmadan sorumlu olan kurumda yapılır. Bu kurumlarda değerlendirme uzman bir ekip tarafından yapılmalıdır. Bu ekip tarafsız ve farklı disiplinlerden kurulmalı, çocuğu farklı kaynaklardan bilgi toplayarak değerlendirmelidir. [1, 15]. Ekipte hangi disiplinlerden uzmanların yer alacağı çocuğun gereksinimine ve gönderilme durumuna bağlı olarak değişebilir [15]. Ayrıntılı (resmi) değerlendirme aşamasında önceki aşamalardan farklı olarak formal değerlendirme araçları da kullanılır. Başvuru sürecinde okuldan gönderilen öğrenci

raporundaki informal bilgiler ile standart test ve ölçümlerin sonuçları birleştirilir ve daha derinlemesine bir inceleme yapılır [3, 16]. Yukarıda eğitsel değerlendirme ve tanılamamanın ilkelerinde bahsedilen hususlar dikkate alınır. Tüm değerlendirmelerin sonucunda öğrenciye eğitsel tanı koyulabilir.

V. Yerleştirme Aşaması

En az sınırlandırılmış eğitim ortamı: Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin; toplumla bütünleşmesini sağlamaya yönelik sosyal, öz bakım, dil ve iletişim alanlarındaki davranışlar ile düzeyine uygun akademik ve mesleki bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla destek eğitim hizmetlerinin de verildiği ve mümkün olduğunca yetersizliği olmayan akranlarıyla bir arada olmasını sağlayan en uygun eğitim ortamıdır [18].

Ayrıntılı değerlendirme sonucunda resmi bir eğitsel tanı alan öğrenci özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenci olarak kabul edilir. Bu aşamaya kadar yapılan tüm değerlendirmeler öğrencinin güçlü ve zayıf yönlerini, akademik, duygusal ve sosyal gereksinimlerini ortaya koymuş olmalıdır. Tüm bu özellikler, gereksinimler ve öğrencinin eğitsel tanısı dikkate alınarak öğrenci uygun bir eğitim ortamına yerleştirilir. Özel eğitimin felsefi temeli olarak birey için en uygun ortam, onu en az sınırlandıracak ortamdır [1].

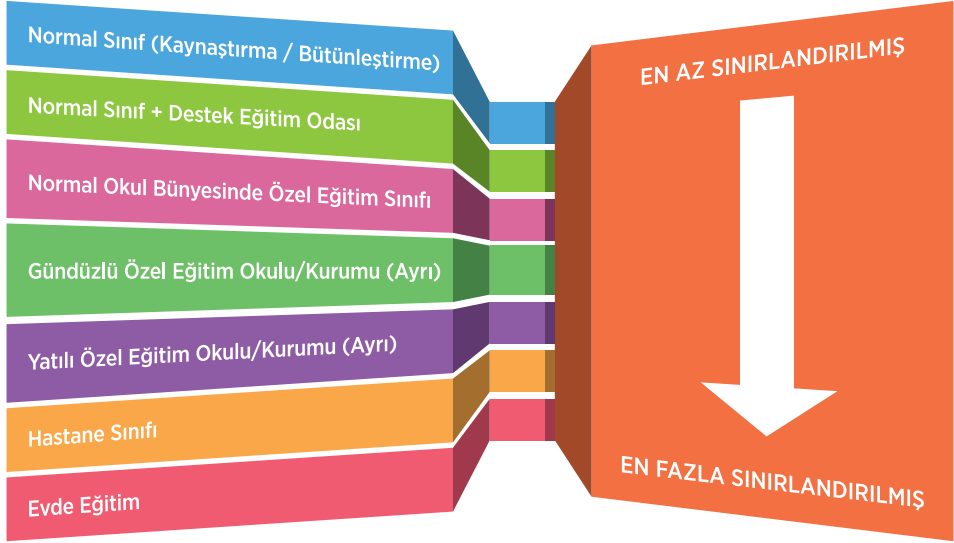
Özel gereksinimi olan bir öğrenci için yerleştirme kararı alınırken eğitim ortamının sınırlılıkları dikkate alınmalıdır. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimi için öncelikle yetersizliği olmayan akranlarının devam

ettiği sınıf tercih edilmelidir. Sonra öğrencinin yetersizlik durumuna göre sırasıyla özel eğitim sınıfı, gündüzlü özel eğitim okulu/kurumu veya yatılı özel eğitim okulu/kurumu dikkate alınmalıdır. Diğer bir ifadeyle Tablo 1'de gösterildiği gibi, öğrencinin eğitim alacağı ortam seçilirken önce en az sınırlandırılmış ortamlar sonra ise daha çok çok sınırlandırılmış ortamlar dikkate alınmalıdır.

Yerleştirme özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencinin varsa yetersizlik türü ve derecesi, yaşambecerileri, eğitsel performansı ve davranışsal özelliklerideğrultusunda yapılır. Öğrenci evine en yakın okul ve kuruma yerleştirilmelidir. Yerleştirme kararı verilirken veli görüşüne önem verilmelidir. Yukarıda bahsedilen tüm aşamalara aynen uyulsa bile yine de yanlış yerleştirme kararı verilebilir. Tarafların yerleştirme kararına itiraz etme hakları vardır. Ayrıca eğitimin her aşamasında öğrencinin gelişimi ve performansı doğrultusunda uygun bir ortama yerleştirilmesi mümkündür.

Tablo 1 Eğitim Ortamları

VI. BEP Geliştirme Aşaması

İster genel eğitim ister özel eğitim okul ve kurumları olsun resmi olarak tanılanan ve yerleştirilen her özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenci için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlanmalıdır [7, 15, 16]. BEP; özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin takip ettikleri program esas alınarak gelişim özellikleri, eğitim ihtiyaçları ve performansları doğrultusunda hedeflenen amaçlara ulaşmaya yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programıdır [18]. Öğrenci bir eğitim ortamına yerleştirildiğinde öğrenci ile ilgili ayrıntılı değerlendirme sonuçları, öğrencinin bireysel gelişim raporu, dosyası, eğitsel tanısı gibi bilgiler bu kuruma iletilmelidir. Bunun yanı sıra öğrenci için bireysel eğitim önerileri de sunulmalıdır. Ancak öğrencinin BEP’i resmi olarak yerleştirildiği kurumda yapılmalıdır. Öğrenci için BEP hazırlayacak ekip okul personeli, veliler ve öğrenciden oluşur. BEP hazırlama ekibine gerektiğinde dışarıdan uzmanlar da çağrılabilir.

VII. İzleme Aşaması

Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin gelişimi erken çocukluk döneminden itibaren eğitimin her kademesinde izlenmelidir [18]. İzleme aşamasında öğrencinin devam ettiği okul programı ve BEP'ine göre gelişimi takip edilir. Eğer beklenen düzeyde bir gelişme olmazsa program içeriği değiştirilebilir, farklı eğitsel önlemler alınabilir.

Türkiye'de Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Süreci

Türkiye'de uygulanan eğitsel değerlendirme ve tanılama süreci de yukarıdaki bilimsel temele uygun şekilde sürdürülmektedir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin ikinci kısmının birinci bölümü eğitsel değerlendirme ve tanılama ile izleme sürecine ayrılmıştır. Ülkemizde özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitsel tanılması MEB tarafından yapılmaktadır. Eğitsel değerlendirme ve tanılama ile ilgili iş ve işlemler *Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde* (RAM) oluşturulan özel eğitim değerlendirme kurullarınca yapılmaktadır [18].

Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM)

Rehberlik ve araştırma merkezleri; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitsel değerlendirme, tanılama, izleme ve yönlendirme hizmetlerini yürüterek birey için en az sınırlandırılmış eğitim ortamını önerir, birey ve ailesine destek eğitim ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunar [18].

RAM rehberlik hizmetleri ile özel eğitim hizmetlerini planlayarak hizmetlerin koordineli bir şekilde yürütülmesini sağlayan kurumdur [18]. RAM'lar il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerine bağlı olarak faaliyet gösterirler. Ancak RAM'ların MEB bünyesinde bağlı oldukları ana birim Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüdür. Bu nedenle RAM'lar özel eğitim hizmetleri alanında merkezde ve taşrada önemli roller üstlenirler.

Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu

RAM'lar bünyesinde kurulan özel eğitim değerlendirme kurulları da özel eğitim hizmetlerinde stratejik bir öneme sahiptir. Özel eğitim değerlendirme kurulu; RAM müdür yardımcısı başkanlığında, özel eğitim hizmetleri bölüm başkanı, en az bir rehber öğretmen/psikolojik danışman ve en az bir özel eğitim öğretmeninden

oluşur. Bu kurula eğitsel değerlendirmesi ve tanılması yapılan birey veya velisi de üye olarak katılır. Özel eğitim değerlendirme kurulu tanılmaya gelen öğrenciye ilişkin bilgi ve belgeleri inceler, özel eğitim ihtiyacına karar verir ve özel eğitim değerlendirme kurulu raporu düzenler. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunu dikkate alarak birey için en az sınırlandırılmış eğitim ortamı ve özel eğitim hizmetine ilişkin öneride bulunur. Aileyi tanılama sürecine katar, bilgilendirir, ihtiyaçlarına göre aile eğitimi düzenler. Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu, resmi yerleştirme kararının yanı sıra Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında hizmet sunan kurumlardan destek eğitim hizmeti alması uygun görülen öğrencilerin eğitim planlamasını da yapar. Kurul özel yetenekli öğrencileri de tanımlayabilmektedir. Böyle öğrencilere ve ailelerine de gerekli yönlendirmeyi yapar [18].

Türkiye’de bireylerin eğitsel değerlendirmesi ve tanılmasıyla ilgili ilk başvuru okul yönetimi, veli ya da öğrencinin kendisi (18 yaşından büyük zihinsel engeli olmayan) tarafından yapılabilir. Eğer ilk başvuru okul yönetimi tarafında yapılacaksa yukarıda açıkladığımız tarama-ilk belirleme, başvuru öncesi ve başvuru sürecindeki hususlara uyması gerekmektedir. RAM’lar resmi değerlendirme ve tanılama için başvuran kişilere uygun bir tarihte randevu vermekte ve o tarihte ayrıntılı değerlendirmeyi gerçekleştirmektedir. İncelemeler ve değerlendirmeler tamamlandıktan sonra özel eğitim değerlendirme Kurulu toplanır. Bu toplantıda öğrencinin eğitsel tanısı, yönlendirme kararı, öğrenci için destek eğitime gerek olup olmadığı ve eğitsel öneriler tartışılır ve karara bağlanır. Özel eğitim değerlendirme kurulunda alınan kararlar RAM müdürünce onaylanmalıdır. Buna rağmen kurulun kararının resmileşmesi için Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu tarafından da incelenmesi ve onaylaması gerekir [18].

Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu

Özel eğitim hizmetleri kurulu, il millî eğitim müdürlükleri ile RAM’ın bulunduğu ilçe millî eğitim müdürlüklerinde oluşturulur. Kurul özel eğitim ve rehberlik hizmetleri şube müdürünün başkanlığında en az bir özel eğitim değerlendirme kurulu başkanı, en az bir resmî özel eğitim kurum müdürü veya kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim yapılan kurumlardan bir müdür, en az bir rehber öğretmen/psikolojik danışman ve en az bir özel eğitim öğretmeni oluşturur. Kurul, özel eğitim değerlendirme

kurulu raporu doğrultusunda ve velinin yazılı talebini dikkate alarak bireyin resmî bir okula yerleştirilmesine karar verir ve gerekli özel eğitim tedbirlerini alır. Özel eğitim hizmetleri kurulu RAM'larda bulunan özel eğitim değerlendirme kurulunun üst mercidir. Bu nedenle özel eğitim değerlendirme kurulunun kararlarına yapılan itirazları tekrar değerlendirmek üzere RAM'a gönderebilir. Özel eğitim hizmetleri kurulu resmî ve özel okullara kayıtlı olan öğrencilerden evde veya hastanede eğitim hizmetinden yararlanacaklara ve erken çocukluk dönemi eğitimi hizmetlerinden yararlanacak çocuklara karar verir. Okullarda destek eğitim odası ve özel eğitim sınıfı açılması için il veya ilçe millî eğitim müdürlüğüne teklifte bulunmak da kurulun görevleri arasındadır. Özel eğitim hizmetleri kurulunun daha birçok görev, yetki ve sorumluluğu bulunmaktadır. Bu bağlamda özel eğitim hizmetleri kurulunun özel eğitim hizmetlerinin planlanması ve sürdürülmesinde önemli bir rolü olduğu söylenebilir [18].

BEP Geliştirme Ekibi

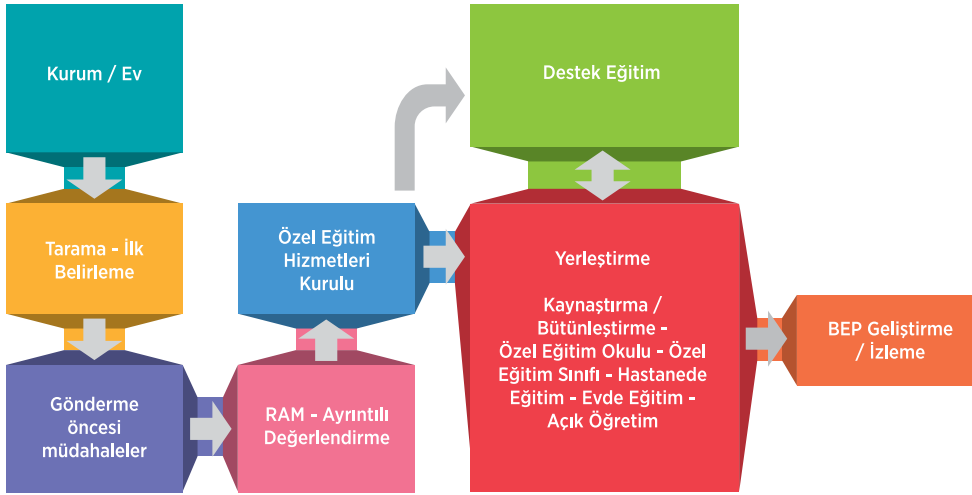
Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde RAM'larda tanılanan öğrencilerin destek eğitim ve yerleştirme kararı özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından onaylandıktan sonra öğrenci bir eğitim ortamına başlar. Genel eğitim okullarından tanılama sürecine giren öğrenciler kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitime devam eden öğrenci olarak kendi okullarına dönebileceği gibi farklı bir özel eğitim okuluna/sınıfına da yerleştirilebilir. Yukarıda da değinildiği gibi okula dönen özel gereksinimi olan öğrenci için BEP hazırlanır. ÖEHY'e göre BEP geliştirme birimi; okul müdürü veya görevlendireceği bir müdür yardımcısının başkanlığında, rehber öğretmen/psikolojik danışman, öğrencinin sınıf öğretmeni, dersini okutan alan öğretmenleri, öğrencinin velisi ve öğrenciden oluşur [18]. Gerekliğinde görüşlerine başvurulmak üzere özel eğitim değerlendirme kurulundan bir üyenin BEP geliştirme birimine katılımı sağlanır. BEP ekibi öğrencinin var olan potansiyeli ve gereksinimlerine göre kapsamlı bir BEP hazırlar. BEP ekibi bu programın uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalarda koordinasyonu sağlar. Ekip öğrencinin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile eğitim ihtiyaçları doğrultusunda BEP'inde değişiklik ve düzenlemeler yapabilir. Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimlerine devam eden öğrencilerden destek eğitim odasında eğitim alacak öğrencileri, eğitim hizmeti sunulacak dersleri ve haftalık ders saati sayısını da BEP

ekibi belirler [18]. BEP geliştirme biriminin daha birçok görevi ve sorumluluğu vardır. Ancak temel özelliği okuldaki tüm süreçlerde özel gereksinimi olan öğrenci ile ilgili kararları almada ve uygulamada yetkili olmasıdır.

Eğitim belli kademelerden oluştuğu için özel gereksinimi olan öğrenciler de zamanla bu kademeler arasında geçiş yaparlar. Mevzuat gereği eğitimin her tür ve kademesindeki geçişlerde eğitsel değerlendirme ve tanılama yapılır. Örnek verilecek olursa ilkokulu özel eğitim sınıfında tamamlayan bir öğrenci ortaokula geçerken yukarıdaki süreçleri tekrarlar. Öğrenciler yeni bir okula geçtiklerinde yeni süreçler ve sorunlar yaşayabilirler. Bu nedenle özel gereksinimi olan öğrencilerin yerleştirildikleri okul yöneticileri ve rehberlik ve psikolojik danışma servisinin öğrencinin okula erişimi ve uyumu için tedbirler alması gereklidir. Bu kapsamda özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin okula uyumu için öğrenci, aile, öğretmenler ve yöneticiler bilgilendirilmelidir. Bu bilgilendirmeyi rehberlik ve psikolojik danışma servisleri ya da RAM yapabilir.

Şekil 1 Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Süreci

Sonuç olarak,

Özel eğitime ihtiyaç duyduğu düşünülen öğrenci belli prosedürlerden sonra RAM'lara yönlendirilir. RAM'larda oluşturulan özel eğitim değerlendirme kurulundaki uzmanlar öğrencinin eğitsel değerlendirme ve tanılmasını yapar. Elde edilen bilgiler ve velinin görüşü doğrultusunda öğrenciye uygun bir destek eğitim veya yerleştirme kararı verir. Bu kararlara ilişkin raporu RAM müdürü onayladıktan sonra rapor il veya ilçe millî eğitim müdürlükleri bünyesinde bulunan özel eğitim hizmetleri kuruluna gider. Bu kurul da öğrenciyle ilgili kararı onaylarsa öğrenci resmi olarak tanılanmış olur. Tanılanan öğrenci okuluna döndükten sonra okulda oluşturulan BEP geliştirme biriminin sorumluluğuna geçer. Birim öğrenciye BEP hazırlar, uygular ve gelişmeleri izler [18].

Özet

Bu bölümde öncelikle eğitsel değerlendirme ve tanılama kavramları açıklanmıştır. Eğitsel değerlendirme, özel gereksinimi olan öğrencilere sunulacak hizmetler için yasal ve eğitsel kararlar vermede yararlanılan ve eğitim açısından önemli bilgilerin sistemli olarak derlendiği bir süreçtir. Bölümün ikinci kısmında ise eğitsel değerlendirmenin ilkeleri ele alınmıştır. Eğitsel değerlendirme ve tanılama erken yaşta, bireyin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile eğitim ihtiyaçları birlikte değerlendirilerek yapılmalıdır. Birden fazla yöntem ve teknik ile uygun ölçme araçları kullanılarak birey için en uygun ortamda yapılır ve gerektiğinde tekrar edilir. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde veli, okul ve uzmanlar iş birliği içinde çalışırlar. Bölümün üçüncü kısmında literatüre göre eğitsel değerlendirme sürecinin nasıl olması gerektiği açıklanmıştır. Bu kapsamda süreç tarama- ilk belirleme süreci, başvuru öncesi süreç, başvuru süreci, ayrıntılı değerlendirme, yerleştirme, BEP hazırlama ve izleme aşamalarına değinilmiştir. Bölümün son kısmında ise Türkiye'de eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinin pratik işleyişi açıklanmıştır. Bu kapsamda öğrencinin okulda fark edilmesi, RAM süreci, Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu, Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu ve okula yerleştirildikten sonra BEP hazırlanması konuları açıklanmıştır.

Kaynakça

- [1].Çitil, M. (2012). *Eğitsel değerlendirme süreci. (Ed. A. Ataman). Temel Eğitim Öğretmenleri İçin Kaynaştırma Uygulamaları ve Özel Eğitim içinde*. Ankara: Vize Yayıncılık
- [2].Gürsel, O. (2010). *Özel eğitimde değerlendirme. (Ed. H. İ. Diken) Özel Eğitime Gerekşinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim içinde. (2. baskı)* Ankara: PegemA Yayıncılık
- [3].McLoughlin, J., A. ve R., B. Lewis (2005). *Özel gereksinimli öğrencilerin ölçümlenmesi (Dördüncü Basım). (Çev. F. Gencer, A. Ataman). Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık*
- [4].Unruh, L. E. (2007) *Diagnosis in special education. Encyclopedia of Special Education. (Ed. Reynolds, C. R, ve E. Fletcher-Janzen) (Third Edition)*. New Jersey: John Wiley & Sons
- [5].Birkan, B. (2010). *Erken çocukluk eğitimi. (Ed. G. Akçamete) Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim içinde (3.Baskı)* Ankara: Kök Yayıncılık
- [6].Batu, S. & Uysal A. (2010) *Günümüz sınıflarına engelli çocukların katılımını destekleme. (Ed. G. Akçamete) Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim içinde (3.Baskı)* Ankara: Kök Yayıncılık
- [7].Kargın, T. (2010). *Özel gereksinimi olan öğrencilerin yerleştirilmesi ve BEP. (Ed. G. Akçamete) Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim içinde (3.Baskı)* Ankara: Kök Yayıncılık
- [8].Şafak, P. (2010). *Görme yetersizliği olan çocukların eğitimi. (Ed. G. Akçamete) Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim içinde (3.Baskı)* Ankara: Kök Yayıncılık
- [9].Sak, U. (2012). *Üstün zekâli öğrenciler. H. İ. Diken (Ed.). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim içinde (2. Baskı)* Ankara: PegemA.
- [10].Ataman, A. (Ed.) (2009). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş (7.Baskı)* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- [11].Davasıgil, Ü. (2010). *Üstün zekâli ve yetenekli çocukların eğitimi. Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim (Ed. G. Akçamete) (3.Baskı)* Ankara: Kök Yayıncılık
- [12].Eripek, S. (2009). *Zihinsel yetersizliği olan çocuklar. Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş içinde (7.Baskı)* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- [13].Bildiren, A. & Çitil, M. (2019). *Özel yeteneklilerin tanılanması. Kılıç, O. & Çitil, M. Ed. Özel Yetenekli Öğrencim Var içinde (74-96)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- [14].Cavkaytar, A. & Özen, A. (2010) *Aile katılımı ve eğitimi. (Ed. G. Akçamete) Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim içinde (3.Baskı)* Ankara: Kök Yayıncılık

- [15].Fiscus E. D, ve C., J. Mandell (2002) *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi-BEP. (2. Baskı) (Çevirenler: G. Akçemete, H., G. Şenel ve E. Tekin)* Ankara:
- [16].Kargın, T. (2007) *Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2007, 8 (1) 1-13*
- [17].Hughes J. N. (2007) *Prereferral intervention. Encyclopedia of Special Education. (Ed. Reynolds, C. R, ve E. Fletcher-Janzen) (Third Edition).* New Jersey: John Wiley & Sons
- [18].ÖEHY (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 07.07.2018 tarihli ve 30471 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.*

BÖLÜM 4

TÜRKİYE'DE KAYNAŞTIRMA/
BÜTÜNLEŞTİRME UYGULAMALARI

Türkiye’de Kaynaştırma/ Bütünleştirme Uygulamaları

Dr. Öğr. Üyesi Zehra ATBAŞI

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Özel Eğitim Bölümü

- Kaynaştırma, Bütünleştirme, Normalleştirme Kavramları
- Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları
- Destek Eğitim Odası
- Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamalarında Görev ve Sorumluluklar

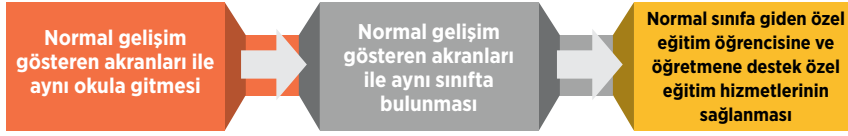
Bu bölümde öncelikle kaynaştırma, bütünleştirme, normalleştirme kavramları açıklanmıştır. Bölümün ikinci kısmında ise kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları tanıtılmıştır. Bu kapsamda kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları kapsamında sunulan destek eğitim hizmetleri ele alınmıştır. Bölümün üçüncü kısmında ise destek eğitim odası uygulamalarından bahsedilmiştir. Bölümün son kısmında ise kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında okul personeline düşen görev ve sorumluluklar açıklanmıştır.

Kaynaştırma, Bütünleştirme, Normalleştirme Kavramları

Özel gereksinimi olan öğrencilerin akranları ile birlikte eğitim görmeleri kavramsal olarak kaynaştırma, normalleştirme ve bütünleştirme kavramları ile açıklanmaktadır [1]. Bu üç kavram kapsam ve içerik bakımından farklılaşmaktadır. Bu başlık altında kaynaştırma, bütünleştirme ve normalleştirme kavramlarına değinilecektir.

Akranları ile zihinsel, sosyal, duygusal ve bedensel özellikleri bakımından benzer özelliklere sahip olan öğrenciler genel eğitim ortamlarında (sınıf, okul) eğitim görmektedirler [3]. Belirtilen ortamlarda akranlarından farklı özelliklere sahip olan öğrenciler de bulunmaktadır. Farklı özelliklere sahip olan öğrencilerin çeşitli eğitim gereksinimleri ortaya çıkmaktadır. Genel olarak kaynaştırma, özel gereksinimi olan öğrencilerin genel eğitim ortamlarında eğitimlerine devam etmeleri olarak tanımlanmaktadır [2]. Kaynaştırma süreci aşağıdaki şekilde betimlenmiştir [4].

Şekil 2 Kaynaştırma Süreci

Kaynaştırmada birlikte eğitim ve destek eğitim anahtar role sahiptir. Özel gereksinimi olan öğrencilerin akranları ile aynı okula giderek, aynı sınıfta eğitim almaları birlikte eğitim; öğrenci ve öğretmene özel eğitim hizmetlerinin sağlanması da destek özel eğitim hizmetlerini ifade eder. Bu nedenle, hem özel gereksinimi olan öğrencinin genel eğitim sınıfına yerleştirilmesi hem de özel eğitim desteği alması kaynaştırma için zorunludur. [3]. Nitekim Millî Eğitim Bakanlığı (MEB); 7 Temmuz 2018 tarihli, 30471 sayılı, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunulurken akranlarıyla birlikte eğitilmeleri şeklinde kaynaştırmayı tanımlayarak özel eğitim destek hizmetlerine vurgu yapmıştır [5].

Bütünleştirme; kesintisiz ve aktif bir şekilde adım adım giden; fırsat, olanak ve ihtiyaçların gelişimi ve değişiminden etkilenerek bu çerçevede içerisinde devamlı genişleyen ve yenilenen bir süreci anlatan dinamik bir kavramdır [6]. Bütünleştirme, farklılığı ne olursa olsun yaşamsal, eğitimsel, kültürel, sosyal fırsat ve aktivitelerden herkesin eşit bir şekilde yararlanmasını ifade eden bir üst kavramdır [7]. Bütünleştirme yaklaşımına göre tüm okullar kaynaştırma ortamı olarak ifade edilebilir. Bu okullarda özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik akranları ile eşit şartlarda eğitim imkânı sunulması ve öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumun ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal hayatına etkin bir şekilde katılımları hedeflenmektedir [8]. Ülkemizde

bütünleştirme kavramı ilk kez 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanununun 15. maddesinde ifade edilmiştir. Bu yasada özel gereksinimi olan bireylerin eğitim almasının hiçbir gerekçe ile engellenemeyeceği, bireylerin özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak bütünleştirilmiş ortamlarda normal gelişim gösteren akranları ile eşit eğitim olanağı sağlanması gerektiği ifade etmiştir. Benzer şekilde uluslararası alanda da 2006 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen, Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin 24. maddesiyle bütünleştirme yoluyla eğitim alma hakkı güvence altına alınmıştır.

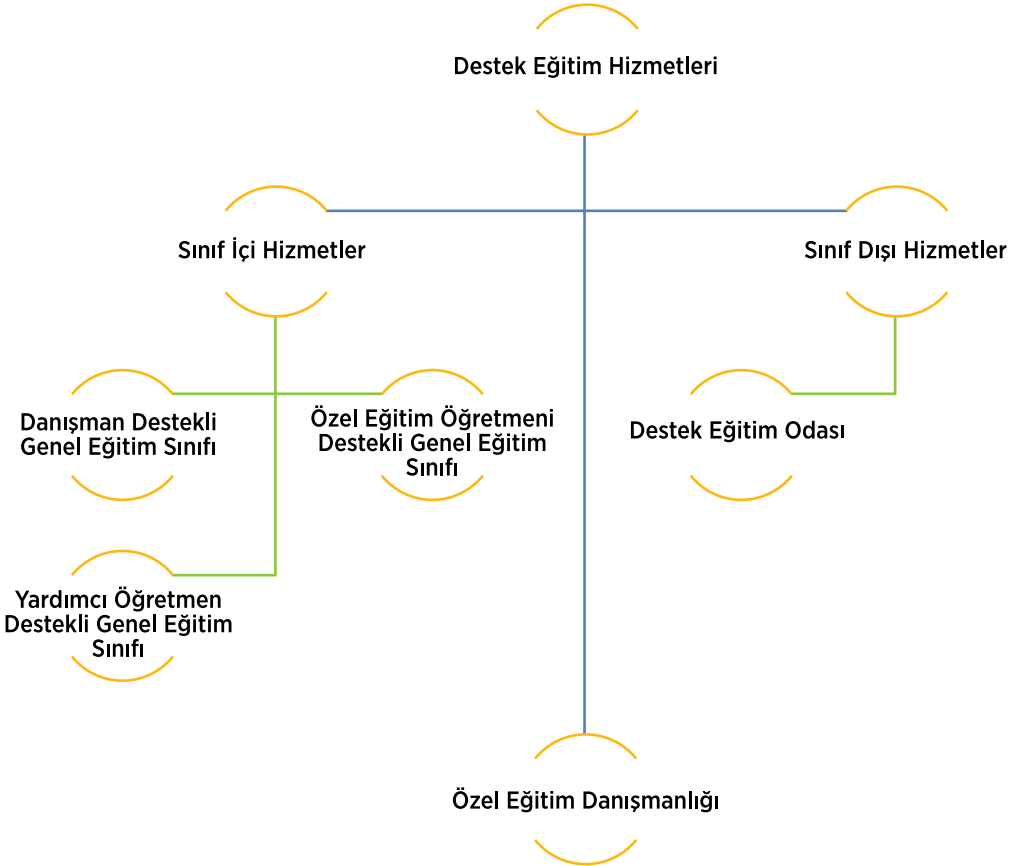
Normalleştirme kavramı ilk olarak 1960’lı yılların sonlarında Danimarka yasalarında, daha sonra ise Amerika Birleşik Devletleri’ndeki yasalarda karşımıza çıkmaktadır [9]. Normalleştirme, kaynaştırma ve bütünleştirme uygulamalarının benimsenmesinde etkili olan faktörlerden biridir [9]. Normalleştirme kavramı, özel gereksinimi olan bireylerin akranlarıyla birlikte genel eğitim ortamlarında eğitimlerini sürdürmelerini ve normal yaşam fırsatlarının sağlanmasını ifade etmektedir [10]. Normal yaşam fırsatları; ev, iş edinme ve sosyal yaşamda yer alan eğlence etkinliklerine katılmayı kapsamaktadır. Özel gereksinimi olan bireylerin normal gelişim gösteren akranlarına sağlanan imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarının sağlanması normalleştirme kavramının temelini oluşturmaktadır.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları

Özel gereksinimi olan öğrencilerin, normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte eğitim ortamlarında bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının temel hedeflerinden biridir [11]. *Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları*, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin her tür ve kademede diğer öğrencilerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu öğrencilere destek eğitim hizmetleri de sunularak akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitim şeklinde ifade edilmektedir [5]. Bu tanıma göre, özel eğitim destek eğitim hizmetlerinin hem özel gereksinimi olan öğrenciler için hem de bu uygulamayı yürüten öğretmenler için sağlanması gerekmektedir.

Destek eğitim hizmetleri bağlamında alan yazın incelendiğinde, bu hizmetlerin aynı amaca hizmet edecek şekilde farklı biçimlerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Örneğin, özel gereksinimi olan öğrenciler için eğitim ortamlarında sunulan destek eğitim hizmetleri; destek eğitim odası/sınıf eğitimi, sınıf içi yardım ve özel eğitim danışmanlığı olmak üzere üç farklı türde sunulabilmektedir [13]. Aynı zamanda destek eğitim hizmetlerinin sunulduğu yere göre değerlendirildiğinde ise sınıf içinde sağlanan destek eğitim hizmetleri ve sınıf dışında sağlanan destek eğitim hizmetleri olmak üzere iki şekilde sunulabilmektedir [3]. Destek eğitim hizmetleri görsel olarak aşağıda şekil ile ifade edilmiştir [9, 13].

Şekil 3 Destek Eğitim Hizmetleri Görseli

Danışman destekli genel eğitim sınıfı uygulamalarında, özel gereksinimi olan öğrenciye tüm gün genel eğitim sınıfında, sınıf öğretmeni aracılığıyla özel eğitim hizmeti verilmektedir. Özel eğitim danışmanı tarafından sınıf öğretmenine öğretimin uyarlanması, materyal geliştirme ve öğrencinin gereksinimlerine uygun etkinlik tasarlama, uygun olmayan davranışlarla baş etme ve sosyal kabulün artırılması gibi alanlarda danışmanlık hizmeti sağlanır. Bu uygulamada asıl sorumluluk sınıf öğretmenindedir [11]. *Özel eğitim öğretmeni destekli sınıf uygulamalarında*, özel gereksinimi olan öğrenci genel eğitim sınıfında sınıf öğretmenine ek olarak özel eğitim öğretmeninden de eğitim alır. Özel eğitim öğretmeni, öğrencinin uyum problemlerini çözmeye, sınıf öğretmenin öğrenciyle çalışmasını kolaylaştırmaya, öğrenciler arasında olumlu etkileşim oluşturmaya yönelik çalışmalar ve uygulamalar düzenler. Özel eğitim öğretmenin sınıfıta ne kadar süre bulunacağı, özel gereksinimi olan öğrencilerin gereksinimlerine göre farklılaşabilir. Bu destek hizmet sunulduğunda, özel gereksinimi olan öğrenci sınıftan ayrılmak zorunda kalmaz. Böylece sınıf öğretmeni ile özel eğitim öğretmeni iş birliği becerilerini artırabilir [9]. *Yardımcı öğretmen destekli genel eğitim sınıfı uygulamalarında* ise daha önce bahsedilen diğer hizmet türlerinden farklı olarak, genel eğitim öğretmeni ve özel eğitim öğretmeni sınıf içinde genel sorumluluğu paylaşarak hem normal gelişim gösteren hem de özel gereksinimi olan öğrencilerin gereksinimlerine yönelik eğitimlerini sürdürmeleri esastır [14].

Buraya kadar anlatılan destek eğitim hizmet türleri, özel gereksinimi olan öğrenciyi genel eğitim sınıfından ayırmadan, öğretmene sınıf içinde sağlanan hizmetlerdir. Bahsi geçen destek eğitim hizmetlerinin etkili olabilmesi ve başarı ile sürdürülebilmesi birtakım koşullara bağlıdır. Bunlar arasında; sınıf öğretmenin sınıfına başka bir alandan veya branştan öğretmeni kabul edebilmesi, her iki öğretmenin de birlikte yaptıkları eğitimin hem normal gelişim hem de özel gereksinimi olan öğrenciler açısından daha etkili olacağına inanmaları, iş birliği içerisinde planlanan öğretimler ile öğrencilerin gereksinimlerinin daha kolay karşılanarak öğrencilerin sınırlılıklarının azalacağı düşüncesinde olmaları gösterilebilir [9].

Diğer destek hizmet türlerinden farklı olarak *özel eğitim danışmanlığı* ise dolaylı bir hizmet biçimidir [9]. Bu destek hizmet türüne örnek olarak, sınıf öğretmenin özel gereksinimi olan öğrenciye daha kaliteli ve etkili öğretimler

yapabilmesi, daha iyi hizmet verebilmesi, uygun yönlendirmeler yapabilmesi amacıyla veya ihtiyaç duyduğu herhangi bir konuda alan uzmanı olan özel eğitim veya rehber öğretmene destek için başvurması verilebilir [12].

Destek eğitim odası özel gereksinimi olan öğrencilerin, bireysel eğitim almak için okul günü bir veya birkaç saat özel olarak eğitim aldığı donanımlı bir sınıftır. Destek eğitim odası ilerleyen kısımlarda ayrıca ele alınmıştır.

Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları, MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde, ikinci kısım beşinci bölümde toplam yedi madde ile ayrıntılı olarak açıklanmıştır [5]. Yönetmeliğe göre; özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin, kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimlerini akranları ile birlikte aynı sınıfta tam zamanlı veya özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak sürdürebilecekleri, okul öncesi eğitim, ilköğretim ya da mesleki ve teknik eğitim programlarının uygulandığı özel eğitim okullarında kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim verilebileceği; tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim yapılan okullarda özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için uygun ortam düzenlemeleri yapılacağı ve destek eğitim odası açılabilmesi; tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulaması yapılan okullarda özel eğitim ihtiyacı olan bireyler gelişim özellikleri de dikkate alınarak sınıflara eşit sayıda ve her bir şubede iki öğrenciyi geçmeyecek şekilde yerleştirilebileceği, ancak bu sayı birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılan okullarda ihtiyaç doğrultusunda artırılabilmesi; kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim yapılan özel eğitim okullarında sınıf mevcutları beşi özel eğitim ihtiyacı olan birey olmak üzere okul öncesi eğitimde en fazla on dört, diğer kademelerde on beş öğrenci olacak şekilde oluşturulabileceği belirtilmiştir [5].

Destek Eğitim Odası

Bütünleştirme normal gelişim gösteren bireylerin özel gereksinimi olan bireylerle destek hizmetler olarak eğitim görmesini sağlayan, okul düzeninin ve sisteminin özel gereksinimi olan bireyin ihtiyaçlarına göre planlandığı bir yaklaşımdır. Bu görüşten yola çıkıldığında bütünleştirme, özel eğitime gereksinimi olan öğrencinin sadece okula yerleştirilmesi olarak görülmemiş, en az kısıtlayıcı ortamda tüm hizmet ve etkileşimde bulunacağı kişilerle entegrasyonunun sağlandığı bir hizmet türüdür [15]. Bu hizmet türü içerisinde ise destek eğitim odası uygulaması yer almaktadır.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde *destek eğitimi odası*, kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler ile özel yetenekli öğrencilere ihtiyaç duydukları alanlarda destek eğitim hizmetleri verilmesi için düzenlenmiş ortam olarak tanımlanmaktadır [5]. Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları kapsamında sunulan eğitim hizmetlerinin niteliğinin artırılması ve başarılı bir kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamasının gerçekleştirilmesi amacıyla okullar veya kurumlar bünyesinde özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere sunulan eğitim hizmetlerine rehberlik etmesi amacıyla destek eğitim odası kılavuz kitapçığı da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Bakanlık tarafından yayımlanan destek eğitim odası kılavuzunda destek eğitim odaları, okul ve kurumlarda kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları kapsamında yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta eğitimlerine devam eden özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin, sunulan eğitim hizmetlerinden en üst düzeyde yararlanmaları amacıyla özel araç-gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak oluşturulmuş eğitim ortamları olarak tanımlanmıştır [16]. Kılavuzda özel olarak sorulara ve cevaplarına yer verilerek destek eğitim hizmetleri içerisinde yer alan destek eğitim odalarının işleyişi betimlenmiştir. Böylece destek eğitim odaları işleyiş usul ve esasları belirlenmiştir. Tablo 1’de kılavuzda yer alan birtakım soru ve cevaplara yer verilmiştir.

Destek eğitim odası kılavuz kitapçığında destek eğitim odasına ilişkin standartlar da belirlenmiştir [16]. Bu standartlar ile destek eğitim odasının fiziki koşullarının nasıl olması gerektiği ile destek eğitim odasının donanımında neler olması gerektiği betimlenmiştir. Aynı zamanda okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim kademelerine ilişkin yer alması gereken materyaller de listelenmiştir. Benzer olarak Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde de 25. maddede destek eğitim odasında eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar belirtilmiştir. Bu bağlamdaki kılavuza ek olarak, destek eğitim odasında görev alacak öğretmenlerin çalışma programlarının okul yönetimince yapılacağı, destek eğitim alacak öğrenci sayısına göre okullarda birden fazla destek eğitim odası açılabileceği ve destek eğitimin okulun ders saatleri dışında, ihtiyaç halinde hafta sonu da planlanabileceği vurgulanmıştır [5].

Tablo 1 Destek Eğitim Odaları İşleyişine İlişkin Soru ve Cevaplar

Soru	Cevap
Destek eğitim odası açmak zorunlu mudur?	Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları kapsamında yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta eğitimlerine devam eden özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler ile özel yetenekli öğrencilerin öğrenim gördüğü okul ve kurumlarda "Destek Eğitim Odası" açılması zorunludur.
Bir öğrenci destek eğitim odasında haftada kaç saat eğitim alabilir?	Öğrencinin destek eğitim odasında alacağı haftalık ders saati, haftalık toplam ders saatinin %40'ını aşmayacak şekilde planlanır. Örneğin; haftalık 30 ders saati öğrenim gören bir öğrenci için söz konusu planlama en fazla 12 ders saati ($30 \times 40 / 100 = 12$) olacak şekilde uygulanır.
Destek eğitim odasında öğrencilere grup oluşturularak eğitim verilebilir mi?	Destek eğitim odasında öğrencilerin eğitim performansları dikkate alınarak birebir eğitim yapılır. Ancak; BEP geliştirme birimi gerektiğinde eğitim performansı aynı seviyede olan öğrencilerle birebir eğitimin yanında en fazla 3 öğrencinin bir arada eğitim alacağı grup eğitimi yapılması için de karar verilebilir.
Destek eğitim odasında hangi öğretmenler görev alabilir?	Destek eğitim odasında öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına göre öncelikle okulun öğretmenlerinden olmak üzere özel eğitim öğretmenleri, sınıf öğretmeni ve alan öğretmenleri ile RAM'da görevli özel eğitim öğretmenleri ya da diğer okul ve kurumlardaki öğretmenler görevlendirilir.
Destek eğitim odasında yürütülecek eğitim hizmetlerinin planlaması kim tarafından yapılır?	Destek eğitim odasında eğitim alacak öğrenciler ile eğitim hizmeti sunacak öğretmenlerin hangi gün ve saatlerde destek eğitim odasında olacaklarına ilişkin planlama okul yönetimince yapılır. Öğrencilerin devam takip vb. durumları okul yönetimince sınıf defteri tutulması yoluyla kayıt altına alınır.
Destek eğitim odasında sunulan hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesinde Rehberlik ve Araştırma Merkezinin (RAM) görev ve sorumlulukları nelerdir?	Eğitim öğretim yılı başında okullara destek eğitim odası ile ilgili bilgilendirme yapar. Destek eğitim odasının açılış ve işleyiş sürecinde (odanın dizaynı, BEP hazırlanması vb.) okul ve kurumlara danışmanlık hizmeti verir.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamalarında Görev ve Sorumluluklar

Eğitim ortamlarının tüm öğrenciler, özellikle özel gereksinimi olan bireyler için düzenlenmesinde; eğitim ihtiyaçlarına göre müfredat, sınıf düzenlemesi ve diğer gereken uyarlamaların yapılmasında *tüm paydaşların* rolü son derecede önemlidir [17]. Bütünleştirmenin başarıya ulaşması için normal gelişim gösteren öğrencilerin bütünleştirme uygulamaları kapsamında özel gereksinimi olan öğrencilerin özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması gerekmektedir. Bütünleştirme uygulamaları kapsamında yer alan tüm paydaşların sorumluluklarını yerine getirirken uyumlu bir şekilde çalışması gerekmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında Resmî Gazetede yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin üçüncü kısmında *personel, görev ve sorumlulukları* yer almaktadır. Bu doğrultuda yönetmelikte okul müdürünün, müdür yardımcısının, müdür yardımcısının, teknik müdür yardımcısının; alan, bölüm, atölye ve laboratuvar şeflerinin; grup gözetimi ve eğitimi görevi verilen özel eğitim öğretmenin; meslek derslerini okutan alan öğretmenlerinin, koordinatör öğretmenin, öğretmenlerin, usta öğreticinin, özel eğitim kurumlarında görev yapan diğer personelin görev ve sorumlulukları on bir madde ile ayrıntılı olarak açıklanmıştır [5]. Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında görev ve sorumluluklar bir arada incelendiğinde, iş birliğine dayalı bir sistemin temel alındığı ortaya çıkmaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının temel paydaşlarının görev ve sorumlulukları ve tüm birimler göz önüne alınarak yönetmelik yapılandırılmıştır.

Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında *öğretmenlere* büyük görev düşmektedir. Bütünleştirme faaliyetleri kapsamında öğretmenler özel gereksinimi olan öğrencilerin okul içinde ve dışında sosyal kabullerinin artırılmasında ve ihtiyaçlarının karşılanmasında en önemli rolü oynamaktadırlar. Bireylerin gereksinimleri ne olursa olsun öğretmenler, okula gelen öğrencilerin öğrenmesinden sorumludur. Öğretmenlerin bir eğitim programını planlamak, uygulamak, öğrencilerinin gelişimlerini ve başarılarını sağlamak gibi görevleri vardır [17]. Aynı zamanda, bütünleştirme farklı özelliklere sahip öğrencilere eşit ve kaliteli bir eğitim verilmesinin gerekliliğiyle birlikte bunun nasıl olabileceği üzerinde durmaktadır. Etkili bir öğretim sürecinin gerçekleşebilmesi için içeriğin öğretimi oldukça önemlidir.

Bununla birlikte içeriğin öğretilmesi için öğrencilerin özellikleri ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir [18]. Bu nedenle öğrencilerin hedeflenen bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamak için öğretmenin öğrencilerin gereksinimlerine ve öğretilen konunun özelliğine göre farklı öğretim yöntemlerini kullanmaları da gerekmektedir [19].

Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının başarısını artıran unsurlardan bir diğeri *normal gelişim* gösteren *öğrencilerin* özel gereksinimi olan bireylere karşı gösterdiği tutum ve davranışlardır. Bütünleştirmenin başarıya ulaşması için normal gelişim gösteren öğrencilerin bütünleştirme kapsamında özel gereksinimi olan öğrencilerin özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması gerekmektedir [20]. Sınıfında özel gereksinimi olan akranı bulunan diğer öğrenciler bahsi geçen akranlarının duygusal, davranışsal ve bilişsel özellikleri konusunda bilgilendirilmelidir. Bu yapılırken normal gelişim gösteren öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun bir yaklaşım izlenmelidir.

Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında *okul yönetiminin* görev ve sorumlulukları önemlidir. Okul yönetimi öncelikle fiziksel ortamın özel gereksinimi olan öğrenciler için hazırlanmasını sağlamalıdır. Hem okul genelinde hem de sınıfta gerekli olabilecek araç-gerecin ve ders materyallerinin sağlanması da okul yönetimin sorumlulukları arasındadır. Okul yönetimi öğretmenlerin yanı sıra diğer okul personelini de özel gereksinimi olan öğrenci hakkında bilgilendirmelidir. Okul yönetimi sınıf mevcutlarını ve bu mevcuda göre sınıflara yerleştirilecek özel gereksinimi olan öğrencileri belirlemek, gerektiğinde bir özel eğitim uzmanı görevlendirmek gibi farklı görev ve sorumluluklara da sahiptir. Tüm bu düzenlemeler okulda bir bütünleştirme politikasının oluşmasına yol açacaktır. Bu nedenle okul yönetimi belirlediği bu politika ışığında taraflarla işbirliği yapmalı ve öğretmenleri birbirlerine destek olmaları konusunda teşvik etmelidir [13].

Sonuç

Bölüm içerisinde vurgulandığı gibi kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında esas olan, özel gereksinimi olan öğrenciler ile bu öğrencilerin eğitimlerinden sorumlu sınıf öğretmenlerine destek özel eğitim hizmetlerinin

sağlanmasıdır. Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının başarılı bir şekilde yürütülmesi için uygulamalarda rol alan bütün unsurların; özel gereksinimi olan öğrenciler hakkında bilgilendirilmeleri, fırsat eşitliğine dayanan bütünleştirme kavramının özel gereksinimi olan öğrencilerin hakkı olduğuna inanmaları, özel gereksinimi olan öğrencilere karşı kabul edici bir tutum içerisinde olmaları gerekmektedir. Ayrıca özel gereksinimi olan öğrencilerin sınıf içerisinde akranları ile eşit olarak akademik, sosyal ve kültürel etkinliklere katılmaları sağlanmalıdır. Yönetmelik ve yasalar ile güvence altına alınan kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları başarılı olabilir.

Özet

Bu bölümde öncelikle kaynaştırma, bütünleştirme, normalleştirme kavramları açıklanmıştır. Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunularak akranlarıyla birlikte eğitim hizmetlerinden yararlanmalarına kaynaştırma denilmektedir. Okullarda özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik akranları ile eşit şartlarda eğitim imkânı sunulması ve öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumun ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal hayatına etkin bir şekilde katılımlarının sağlanmasına bütünleştirme denilmektedir. Normalleştirme kavramı, özel gereksinimi olan bireylerin akranlarıyla birlikte genel eğitim ortamlarında eğitimlerini sürdürmelerinin yanı sıra ev, iş edinme ve sosyal yaşamda yer alan eğlence etkinliklerine katılmayı kapsamaktadır. Bölümün ikinci kısmında ise kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları tanıtılmıştır. Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamalarında özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak eğitim görmesi şeklinde uygulanmaktadır. Öğrenciler bu ortamlarda öğrenim görürken ayrıca destek eğitim hizmetlerinden yararlanırlar. Destek eğitim hizmetleri; destek eğitim odası/sınıf eğitimi, sınıf içi yardım ve özel eğitim danışmanlığı olmak üzere üç farklı türde sunulabilmektedir. Bölümün üçüncü kısmında ise destek eğitim odası uygulamalarından bahsedilmiştir. Destek eğitim odası özel gereksinimi olan öğrencilerin, bireysel eğitim almak için okul günü bir veya birkaç saat özel

olarak eğitim aldığı donanımlı bir sınıftır. Bölümün son kısmında ise kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında okul personeline düşen görev ve sorumluluklar açıklanmıştır. Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında görev ve sorumluluklar bir arada incelendiğinde, iş birliğine dayalı bir sistemin temel alındığı ortaya çıkmaktadır. Bütünleştirme faaliyetleri kapsamında öğretmenler özel gereksinimi olan öğrencilerin okul içinde ve dışında sosyal kabullerinin artırılmasında ve ihtiyaçlarının karşılanmasında en önemli rolü oynamaktadırlar. Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının başarısını artıran unsurlardan bir diğeri normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimi olan bireylere karşı gösterdiği tutum ve davranışlardır. Bütünleştirmenin başarıya ulaşması için normal gelişim gösteren öğrencilerin bütünleştirme kapsamında özel gereksinimi olan öğrencilerin özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması gerekmektedir. Okul yönetimi öncelikle fiziksel ortamın özel gereksinimi olan öğrenciler için hazırlanmasını sağlamalıdır. Hem okul genelinde hem de sınıfta gerekli olabilecek araç-gerecin ve ders materyallerinin sağlanması da okul yönetiminin sorumlulukları arasındadır. Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının başarılı bir şekilde yürütülmesi için uygulamalarda rol alan bütün unsurların, özel gereksinimi olan öğrenciler hakkında bilgilendirilmeleri, fırsat eşitliğine dayanan bütünleştirme kavramının özel gereksinimi olan öğrencilerin hakkı olduğuna inanmaları, özel gereksinimi olan öğrencilere karşı kabul edici bir tutum içerisinde olmaları gerekmektedir.

Kaynakça

- [1].Çitil, M. (2018). *Özel eğitimde bütünleştirme*. Ankara: Vize Akademik.
- [2].Kırcaalı-İftar G. (1992) *Özel eğitimde kaynaştırma*. *Eğitim ve Bilim*, 16,45-50.
- [3].Sucuoğlu, B., & Kargın, T. (2008). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları: Yaklaşımlar, yöntemler, teknikler*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları
- [4].York, J., & Tundidor, M. (1995). *Issues raised in the name of inclusion: Perspectives of educators, parents and students*. *Journal of the Association for Persons With Severe Handicaps*, 20(1), 31-44.
- [5].ÖEHY (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, 07.07.2018 tarihli ve 30.471 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

- [6].MEB (2013). *Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Birlikte başarırız. Bütünleştirme kapsamında eğitim uygulamaları öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara.
- [7].Şahsuvaroğlu, T. (2018). *Bütünleştirmenin temelleri. M. Çitil (Editör), Özel Eğitimde Bütünleştirme (s. 1-20)*. Ankara: Vize Akademik.
- [8].Stojik, T. (2009). *A guide for advancing inclusive education practice*. Belgrade: Dosije Studio.
- [9].Kargın, T. (2004). *Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5(2), 1-13*.
- [10].Lindsay, G. (2003). *Inclusive education: A critical perspective. British Journal of Special Education, 33(1), 3-12*.
- [11].Karabulut, A. (2018). *Bütünleştirmede destekleyici özel eğitim hizmetleri: Danışmanlık, sınıf içi destek ve kaynak oda. M. Çitil (Editör), Özel Eğitimde Bütünleştirme (s. 41-54)*. Ankara: Vize Akademik.
- [12].Batu, S. (2000). *Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 2(4), 35-45*.
- [13].Batu, S. & Kırcaali-İftar, G. (2010). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- [14].Lewis, R. B., & Doorlag, H. D. (1999). *Teaching special students in general education classrooms*. New Jersey: Prentice Hall.
- [15].Karakoç, T. (2018). *Bütünleştirme ile ilgili araştırmalar ve iyi örnekler. M. Çitil (Editör), Özel Eğitimde Bütünleştirme (s. 241-255)*. Ankara: Vize Akademik.
- [16].MEB (2016). *Destek eğitim odaları kılavuzu. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_08/03045051_destek_egitim_odasi_kilavuz.pdf adresinden alınmıştır*.
- [17].Atbaşı, Z. (2018). *Bütünleştirme uygulamalarının başarısını etkileyen faktörler. M. Çitil (Editör), Özel Eğitimde Bütünleştirme (s. 223-240)*. Ankara: Vize Akademik.
- [18].Sanır, H. (2018). *Bütünleştirmede eğitsel uyarlamalar I. M. Çitil (Editör), Özel Eğitimde Bütünleştirme (s. 117-134)*. Ankara: Vize Akademik.
- [19].Özkubat, U. (2018). *Bütünleştirmede eğitsel uyarlamalar II. M. Çitil (Editör), Özel Eğitimde Bütünleştirme (s. 135-151)*. Ankara: Vize Akademik.
- [20].Özkubat, U., Sanır, H., Töret, G., & Babacan, A. (2016). *Yetersizlikten etkilenmiş olan çocukların sosyal kabullerini sağlamada kaynaştırmaya hazırlık etkinliklerinin etkisi. Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(3), 211-232*.

BÖLÜM 5

TÜRKİYE'DE ÖZEL YETENEKLİ
BİREYLERE YÖNELİK ÖZEL
EĞİTİM HİZMETLERİ

Türkiye’de Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut ÇİTİL

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

Prof. Dr. Uğur SAK

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

- Özel Yetenekliler Alanının Kuramsal Temelleri
- Özel Yetenekli Öğrencilerin Tanılanması
- Türkiye’de Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Eğitim Uygulamaları

Bu bölümde öncelikle özel yetenekliler alanının kuramsal temelleri ele alınmıştır. Bu kapsamda önce zekâ, yetenek, özel yetenek gibi kavramlar açıklanmıştır. Sonra ise gruplama, hızlandırma ve zenginleştirme gibi stratejilere ve müfredat modellerine değinilmiştir. Bölümün ikinci kısmında ise özel yetenekli öğrencilerin tanılanması ele alınmıştır. Bu kapsamda özel yetenekliler alanında kullanılan norm tabanlı, örneklem tabanlı ve ölçüt tabanlı tanılamalara değinilmiştir. Daha sonra literatüre göre özel yetenekli öğrencilerin belirlenme aşamaları açıklanmıştır. Bu kısımda ayrıca Türkiye’de uygulanan değerlendirme ve tanılama süreçlerine de değinilmiştir. Bölümün son kısmında ise Türkiye’de özel yetenekli öğrencilere yönelik eğitim uygulamalarının işleyişi açıklanmıştır.

Özel Yetenekliler Alanının Kuramsal Temelleri

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerdir [1]. Bu tanım dikkate alınırsa özel yetenekli bireylerin de özel eğitim kategorisine

girdiği sonucu çıkartılır. Gerçekte de dünya genelinde özel yetenekliler özel eğitim grupları içinde kabul edilir. Pek tabii olarak bu kabulün temelinde sadece zihinsel farklılıklar yatmıyor. Zihinsel farklılıklarla beraber olağandışı farklılaşabilen sosyal ve duygusal gelişim ve bunlara paralel olarak gelişemeyen fiziksel özellikler yer alıyor. İşte bu olağan dışı gelişim nedeniyle özel yetenekli öğrencilere de özel eğitim hizmetleri sunulmaktadır.

Özel yeteneklilere sunulan özel eğitim hizmetlerini açıklamadan önce özel yetenek kavramı açıklanmıştır. Bu kavramla ilgili birçok farklı tanım yapılmıştır. Bu tanımlar konuya ilişkin kuramlar ya da politikalara göre değişkenlik göstermektedir. Bir tanıma göre özel yetenek: *“insanlık yaşamı için temel değeri olan ve iyi tanımlanmış yetenek alanlarında sahip olunan olağanüstü potansiyel veya kapasitedir”* şeklinde ele alınmıştır [4]. Özel yetenekli birey ise *“yaştlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren bireydir”* [1].

Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere bazı öğrenciler zekâ ve farklı yetenek alanlarında yüksek potansiyele sahiptir. Zekâ kavramı da üzerinde anlaşılmış kesin bir tanıma sahip değildir. İlk başlarda zekânın insanın bütün bilişsel işlevlerini ve yetenek gelişimini etkileyen tek bir faktör olduğu düşünülmüş, sonraları zekânın birden fazla olabileceği kabulü de yaygınlaşmaya başlamıştır [5]. Yirminci yüzyılın başlarında Alfred Binet zekânın karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ve çok farklı zihinsel bileşenlerden oluştuğunu iddia etmiştir [6]. Buna göre de şekil, tasarım ve cümle belleği, soyut sözcüklerden anlam çıkarabilme, kavrama ve yargılama yeteneklerini içeren bir zekâ testi geliştirmiştir. Binet'in Fransa'da geliştirdiği zekâ testi daha sonra ABD'li Lewis Terman tarafından revize edilerek Stanford- Binet Zekâ Testi olarak yeni adıyla ortaya çıkmıştır. Bu testin ortaya çıkışı, üstün yetenekli öğrencilerin eğitimini etkileyen en önemli faktörlerden, en önemli kilometre taşlarından biri kabul edilir. Testte alınan ortalamanın iki standart sapma üzerinde puan üstün zekâ kriteri olarak kabul görmüştür.

ABD'li bilim insanı Lewis Terman, o dönemlerde sadece üstün zekâlı olarak kabul edilen öğrenciler alanında kapsamlı bilimsel araştırmaları başlatan ilk kişi olmuştur. Terman (1925) zekâyı “soyut düşünebilme kapasitesi” olarak tanımlamış [3],ve Alman psikolog William Stern'in ortaya attığı IQ, yani zekâ bölümü kavramını kullanmaya başlamıştır. Terman'a göre üstün zekâ, zekâ testlerinin ölçebileceği bir durum ve ortaya çıkarabileceği bir olgudur. Daha sonraki yıllarda hem zekâyâ hem de üstün zekâyâ olan bakış açısı değişmeye, muhafazakâr yaklaşımlardan daha liberal yaklaşımlara doğru evrilmeye devam etmiştir. Yeni yaklaşımlara göre zekânın yanı sıra başka değişkenler de üstün zekânın belirlenmesinde etkili olmaktadır. Örneğin üstün zekâlı/özel yetenekli bireylerin, zekâ potansiyelinin yanı sıra motivasyonu yüksek, azimli, sebatkâr ve yaratıcı özelliklere de sahip olması gerekmektedir [7]. Literatürde üstün zekâyı ve özel yetenekliliği açıklayan birçok kuram bulunmaktadır. Spearman'ın “Çift Etmen Kuramı”, Thurston'ın “Temel Kabiliyetler Kuramı”, Sternberg'in “Beşgen Kuramı ve Başarılı Zekâ Kuramı”, Renzulli'nin “Üç Halka Kuramı”, Tannenbaum'un “Yıldız Modeli” ve Sak'ın Bulanık Kuramı, bu kuramlara örnek olarak verilebilir [6].

Özel yetenekliler alanında farklı kuram ve yaklaşımlar olması bu bireylerin sınıflandırılması ve tanınması gibi konularda da farklılaşmalara neden olmaktadır. IQ temelli sınıflandırmalarda genellikle 130 (Zekâ Bölümü) IQ puanı ve yukarısının özel yetenekli olduğu, puan arttıkça da sınıflandırmaların değiştiği görülmektedir [3]. Yetenek tabanlı gelişimsel sınıflandırmalarda ise bilişsel alanın yanı sıra liderlik, psikomotor, sanat vb. alanlarda olağan özel yeteneklilik sınıflandırması yapılmaktadır. Ayrıca özel yetenekli çocukların arasında özel gruplar da bulunabilir. Savant sendromu, Williams sendromu, iki kere farklı çocuklar, parlak çocuklar gibi sınıflandırmaların da kullanıldığı görülmektedir [6, 8, 9]. Farklı kuram ve yaklaşımlar incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin rastlanma düzeyinde de kesin bir oran verilememektedir. Ancak özel yeteneklilerin toplumun üst %2-3'lük dilimini oluşturduğu yönündeki kanı çoğunlukla kabul görmektedir. Özel yetenekliler alanında yaklaşık yüz yıldır biriken bilgiler dikkate alındığında her toplumda bu özelliklere sahip bireyler olduğu, bu bireylerin belli alanlarda ortalama üstü bir

potansiyele sahip olduğu, öğrenme ve gelişim özellikleri dikkate alındığında özel bir eğitime gereksinim duydukları konusunda fikir birliği olduğu söylenebilir. Bu nedenle özel yeteneklilerin eğitimi alanında farklılaşan eğitim stratejileri, öğretim programları ve öğretim modelleri geliştirilmiştir.

Farklı yöntemlerle gruplama, eğitimin ve öğretimin hızlandırılması ve zenginleştirilmesi, özel yetenekliler için oluşturulmuş eğitim stratejileridir. Akranlarına göre hızlı öğrenen ve hızlı zihinsel gelişim gösteren öğrencilerin öğrenme ve gelişim hızlarına uygun öğretim programlarına devam etmeleri eğitimde hızlandırmadır [6]. Dünya'daki uygulamalara bakıldığında okula erken başlatma, sınıf atlama ve üst sınıftan ders alma, üniversiteye erken başlatma, IB, ikili kayıt, onur kayıtları, ileri yerleştirme sınıfları, ders hızlandırması, sınavla ders geçme gibi farklı hızlandırma uygulamaları olduğu görülmektedir [6]. Türkiye'de ise zorunlu eğitim çağındaki öğrenciler için okula erken başlatma, sınıf atlama, yükseköğretim öğrencileri için üstten ders alma gibi sınırlı sayıda hızlandırma uygulamaları yapılmaktadır.

Gruplama uygulamaları ise özel yetenekli öğrencilerin eğitim ortamlarına ilişkin farklı uygulamaları içerir. Önceki bölümlerde de değinildiği gibi özel yetenekli öğrenciler normal akranları ile birlikte ya da ayrı eğitim ortamlarında öğrenim görebilirler. Gruplama uygulamaları süresi bakımından tam zamanlı, yarı zamanlı; içeriği bakımından ise homojen ve heterojen gruplar olarak ayrılabilir. Tam zamanlı gruplama uygulamaları “homojen gruplar: sınıflar arası özel sınıf, tam özel sınıf, kısmen özel sınıf, özel okul XYZ grupları, özel sınıf içinde benzer gruplar; heterojen gruplar: okul içinde okul, karma sınıf ve normal sınıfta öğretim” gibi çeşitli uygulamalardan oluşmaktadır [6]. Yarı zamanlı gruplama uygulamaları ise “homojen: kaynak oda, derse dayalı tekrarlı gruplar, sınıf içi benzer yetenek grupları; heterojen: sınıf içi karışık yetenek grupları ve sınıf içi çok düzeyli gruplar” şeklinde ayrılmaktadır [6]. Ülkemizde özel yetenekli öğrenciler için daha çok yarı zamanlı gruplama uygulamaları yapılmaktadır. Bu kapsamda destek eğitim odası ile Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) şeklinde iki farklı uygulama olduğu görülmektedir. Bu uygulamalar bölümün ilerleyen kısımlarında açıklanmıştır.

Zenginleştirme uygulaması ise özel yeteneklilerin eğitiminde kullanılan önemli stratejilerden bir diğeridir. Olağan gelişim gösteren akranlarıyla birlikte öğrenim gören öğrencilerin özel gereksinimlerine yönelik program çeşitlendirilmesi ve zenginleştirme yoluyla yapılan uygulamalardır [10]. Zenginleştirme aynı zamanda eğitim olanaklarını ve süreçlerini öğretim programlarının ötesine taşımak amacıyla kullanılan eğitimi farklılaştırma stratejisidir [6]. Bu strateji ile öğretim programının genişletilmesi ve derinleştirilmesi, eğitim materyallerinin çeşitlendirilmesi, içeriğin zenginleştirilmesi, yaratıcılık, eleştirel düşünme, problem çözme ve iletişim gibi becerileri geliştirecek şekilde sürecin ve ürünün zenginleştirilmesi sağlanır. Özel yetenekli öğrencilerin eğitimleri ile ilgili mevcut uygulamalardan hangisinin daha yararlı olduğu konusunda kesin bir fikir birliği yoktur. Ancak hızlandırma, zenginleştirmeye göre ekonomikliği ve pratikliği bakımından daha çok tercih edilirken zenginleştirme ise düşünme becerilerinin kazandırılması ve akademik kazanımlar yönünden daha çok tercih görmektedir. [11].

Özel yetenekliler için oluşturulmuş program modellerine; Paralel Müfredat Modeli, Izgara Modeli, Maker Modeli, Purdue Modeli, Program Farklılaştırma Modeli, Birleştirilmiş Program Modeli, Gagne’nin Üstünlük ve Yeteneklilik Farklılaştırılmış Modeli, Gruplama ve Okul Zenginleştirme Modeli örnek olarak verilebilir [6, 12]. Bu modeller başta ABD olmak üzere birçok farklı ülkede kullanılmaktadır. Türkiye’de bu modelleri uygulayan özel okullar bulunmaktadır. Ancak ülkemizde de geliştirilen bir model bulunmaktadır. Anadolu Üniversitesinde geliştirilen ve uygulanan Üstün Yetenekliler Eğitim Programları Modeli (ÜYEP) Türkiye’de kullanılan ilk sistemli model olarak kabul edilebilir [13]. Burada bahsi geçen modeller özel yetenekliler alanında geliştirilen ampirik ve örtük kuramlara dayanmaktadır. Modellerin ortak özelliği ise özel yetenekli öğrencilere yeteneklerini fark ettirme, yaratıcı ve eleştirel düşünmeyi geliştirme, gerçek bir problem belirleme ve bunu çözme, ortaya bir ürün koyma ve bunu sunma gibi temel süreçleri içermeleridir.

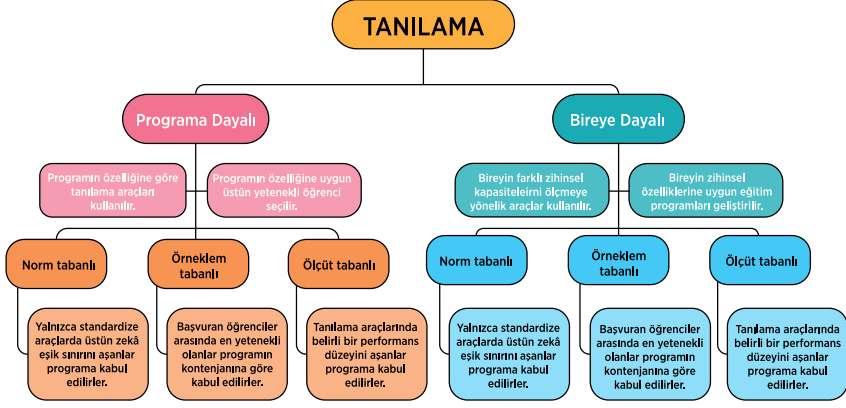
Özel Yetenekli Öğrencilerin Tanılanması

Özel yetenekliler eğitimi alanının temel sorunlarından biri özel yetenekli öğrencinin belirlenmesidir. Özel yetenekli öğrencilere uygun eğitim ortamının ve desteğin sağlanması için tanılama ve eğitsel değerlendirme yapılması birinci önceliktir. Tanılama, belirli özellikleri taşıyan ya da belirli bir sınıfa giren kişileri belirleme süreci olarak tanımlanabilir [6]. Özel yetenekli öğrencileri tanılama, zekâ, yaratıcılık ve başarı gibi bireysel özelliklere ilişkin bilgilerin toplandığı ve bu bilgiler doğrultusunda öğrencilerin zihinsel kapasiteleri veya potansiyelleri hakkında kararların alındığı bir süreci kapsar. Bu süreçte bilgi toplama ve ölçme araçlarının çeşitliliği; toplanan bilginin doğru, güvenilir ve detaylı olması, süreci farklı disiplinlerden uzmanların yürütmesi tanılamamanın kalitesini artırır.

Tanılama yöntemi dayandığı özel yeteneklilik kuram ve yaklaşımına göre farklılaşabilmektedir. Literatüre göre bazı sorular uzmanlar arasında tartışmalı fikirlerin olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda tanılama neden yapılmalı, ne tanılanmalı, öğrenciler nasıl ve ne zaman tanılanmalı gibi temel sorulara verilen yanıtlar tanılamamanın boyutlarını belirlemektedir [6].

Tanılamada amaç çocuğun gereksinimlerini ve özelliklerini belirleyerek ona uygun özel eğitim ve rehberliği sunmaktır. Yalnızca çocukları etiketlemek ya da merak amacıyla yapılan tanılama uygun değildir [6]. Özel yetenekli öğrencilerin tanılanmasında bazı temel ilkelere uyulması gerekir. Bu kapsamda tanılama öğrencinin yararı için, bilimsel yöntemler ve etkililiği kanıtlanmış modellerle, farklı yetenek türlerini de kapsayacak şekilde yapılmalıdır. Mümkünse okullardaki tüm öğrenciler taranmalıdır. Tanılama uygulamaları yalnızca bir sınıf düzeyinde değil sistematik olarak yapılmalı ve tekrarlanmalıdır. Tanılama sürecinde kullanılan tarama araçları eğitim programlarının amaçları ve içerikleri ile uyumlu olmalıdır. Öğrencilerin özel yetenekli olup olmadıklarına bir ekip ya da bir kurul karar vermelidir. Tanılama erken yapılmalıdır [6]. Bir çocuğun özel yetenekli olma özelliği ne kadar erken fark edilirse, geliştirilmesi de o denli hızlı olacak ya da körelmesinin önüne geçilebilecektir [15].

Şekil 1 Tanılama Türleri

Tanılama sürecinde norm tabanlı, örnekleme tabanlı ve ölçüt tabanlı olmak üzere üç farklı yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemler bireye ya da gruba dayalı şekilde uygulanabilmektedir. Norm tabanlı tanılamada, öğrencilerin zekâ düzeyleri tanılamada kullanılan ölçme aracının norm grubunun ortalama zekâ düzeyi veya performansı ile karşılaştırılır. Norm tabanlı tanılama yöntemi ulusal normaler ile karşılaştırılabildiği için dünya genelinde sıklıkla tercih edilmektedir. Ülkemizde de tanılama sürecinde norma dayalı ölçekler kullanılmaktadır. Örnekleme tabanlı tanılamada ise programa başvuran öğrencilerin zekâ düzeyleri veya performansları herhangi bir norm grubu ile karşılaştırılmaz. Karşılaştırmalar yalnızca örnekleme içinde yani programa başvuran öğrenciler arasında yapılır [6]. Ölçüt tabanlı tanılama diğer iki yöntemden farklı kriterlere sahiptir. Bu yöntemde programa girebilmek ya da başarılı olabilmek için tanılamada kullanılan ölçme aracında minimum zekâ düzeyi ya da bir eşik değeri belirlenir.

Özel yetenekli öğrencilerin belirlenmesinde aday gösterme aşaması, tanılama aşaması ve seçme/yerleştirme aşaması olarak üç temel aşama olduğu söylenebilir [17]. Adaylık aşaması bir öğrencinin özel yetenekli olup olmadığı konusunda ilk düşüncelerin geliştiği aşamadır. Öğretmenler veya veliler öğrencinin gelişiminden ve davranışlarından onun özel yetenekli olduğu kanısına sahip olabilirler. Öğrencinin kendisi ya da bir akrası da onun özel yetenekli olduğunu düşünebilir. Öğrenci ile karşılaşan farklı disiplinlerden uzmanlar (hekim, psikolog, antrenör vb.) öğrencide

farklı bir potansiyel görebilirler. Ancak okul öncesi öğretmenleri ve sınıf öğretmenleri adaylık aşamasında anahtar bir rol üstlenirler [18] çünkü bu öğretmenler özel yetenekli öğrencilerle erken yaşlarda tanışır ve akranlarıyla kıyaslayabilecek bilgiye sahip olurlar. Adaylık aşamasında öğretmenler özel yetenekli olduğunu düşündükleri öğrenciyi okulda ve sınıfta gözlemlemeli, öğrencinin ürünlerini ve dosyasını incelemeli, kontrol listeleri gibi araçlarla öğrencinin yetenek durumunu saptamaya çalışmalıdırlar [17]. Gerekliğinde ise öğrenci velisiyle görüşerek öğrenci hakkında detaylı bilgi alabilirler. Öğrencinin dersine giren öğretmenler ya da rehber öğretmen/psikolojik danışman öğretmen gözlem ölçekleri, ebeveyn gözlem ölçekleri ya da alana özgü değerlendirme ölçekleri uygulayarak öğrencinin potansiyeli hakkında fikir sahibi olabilirler. Öğrenci ile ilgili olarak toplanan bilgiler ve yapılan düzenlemelerin sonuçları özel yeteneklilik durumunun varlığına işaret ederse tanılama aşamasına geçilebilir [16]. Öğrenci tanılamaya yönlendirildiğinde adaylık sürecinde elde edilen bilgiler, alınan önlemler ve yapılan uyarlamalar bir rapor haline getirilir [18, 19]. Bu rapor öğrencinin doğru şekilde tanılanmasında uzmanlara yardımcı olacaktır.

Tanılama aşamasında kapsamlı ve ayrıntılı bir değerlendirme süreci işletilmelidir. Bu aşamada yapılan değerlendirme adaylık aşamasına göre daha derinlemesine yapılır. Tanılama aşamasında gelişim profilleri, grup zekâ testleri, başarı testleri, bireysel zekâ testleri, öğrencinin çalışma ve ürünleri, öğretmen, aile ve arkadaş gözlemleri ile kanaatler dikkate alınır [16]. Tüm bu araçların uygulanması ve ön bilgilerin ışığında öğrenciye eğitsel bir tanı koyulabilir. Özel yetenekli tanısının öğrenciye faydalı olabilmesi için öğrenciye yönelik eğitsel düzenlemeler yapılmalıdır. Bu bağlamda özel yetenekliler için hazırlanmış programlarla, araç-gereçlerle ve bu alanda tecrübe ve bilgiye sahip eğitimcilerle bu öğrencilere uygun şartlar sağlanmalıdır [16].

Özel yetenekli tanısı almış öğrencilerin tanılanmasında son aşama ise seçme ve yerleştirme aşamasıdır. Bu aşamada özel yetenekli öğrencinin özellikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak en uygun eğitim ortamı ve süreci belirlenir [16]. Yukarıda değinildiği üzere özel yetenekli öğrenciler için farklı

hızlandırma, zenginleştirme ve gruplama uygulamalarından öğrenci için en uygun olanı bu aşamada belirlenir. Seçme ve yerleştirme aşaması her ülkenin eğitim sistemi ve şartlarına göre farklılaşmaktadır. Türkiye’de seçme ve yerleştirme süreci mevcut uygulamalar dikkate alınarak yapılmaktadır.

Türkiye’de Özel Yetenekli Öğrencileri Tanılama Süreçleri

Millî Eğitim Bakanlığı özel yetenekli öğrencileri iki farklı yolla tanılanmaktadır. Birincisi, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerince (RAM) yürütülen tanılama, ikincisi ise Bilim ve Sanat Merkezleri için yapılan tanılama. Kitabımızın önceki bölümlerinde özel gereksinimi olan öğrencilerin eğitsel değerlendirme ve tanılama süreci ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Özel yetenekli öğrenciler de mevzuat gereği özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenci olarak kabul edildikleri için [1] tanılanmada kullanılan ilk yöntem diğer özel gereksinimi olan öğrenciler için kullanılan yöntem ile benzerlik gösterir. Diğer özel gereksinimi olan öğrenciler genellikle tıbbi bir tanının ardından eğitsel değerlendirme sürecine girerler. Özel yetenekli öğrenciler ise velilerin isteği ile okulda adaylık aşamasını tamamlayıp, okulun bağlı olduğu il ya da ilçedeki Rehberlik ve Araştırma Merkezince ayrıntılı değerlendirmeye girerler. RAM’da yapılan değerlendirme sonucunda öğrenciye özel yetenekli eğitsel tanısı bulunduğu öğrenci kendi okuluna kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi olarak yerleştirilir. Bu yerleştirmenin ardından okul BEP geliştirme birimi tarafından öğrenciye BEP hazırlanır, destek eğitim odasında eğitim alması sağlanır [1].

Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) MEB’e bağlı olarak il ve ilçelerde faaliyet göstermektedirler. Ülkemizde özel yetenekli öğrencilerin tanılanması, seçilmesi ve yerleştirilmesi sürecindeki ikinci yöntem BİLSEM’lere öğrenci seçimi sürecidir. Türkiye’de uzunca bir süre ilkökul kademesinde sınıf öğretmenleri tarafından genel zihinsel, resim ve müzik yetenek alanlarında aday gösterilen öğrenciler grup tarama testlerine tabi tutulmuştur. Bu aşamayı geçen öğrenciler resim ve müzik alanlarında aday gösterilmişler ise yetenek testlerine, genel zihinsel yetenek

alanında aday gösterilmişler ise bireysel zekâ testlerine tabi tutulmuşlardır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda belirlenen kriterlere uygun öğrenciler BİLSEM'lere kabul edilmişlerdir [20]. Ancak MEB 2020 yılından itibaren sürece dayalı yeni bir modele geçmek için hazırlıklara başlamıştır. Bu yeni süreç literatürde olduğu gibi daha gelişimsel bir yaklaşımla tasarlanmıştır.

Türkiye'de Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Eğitim Uygulamaları

Özel yetenekli öğrencilere yönelik MEB tarafından yürütülen üç farklı eğitim uygulaması bulunmaktadır. Belirli tanılama ve seçme süreçlerinden geçen öğrenciler kendi okullarında destek eğitim odalarında ya da BİLSEM'lerde destek eğitim alırlar. Henüz yeni bir girişim olarak üçüncü eğitim uygulaması ise Araştırma, Geliştirme, Eğitim ve Uygulama Merkezi (ARGEM) okuludur. ARGEM özel yetenekli öğrencilere ortaokul ve lise düzeyinde eğitim veren Türkiye'nin ilk ayrı ve yatılı okuludur.

Özel Yetenekliler İçin Destek Eğitim Odası

Özel yetenekli olarak tanılan öğrenciler okullarda olağan gelişim gösteren akranlarıyla aynı sınıfta öğrenimlerine devam ederler. Bu öğrencilere sunulan eğitim hizmetlerinden en üst düzeyde yararlanmaları amacıyla özel araç gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak oluşturulmuş eğitim ortamlarına destek eğitim odası denilmektedir [1, 20]. Bu odalarda bire bir eğitim görülebileceği gibi eğitim performansı aynı seviyede olan birkaç öğrenciye grup eğitimi de verilebilir. Özel yetenekli öğrencilerin yetenek alanları doğrultusunda takip ettikleri dersler destek eğitim odasında zenginleştirme ve hızlandırma yoluyla farklılaştırılarak verilir. Özel yetenekli öğrenci kendisi için hazırlanmış BEP'e göre bu odalarda destek eğitim alabilir. Bu programlar öğrencilerin devam ettikleri örgün eğitim kurumlarında uygulanan öğretim programı ile bütünlük oluşturacak şekilde plânlanır ve yürütülür. İlkokul ve ortaokullardaki destek eğitim odalarında özel yetenekli öğrencilere eğitim vermek üzere üst kademelerde görev yapan alan öğretmenleri de görevlendirilebilir [1, 20].

Bilim ve Sanat Merkezleri

Bilim ve Sanat Merkezleri; ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki özel yetenekli öğrencilerin (resim, müzik ve genel zihinsel yetenek) örgün eğitim kurumlarındaki eğitimlerini aksatmayacak şekilde bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumlarıdır [20, 21]. BİLSEM'e öğrenci alımı MEB tarafından belirtilen takvim çerçevesinde gerçekleştirilir [1]. BİLSEM'lerde çalışan öğretmenler de Bakanlıkça yayımlanan yönerge ve kılavuz hükümlerine göre seçilir[1]. BİLSEM'lerde proje tabanlı, disiplinler arası eğitim programı uygulanır ve eğitim etkinlikleri düzenlenir [1]. BİLSEM'ler hafta içi ve sonlarında örgün eğitim saatleri dışında hizmet veren kurumlardır. Ancak tatil dönemlerinde de eğitim ve kamplar düzenleyebilmektedirler. BİLSEM'e devam eden öğrencilere de BEP hazırlanır. Ancak eğitimler bire bir verilebildiği gibi grup eğitimi şeklinde de sürdürülebilir. BİLSEM'lere devam eden öğrenciler ayrıca kendi okullarında da destek eğitim odasında eğitim görebilir [1].

2019-2020 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ülkemizdeki BİLSEM sayısı 182'ye ulaşmıştır. Bu merkezlerde 62.009 öğrenci öğrenim görmektedir. Merkezlerde 2.223 öğretmen çalışmaktadır.

BİLSEM'lerde Uygulanan Eğitim ve Programlar

BİLSEM'lerde öğrencilerin etkin problem çözme, karar verme ve yaratıcılık gibi yetişkinlik dönemlerinde ihtiyaç duyacakları üst düzey zihinsel, sosyal, kişisel ve akademik becerileri kazanmalarını sağlayacak şekilde ilgi, yetenek ve potansiyellerine göre eğitim fırsatları sunulmaktadır [20]. Eğitim aşamaları öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenen, gerçek yaşam problemlerine çözüm üreten, yaratıcı düşünebilen, çevresi ile iletişim kurabilen, bilimsel araştırma ve buluş yapabilen bireyler olarak yetiştirilmelerini sağlayacak şekilde yürütülür [20]. Eğitim süreçleri hazırlanırken üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi, proje üretme ve geliştirme çalışmalarını sağlayan etkinliklerin planlanmasına ve uygulanmasına dikkat edilir [20]. Öğrenciler BİLSEM'e başladıktan sonra programları aşamalı olarak

takip ederler. BİLSEM'lerde (1) uyum, (2) destek eğitimi, (3) bireysel yetenekleri fark ettirme, (4) özel yetenekleri geliştirme, (5) proje üretimi ve yönetimi olmak üzere beş aşamalı bir program uygulanmaktadır [20].

(1) Uyum Programı: BİLSEM'e yeni kaydı yapılan genel zihinsel yetenek, müzik ve görsel sanatlar yetenek alanı öğrencilerinin BİLSEM'e uyumunu sağlamak amacıyla kurumu, programları, öğretmen ve diğer öğrencileri tanıma programlarını içerir

(2) Destek Eğitim Programı: Uyum programını tamamlayan öğrencilerin geliştirmesi gereken temel becerileri tüm alan/disiplinlerle ilişkilendirilmesini esas alan eğitim programıdır.

Şekil 2 BİLSEM Program Aşamaları

(3) Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı: Genel zihinsel yetenek alanında tanılanan ve destek eğitim programını tamamlayan öğrencilerin bireysel yeteneklerini fark etmeleri amacıyla yürütülen eğitim programıdır.

(4) Özel Yetenekleri Geliştirme Programı: Müzik ve görsel sanatlar yetenek alanından uyum programını, genel zihinsel yetenek alanından ise bireysel yetenekleri fark ettirme programını tamamlayan öğrencilerin özel yeteneklerini geliştirmek amacıyla yürütülen eğitim programıdır.

(5) Proje Üretimi ve Yönetimi Programı: Özel yetenekleri geliştirme programını tamamlayan öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda bir alanda/disiplinde grupta veya bireysel olarak yürütülen eğitim programıdır [20].

BİLSEM'ler kendi içinde sistemi olan farklı bir yapıya sahiptir. BİLSEM'ler okul, takviye kursu, etüt merkezi ya da ödevlerin yapıldığı bir yer değildir [21]. Okullarda çoğunlukla sınıflarda ders yapılırken BİLSEM'lerde atölye veya birimlerde zenginleştirilmiş etkinlikler vardır. Okullarda öğrenciler sınıf düzeylerine göre ilerlerken BİLSEM'lerde hem BEP'lerine hem de program düzeylerine göre ilerleme vardır. Okullarda sınıf rehber öğretmenleri vardır fakat BİLSEM'lerde danışman öğretmen kavramı vardır [21]. BİLSEM'ler öğrencilerin yanı sıra ebeveynlere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri de sunmaktadırlar.

Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Merkezi (ARGEM) ve Okulu

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 29. maddesine göre "Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanınması ile bu bireylere sunulan eğitimin niteliğini artırmak için araştırma, geliştirme, inceleme, uygulama ve izleme yapmak üzere" bir merkez ve okul açılabileceği hükmü bulunmaktadır. ARGEM ortaokulu ve lisesi MEB'in yeni bir projesi olarak 2017-2018 eğitim-öğretim yılında İstanbul'da faaliyete başlamıştır. ARGEM özel yetenekli öğrenciler için açılmış ilk resmî ayrı okuldur. Doğal olarak bu okul yalnızca özel yetenekli öğrencilere hizmet vermektedir. Öğrencilerin tamamı okulda yatılı olarak öğrenime devam etmektedirler. Okulun öğrenci seçimi BİLSEM'lerden yapılmaktadır. BİLSEM'lerde belli bir zekâ düzeyine sahip olan ya da BİLSEM öğretmenler kurulunca önerilen öğrenciler okulun öğrenci seçme sürecine dâhil olmaktadır. Okul orta ve lise kısımlarından oluştuğu için dördüncü ve sekizinci sınıftaki öğrenciler aday gösterilmektedir. Aday gösterilen öğrenciler her yıl yaz aylarında belirlenen bir dönemde okula çağrılmakta, burada atölyelere ve etkinliklere katılmakta ve belli kıstaslara göre değerlendirilmektedirler. Yapılan değerlendirmeler sonrasında başarılı bulunan öğrenciler okula kayıt hakkı kazanmaktadır. ARGEM'de özel yetenekliler için özel olarak hazırlanmış, hızlandırılmış ve zenginleştirilmiş bir öğretim programı uygulanmaktadır. ARGEM

okulları ülkemizde özel yetenekliler için ilk defa denenilen ayrı bir okul projesi olarak özel eğitim sistemimizde yer almaya devam etmektedir.

Sonuç olarak,

Özel yetenekli öğrencilerin belirlenmesinde norm tabanlı, örneklem tabanlı ve ölçüt tabanlı tanılama modelleri kullanılmaktadır. Ülkemizde daha çok norm tabanlı tanılama sistemi uygulanmaktadır. Özel yetenekliler alanında farklı zenginleştirme, gruplamavehızlandırmastratejileri ve müfredat modelleri kullanılmaktadır. Ülkemizde özel yetenekli öğrencilerin tamamına yakını olağan gelişim gösteren akranlarıyla örgün eğitime devam etmektedirler. Bu öğrencilere sınıflarında zenginleştirme, okullarında destek eğitim odasında eğitim desteği ve uyarlamaları sunulmaktadır. Bunların yanı sıra seçme sürecini geçen öğrencilerin devam edebildiği BİLSEM'ler okul dışı zamanlarda özel yetenekli öğrencilere eğitim veren kurumlardır. Ülkemizde sadece özel yetenekli öğrencilere yönelik resmi olarak hizmet veren yalnızca bir okul bulunmaktadır. Sonuç olarak Türkiye'de özel yeteneklilerin eğitimi alanındaki hizmetler son yıllarda ivme kazanmış ve gelişmeye devam etmektedir.

Özet

Bu bölümde öncelikle özel yetenekliler alanının kuramsal temelleri ele alınmıştır. Bu kapsamda önce zekâ, yetenek, özel yetenek gibi kavramlar açıklanmıştır. Zekâ kavramı da üzerinde anlaşılmış kesin bir tanıma sahip değildir. İlk başlarda zekânın insanın bütün bilişsel işlevlerini ve yetenek gelişimini etkileyen tek bir faktör olduğu düşünülmüş, sonraları zekânın birden fazla olabileceği kabulü de yaygınlaşmaya başlamıştır. Daha sonraki yıllarda hem zekâyâ hem de üstün zekâyâ olan bakış açısı değişmeye devam etmiştir. Yeni yaklaşımlara göre zekânın yanı sıra başka değişkenler de üstün zekânın belirlenmesinde etkili olmaktadır. Özel yetenek: "insanlık yaşamı için temel değeri olan ve iyi tanımlanmış yetenek alanlarında sahip olunan olağanüstü potansiyel veya kapasitedir. Özel yeteneklilerin eğitiminde farklı yöntemlerle gruplama, eğitimin ve öğretimin hızlandırılması ve zenginleştirilmesi kullanılan eğitim stratejileridir. Bölümün ikinci kısmında ise özel yetenekli öğrencilerin tanınması ele alınmıştır. Bu kapsamda özel yetenekliler alanında kullanılan norm

tabanlı, örneklem tabanlı ve ölçüt tabanlı tanılamalara değinilmiştir. Daha sonra literatüre göre özel yetenekli öğrencilerin belirlenme aşamaları açıklanmıştır. Bu kısımda ayrıca Türkiye'de uygulanan değerlendirme ve tanılama süreçlerine de değinilmiştir. Bölümün son kısmında ise Türkiye'de özel yetenekli öğrencilere yönelik eğitim uygulamalarının işleyişi açıklanmıştır. Bu kapsamda özel yetenekli öğrenciler için destek eğitim odası, Bilim ve Sanat Merkezleri ve ARGEM okullarına değinilmiştir. Son kısımda BİLSEM'lerin uyguladığı programlar da ayrıca açıklanmıştır. Özel yetenekli öğrencilere yönelik MEB tarafından yürütülen üç farklı eğitim uygulaması bulunmaktadır. Belirli tanılama ve seçme süreçlerinden geçen öğrenciler kendi okullarında destek eğitim odalarında ya da BİLSEM'lerde destek eğitim alırlar. Özel yetenekli öğrencilere özel araç gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak oluşturulmuş eğitim ortamlarına destek eğitim odası denilmektedir. Bilim ve Sanat Merkezleri; ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki özel yetenekli öğrencilerin (resim, müzik ve genel zihinsel yetenek) örgün eğitim kurumlarındaki eğitimlerini aksatmayacak şekilde bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumlarıdır. BİLSEM'lerde (1) uyum, (2) destek eğitimi, (3) bireysel yetenekleri fark ettirme, (4) özel yetenekleri geliştirme, (5) proje üretimi ve yönetimi olmak üzere beş aşamalı bir program uygulanır [20]. Henüz yeni bir girişim olarak üçüncü eğitim uygulaması ise Araştırma, Geliştirme, Eğitim ve Uygulama Merkezi Lisesi (ARGEM) okuludur. ARGEM özel yetenekli öğrencilere ortaokul ve lise düzeyinde eğitim veren Türkiye'nin ilk ayrı ve yatılı okuludur.

Kaynakça

- [1].ÖEHY (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 07.07.2018 tarihli ve 30.471 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.*
- [2].Akarsu, F. (2004). *Üstün yetenekliler. Şirin, M. R., Kulaksızoğlu, A. ve Bilgili A. E. (Ed) I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Makaleler Kitabı içinde, (s.127-154). Yayın No.: 64, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.*
- [3].Çitil, M. & Özdemir-Kılıç M. (2019). *Özel yetenekliler alanına giriş. Kılıç, O. & Çitil, M. Ed. Özel Yetenekli Öğrencim Var içinde (14-46). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. MEB.*
- [4].Sak, U. (2010). *Üstün zekâlı öğrenciler. H. İ. Diken (Ed.). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim içinde (2. Baskı) Ankara: PegemA.*
- [5].Sternberg, R. J., Jarvin, L., & Grigorenko, E. L. (2011). *Explorations in giftedness.* Cambridge University Press.
- [6].Sak, U. (2012). *Üstün zekâlılar (özellikleri, tanılanmaları eğitimleri). 2. Baskı. Ankara: Maya Akademi*
- [7].Öpengin, E. (2011). *Üstün zekâlı öğrencilerin bakış açısıyla üstün zekâ etiketinin öğrencilerin çeşitli algıları üzerindeki etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.*
- [8].Borland, J. H. (Ed.). (2003). *Rethinking gifted education.* Teachers College Press
- [9].Callard-Szulgit, R. D. (2010). *Parenting and teaching the gifted.* R&L Education
- [10].Akkanat, H. (2004). *Üstün veya özel yetenekliler. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili.(Haz.). Üstün Yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı içinde (s. 169 – 194). İstanbul: Çocuk Vakfı.*
- [11].Van der Meulen, R. T., van der Bruggen, C. O., Spilt, J. L., Verouden, J., Berkhout, M., & Bögels, S. M. (2014). *The pullout program day a week school for gifted children: effects on social-emotional and academic functioning. In Child & Youth Care Forum (Vol. 43, No. 3, pp. 287-314). Springer US.*
- [12].Delcourt, M. A. B., Cornell, D. G., & Goldberg, M. D. (2007). *Cognitive and affective learning outcomes of gifted elementary school students. Gifted Child Quarterly, 51(4), 359-381.*
- [13].Sak, U. (2011). *Üstün yetenekliler eğitim programları modeli (ÜYEP) ve sosyal geçerliliği. Eğitim ve Bilim Dergisi, 36(161), 213-229.*
- [14].Levent, F. (2011). *Üstün yetenekli çocukların hakları el kitabı: Ana baba ve öğretmenler için. Çocuk Vakfı Yayınları. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi. İstanbul.*
- [15].Çitil, M. (2016). *Üstün yetenekli öğrencilere sunulan olumlu davranışsal destek temelli problem davranışları önleyici sınıf yönetimi uygulamaları: eylem araştırması. (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- [16].Bildiren, A. & Çitil, M. (2019). *Özel yeteneklilerin tanılanması. Kılıç, O. & Çitil, M. Ed. Özel Yetenekli Öğrencim Var içinde (74-96). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.*

- [17].Bildiren, A. (2019). *Özel yetenekli çocukların tanılanması*. Özmen, R & Ataman, A (Ed.).*Öğrenme güçlüğü ve özel yetenek içinde (ss.239-260)*. Ankara: Maya Yayıncılık
- [18].Fiscus E. D, & Mandell, C., J. (2002). *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi BEP. (2. Baskı) (Çevirenler: G. Akçemete, H., G. Şenel ve E. Tekin)* Ankara
- [19].Kargın, T. (2007). *Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2007, 8 (1) 1-13
- [20].MEB, *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi* (2019), https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf adresinden erişilmiştir.
- [21].MEB Komisyon (2017). *Beni anlayın: Özel yetenekli çocuğum var. (Ed: O. Kılıç & T. Bağrıaçık)*. MEB Yayınları

BÖLÜM 6

TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM
HİZMETLERİNİN GELECEĞİ

Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetlerinin Geleceği

Uzm. Ruveyda ŞEN

MEB, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Uzm. Rahşan ONAT

MEB, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- Millî Eğitim Şûralarında Özel Eğitim
- Kalkınma Planlarında Özel Eğitim
- MEB Strateji Belgelerinde Özel Eğitim

Bu bölümün birinci ve ikinci kısımlarında yakın tarihteki üç şûra kararları ile kalkınma planlarında özel eğitim ile ilgili alınan kararlar ve hedefler belirtilmiştir. Bölümün üçüncü kısmında ise MEB politika belgelerinde özel eğitim ile ilgili alınan kararlar ve stratejiler açıklanmıştır.

Millî Eğitim Şûralarında Özel Eğitimle İlgili Alınan Kararlar

Cumhuriyet döneminde eğitimle ilgili teşkilatlanmalar 1923 yılında başlamıştır. Bu teşkilatlanmalar sonucunda eğitim teşkilatı, bilimsel ve yönetsel olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bilimsel teşkilatlanmanın önemli oluşumlarında biri Heyeti İlmîye olarak adlandırılmıştır “Heyet-i İlmîyeler yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin eğitim politikalarının belirlendiği, eğitim meselelerinin tanınmış eğitimcilerin fikir, düşünce ve tecrübelerinden yararlanarak tartışılıp karara bağlandığı ve belli bir uygulama gücü olan ilmî toplantılardır” Heyet-i İlmîye çalışmaları, Cumhuriyetin ilânından kısa süre önce başlamış ve 1926 yılına kadar üç defa toplanmıştır. Ancak bu Heyet-i İlmîyelerde özel eğitimle ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır [1].

Heyet-i İlmîyelerden sonra 1939 yılında Birinci Maarif Şûrası, 1943 yılında II. Millî Eğitim Şûrası, 1946 yılında III. Millî Eğitim Şûrası, 1949 yılında da IV. Millî Eğitim Şûrası toplanmıştır. Bu dört Şûrada da özel eğitimle ilgili herhangi bir karar alınmamıştır [1]. Özel eğitim konusunun ele alındığı ilk şûra 04-14 Şubat 1953 tarihlerinde toplanmış olan V. Millî Eğitim Şûrası'dır [2]. Bu Şûrada özel eğitim ile ilgili bir rapor hazırlanmış ve bu raporda özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin tanım ve sınıflandırılmasına, bu bireylere hizmet verecek personelin görev ve niteliklerine ve mali kaynakların neler olabileceğine değinilmiştir [3]. Ayrıca korumaya ve özel eğitime muhtaç olacak çocukların eğitim ve öğretim işleri için bir genel müdürlük kurulması önerilmiştir [1]. 1950'li yıllardan itibaren yapılan Millî Eğitim Şûralarının hemen hepsinde özel eğitim hizmetlerine ilişkin kararlar alınmıştır. 1939 yılından başlayıp 2020 yılına kadar on dokuz şûra yapılmış olup bu bölümde son üç şûrada özel eğitim ile ilgili alınan kararlara değinilmiştir.

XVII. Millî Eğitim Şûrası'nda Özel Eğitimle İlgili Alınan Kararlar

13-17 Kasım 2006 tarihleri arasında toplanan XVII. Millî Eğitim Şûrası'nda engelli çocukların her tür ve kademedeki eğitimleri ve yönlendirilmeleri, özel eğitim öğrencilerinin eğitim aldığı kurumların sayısının ve fiziki ve altyapı koşullarının iyileştirilmesi, hem öğretmenlere hem de ailelere özel eğitim gerektiren çocuklarla

ilgili eğitim çalışmaları yapılması, özel gereksinimi olan çocukların tanınması ve yönlendirilmesi için ölçme araçlarının geliştirilmesi, destek özel eğitim hizmetlerinde çalışan kişi ve uzmanların kendi yeterlilik alanları ile ilgili düzenlemeler yapılması, engel türüne göre yerel yönetimlerce korumalı iş yerleri açılması ve yine yerel yönetimlerce özel eğitime ve bakıma muhtaç bireyleri yaşamlarını sürdürebilecekleri yaşam evleri alanları oluşturularak yaygınlaştırılması kararları alınmıştır. Yine aynı şura da özel yetenekli çocukların eğitimi ve istihdamı konularında politikalar oluşturulması, özel yetenekli çocukların eğitimlerini kimlerin yapması gerektiği, bilim ve sanat merkezlerine öğretmen seçimine kriterler getirilmesi ile ilgili kararlar alınmıştır [4]. Şûrada alınan bu kararlar MEB tarafından dikkate alınmış ve uygulamaya geçirilmiştir.

XVIII. Millî Eğitim Şûrası’nda Özel Eğitimle İlgili Alınan Kararlar

1-5 Kasım 2010 tarihleri arasında toplanan 18. Millî Eğitim Şûrası’nda özel eğitim, psikolojik danışma ve rehberlik ile okul öncesi öğretmenliği alanlarında öğretmen açığının kapatılamaması nedeniyle öğretim elemanı yetiştirme çalışmalarına ağırlık verilmesi ve yurt dışına öğrenci gönderilmesi yönünde karar alınmıştır. Ayrıca bilim ve sanat merkezlerinde ve özel eğitim gerektiren öğrencilerin yetiştirilmesine görev alacak öğretmenlerin eğitimden geçirilmesi ile ilgili karar alınması özel eğitim alanında çalışacak öğretmenlerin eğitimlerinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu şûrada bilim ve sanat merkezlerinin ortaöğretim düzeyinde de yaygınlaştırılması sanatta da üstün yetenekli öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmasının yanında bu merkezlerin tip projeli binaların yapılması ve eğitim ortamları ve donanımlarının üst düzeye getirilmesi yönünde karar alınmıştır.

Şûrada spor tesisleri, okulların birbirine yakınlığı göz önünde bulundurularak ortak kullanıma ve engelli öğrencilerin faydalanmasına imkân verecek şekilde standartlara uygun, planlanmalı, mevcut tesisler iyileştirilmeli ve özel sektör spor tesisi yapması konusunda teşvik edilmesine yönelik de kararlar alınmıştır. Rehber öğretmen/psikolojik danışmanların, özel eğitime gereksinim duyan çocuklara psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti sunumu konusunda özel alan yeterliliği

kazanmalarına yönelik olarak yükseköğretim kurumlarında dersler konulması, sistemde bulunanların hizmet içi eğitim yoluyla bu yeterliliği kazanmaları konusunda da kararlar alındığı görülmektedir [5]. Şûrada alınan bu kararlar Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve MEB tarafından dikkate alınmış ve uygulamaya geçirilmiştir. 2010 yılında özel eğitim alanında öğretmen yetiştiren programların sayısı 15 iken 2014 yılına gelindiğinde ülkemizde 21 üniversitede özel eğitim bölümlerinde öğretmen yetiştirmeye başlanmıştır. Bunların yanı sıra Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde de 4 özel eğitim bölümünde öğretmen yetiştirme programları bu dönemde başlatılmıştır.

XIX. Millî Eğitim Şûrası'nda Özel Eğitimle İlgili Alınan Kararlar

2-6 Aralık 2014 tarihleri arasında toplanan 19. Millî Eğitim Şûrası'nda özel yetenekli öğrencilerin eğitimine yönelik bir yönetmeliğin hazırlanması ve anaokulundan itibaren geçerli olacak şekilde yeni bir öğretim programının yapılması ve öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme vb. konularda mesleki gelişimlerini sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması yönünde kararlar alınmış ayrıca lisansüstü programlarda okul kademelerine özgü özel eğitimin yönetimi vb. programların açılması gerektiği belirtilmiştir [6]. Bu şûrada alınan kararların da büyük kısmı MEB tarafından uygulamaya geçirilmiştir.

Kalkınma Planlarında Özel Eğitimle İlgili Belirlenen Hedefler

1960'lı yıllar Türkiye'de planlı kalkınma sürecinin başladığı yıllardır. 1963 yılından günümüze kadar beş yıllık dönemleri kapsayacak şekilde 11 kez beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. Hazırlanan tüm kalkınma planlarında eğitim başlığı yer almıştır [8]. Bunlardan birinci ve üçüncü kalkınma planları dışındaki tüm planlarda özel eğitime yönelik hedefler belirlenmiştir. Aşağıda son üç kalkınma planında özel eğitim ile ilgili alınan kararlar belirtilmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007-2013) Özel Eğitimle İlgili Belirlenen Hedefler

Dokuzuncu Kalkınma Planının Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi ile ilgili başlığın "Özel eğitim gerektiren öğrencilerin eğitiminde kaynaştırma yöntemine

öncelik verilecek ve mevcut okulların fiziki koşulları uygun hale getirilecektir.” İfadesi yer almıştır [9]. Bu dönemde kaynaştırma yöntemine ağırlık verilmiş ve özel eğitim okullarının fiziki koşulları iyileştirilmiştir.

Onuncu Kalkınma Planında (2014-2018) Özel Eğitimle İlgili Belirlenen Hedefler

Onuncu Kalkınma Planı’nın Politikalar başlığında “İlk ve ortaöğretimde başta engelliler ve kız çocukları olmak üzere tüm çocukların okula erişimi sağlanacak, sınıf tekrarı ve okul terki azaltılacaktır” ve “Özel eğitime gereksinim duyan engellilerin ve özel yetenekli bireylerin, bütünleştirme eğitimi doğrultusunda, uygun ortamlarda eğitimlerinin sağlanması amacıyla beşerî ve fiziki altyapı güçlendirilecektir” kararları alınmıştır [10]. 2014 yılına gelindiğinde Türkiye’nin kaynaştırma kavramı yerine bütünleştirme kavramını kullanmaya başladığı anlaşılmaktadır. Böylece tüm örgün ve yaygın eğitim kurumlarının özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere uygun hale getirilmesi politikasına geçilmiştir. Bu konuda başta MEB olmak üzere birçok kurum önemli adımlar atmıştır.

On Birinci Kalkınma Planında (2019-2023) Özel Eğitimle İlgili Belirlenen Hedefler

2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planı’nda özel eğitim hizmetleriyle ilgili şu hedeflere yer verilmiştir;

- ▶ Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitim hizmetlerinden istifade edebilmeleri için beşerî ve fiziki imkânlar güçlendirilecektir.
- ▶ Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin tespiti için il bazlı taramalar gerçekleştirilecek ve ihtiyaç haritaları oluşturulacaktır.
- ▶ Özel eğitim hizmetinin yaygınlaşması için mobil platformlar kurulacaktır.
- ▶ Öğrenme ortamlarının fiziki altyapısı, öğretim programı ve materyal zenginliği, öz bakım becerileri, bütünleştirme uygulamaları ve rehberlik hizmetlerinin standartları yükseltilecektir.
- ▶ Özel yetenekli çocuklar için Eğitim, Bilim ve Değerlendirme Kurulu oluşturulacaktır.

► Üniversitelerle işbirliği yapılarak zekâ ve yetenek testlerinin niteliği geliştirilecek, zekâ ve yetenek tanılama ve izleme merkezleri oluşturulacaktır şeklinde sıralanmıştır [11].

Son kalkınma planında yer alan hedefler ele alındığında eğitim ortamlarının fiziki açıdan iyileştirilmesi eğitim süreci, yöntemi ve materyallerinin standartlarının yükseltilmesi gibi genel hedeflerin yanı sıra tanılama konusunda da hedefler koyulduğu anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra özel yetenekli çocukların tanılanmasında kullanılacak ölçme araçlarının niteliğinin geliştirilmesi ve buna yönelik merkezlerin kurulmasına ilişkin de bir hedef belirlendiği görülmektedir. Ayrıca özel yetenekli öğrenciler için bir kurul kurulması da planlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tüm bu hedeflere yönelik uygulamaları gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığının Strateji Belgelerinde Özel Eğitimle İlgili Belirlenen Hedefler

Kalkınma planları ve programlarında yer alan politika ve hedefler doğrultusunda, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasının, hesap verilebilirliği ve saydamlığı sağlamak üzere kamu mali yönetiminin yapısını ve işleyişini, raporlanmasını ve mali kontrolü düzenlemek amacıyla 5018 sayılı kanun çıkartılmıştır. Bu nedenle MEB tarafından stratejik planlama süreci başlatılmış ve ilk stratejik plan 2010-2014 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanmıştır [12]. Bugüne kadar MEB tarafından üç stratejik belge yayınlanmıştır. Bu belgelerde özel eğitim ile ilgili belirlenen stratejiler aşağıda belirtilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planında Özel Eğitimle İlgili Belirlenen Hedefler

Millî Eğitim Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planının beşinci temasında yer alan altıncı stratejik amaçta özel eğitim hizmetlerine ilişkin aşağıdaki hedefler belirlenmiştir: Stratejik Planda yer alan hedefler özetlenecek olursa tanılama ve yerleştirme hizmetlerinin niteliğini geliştirmek, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine erişimi arttırmak, mesleki eğitimi güçlendirmek, özel eğitim okulu, destek eğitimi odaları ve özel eğitim sınıflarının sayısını arttırmak, erken çocukluk ve okul öncesi özel eğitim hizmetlerini yaygınlaştırmak ve BİLSEM'lerin sayısını

arttırmak bu dönemin temel hedefleri arasında gösterilmiştir [12]. İlgili dönemin sonunda MEB istatistiklerine bakıldığında ilgili hedeflere büyük oranda ulaşıldığı görülecektir. Bu stratejik planın tamamlanmasının ardından 2015-2019 arası dönemi kapsayacak yeni bir Stratejik Plan daha hazırlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planında Özel Eğitimle İlgili Belirlenen Hedefler

Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planında birinci stratejik amacında “Bütün bireylerin eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişmesini sağlamak.” ana hedefi belirlenmiştir. Bu ana hedef doğrultusunda plan dönemi sonuna kadar dezavantajlı gruplar başta olmak üzere, eğitim ve öğretimin her tür ve kademesinde katılım ve tamamlama oranlarını artırmak amaçlanmıştır. Birinci stratejik amaçta yer alan 11. stratejide “Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin tespiti için etkili bir tarama ve tanılama sistemi geliştirilecek ve bu bireylerin tanısına uygun eğitime erişmelerini ve devam etmelerini sağlayacak imkânlar geliştirilecektir.” Hedefine yer verilmiştir. Planda yer alan ikinci stratejik amaçta nasıl bireyler yetiştirileceğine değinilmiştir. Bu kapsamda 30. stratejide “Rehberlik ve araştırma merkezlerinin eğitsel değerlendirme ve tanılama hizmetleri başta olmak üzere, riskli ve öncelikli alanlar tespit edilerek bütün süreçlerinin hizmet kalitesi artırılacaktır.” hedefine yer verilmiştir. Bunların yanı sıra özel yetenekli ve engelli öğrencilerin aile, öğretmen, yöneticilerine ve ayrıca maarif müfettişlerine bu konularda eğitimler verilmesi hedefi koyulmuştur. Engelli bireylerin eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını karşılayacak öğretim programlarının geliştirilmesi ve güncellenmesi konusunda çalışmalar yapılması da bu planda özel eğitimle ilgili yer alan bir diğer hedefdir. Planda Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin engel durumlarına göre yapabilecekleri meslekler ve bu meslekler için gerekli yeterlilikler belirlenmesine ilişkin de bir hedef bulunmaktadır [13]. MEB’in ilgili dönemde bu hedefleri de büyük oranda gerçekleştirdiği görülmektedir. 2019 yılında bu plan tamamlanınca MEB 2019-2023 dönemini kapsayan üçüncü stratejik planını hazırlamıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planında Özel Eğitimle İlgili Belirlenen Hedefler

Millî Eğitim Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planında yer alan beşinci amaçta “Özel eğitim ve rehberlik hizmetlerinin etkinliği artırılarak bireylerin bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimleri desteklenecektir.” ana hedefi yer almaktadır. Bu ana amaç doğrultusunda “Özel eğitim ihtiyacı olan bireyleri akranlarından soyutlamayan ve birlikte yaşama kültürünü güçlendiren eğitimde adalet temelli yaklaşım modeli geliştirilecektir.” hedefi belirlenmiştir. Bu hedef eğitimde bütünleştirme uygulamalarının önümüzdeki dönemde de MEB tarafından uygulanmak istendiğini gözler önüne sermektedir. Bu hedefe ulaşmak için aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- ▶ Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere yönelik hizmetlerin kalitesi artırılabacaktır.
- ▶ Başta özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin kullanımına uygun olmak üzere okul ve kurumların fiziki imkânları iyileştirilecektir.
- ▶ Küçük onarım ve donatım hizmetleriyle okul ve kurumların fiziki imkânları ihtiyaçlar doğrultusunda iyileştirilecektir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planında özel yetenekli öğrencilere yönelik de hedef ve stratejiler belirlenmiştir. Planda “Ülkemizin kalkınmasında önemli bir kaynak niteliğinde bulunan özel yetenekli öğrencilerimiz, akranlarından ayrıştırılmadan doğalarına uygun bir eğitim yöntemi ile desteklenecektir.” hedefi doğrultusunda aşağıdaki stratejilerin uygulanması amaçlanmıştır:

- ▶ Özel yeteneklilere yönelik kurumsal yapı ve süreçler iyileştirilecektir.
- ▶ Özel yeteneklilere yönelik tanılama ve değerlendirme çalışmaları daha ileri seviyelere taşınacaktır.
- ▶ Özel yeteneklilere yönelik öğrenme ortamları, ders içerikleri ve materyalleri geliştirilecektir [14].

Genel olarak özetlenecek olursa bu planda özel eğitim hizmetlerinin kalitesinin artırılması, fiziki imkanların geliştirilmesi ve eğitsel değerlendirme süreçlerinin güçlendirilmesine ilişkin hedef ve stratejilere yer verildiği görülmektedir. MEB bu hedeflere ulaşmak için çalışmalarını sürdürmektedir.

2023 Eğitim Vizyonu Belgesinde Özel Eğitimle İlgili Belirlenen Hedefler

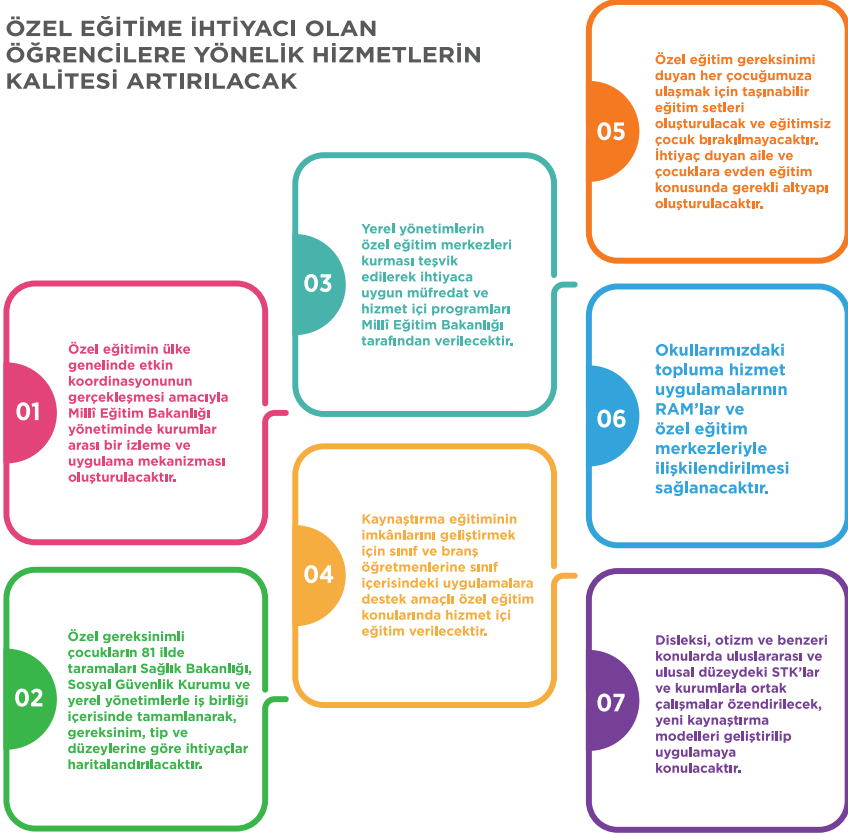
2018 yılının sonunda Millî Eğitim Bakanlığı 2023 Eğitim Vizyonu adıyla yeni bir strateji belgesi yayınlamıştır. 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi’nin en temel felsefesi insanı tekrar hak ettiği biçimde eğitim gündemine taşımaktır. 2023 Eğitim Vizyonu, insanı maddi manevi tüm varlık unsurlarıyla bir bütün olarak gören bakışı temsil etmektedir. 2023 Eğitim Vizyonunun temel hedefi, ahlak telakkisine dayalı ve insanı merkeze konumlandıran bir varlık ve bilgi anlayışını yeşertmektir. Bu kapsamda Türkiye’deki eğitim hizmetlerine ilişkin birçok başlıkta yeni hedefler belirlenmiştir. Vizyon belgesinde özel eğitim hizmetleri ile ilgili hedefler özel eğitim ve özel yetenek şeklinde iki ayrı başlıkta sunulmuştur [15]. Özel eğitimle ilgili hedef ve stratejiler aşağıda Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1 Özel Eğitimle İlgili Hedef ve Stratejiler

HEDEF
1

**ÖZEL EĞİTİME İHTİYACI OLAN
ÖĞRENCİLERE YÖNELİK HİZMETLERİN
KALİTESİ ARTIRILACAK**

2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yer alan özel eğitimle ilgili hedef ve stratejiler özetlenecek olursa ülke genelinde etkin bir koordinasyon için izleme ve uygulama mekanizması oluşturma, diğer kurumlarla iş birliğiyle tarama çalışmaları yapma ve ihtiyaç haritaları çıkarma, yerel yönetimlerin özel eğitim merkezleri kurmalarını teşvik etme, kaynaştırma ortamlarında çalışan öğretmenlere eğitim verme, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara materyal desteği sağlama, RAM'lar ve özel eğitim

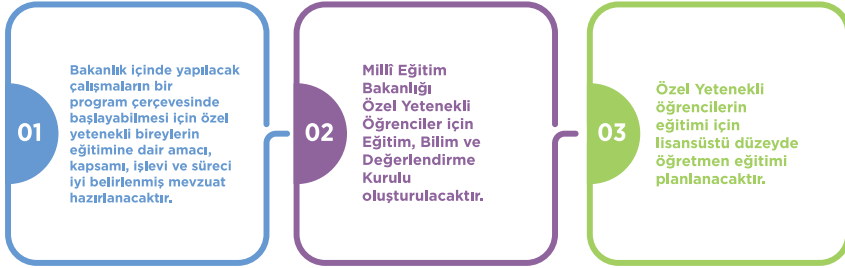

merkezlerini toplum hizmet uygulamalarıyla destekleme, özel gereksinimi olanlar alanında faaliyet gösteren STK'lar, ortak faaliyetleri özendirme şeklinde stratejiler belirlenmiştir. Özel yeteneklilerle ilgili hedef ve stratejiler ise aşağıda tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2 Özel Yeteneklilerle İlgili Hedef ve Stratejiler

HEDEF
1

ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK KURUMSAL YAPI VE SÜREÇLER İYİLEŞTİRİLECEK

HEDEF
2

ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK TANILAMA VE DEĞERLENDİRME ARAÇLARI DAHA İLERİ SEVİYEYE TAŞINACAKTIR

Tablo 2 Özel Yeteneklilerle İlgili Hedef ve Stratejiler

HEDEF
3
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK ÖĞRENME ORTAMLARI, DERS YAPILARI VE MATERYALLERİ GELİŞTİRİLECEK

Tablo 2 incelendiğinde Vizyon belgesinde özel yetenekliler alanına özel bir önem ve geniş bir yer verildiği anlaşılmaktadır. Buna göre 3 ana hedef altında 15 alt hedef belirlenmiştir. Birinci ana hedefte “Özel yeteneklilere yönelik kurumsal yapı ve süreçler iyileştirilecek” denilmektedir. Bu kapsamda özel yetenekliler için bir mevzuat hazırlanması, MEB Özel Yeteneklilerin Eğitimi Bilim ve Değerlendirme Kurulu oluşturulması, bu alana yönelik lisansüstü düzeyde öğretmen eğitimi planlanmasına yönelik hedefler belirlenmiştir.

Özel yetenek alanında yer alan ikinci ana hedefte ise “Özel yeteneklilere yönelik tanılama ve değerlendirme araçları daha ileri seviyeye taşınacak” amacı yer almaktadır. Bu ana hedefi gerçekleştirebilmek adına standart ölçme araçları geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi, özgün zekâ ve yetenek testleri geliştirilmesi, tanılama hizmetlerinin yaygınlaştırılması, üniversitelerle işbirliği kapsamında zekâ ve yetenek tanılama (değerleme) izleme merkezleri ve noktaları oluşturulması hedefleri belirlenmiştir. Bu alanda yer alan üçüncü ve son ana hedefte “Özel yeteneklilere yönelik öğrenme ortamları, ders yapıları ve materyalleri geliştirilecek” amacına yer verilmiştir. Bu hedef doğrultusunda ise öğrenme ortamları için materyal ve model geliştirme, farklı program modellerine fırsat tanıma, müfredat geliştirme, ders çeşitliliğini arttırma, BİLSEM’lerin yeniden yapılandırılması, ayrı eğitim, hızlandırma ve zenginleştirme uygulamalarının yeniden yapılandırılması, ürün değerlendirme için öğretmenleri destekleme gibi alt hedefler belirlenmiştir

Sonuç

Türkiye’de özel eğitim hizmetleri millî eğitim sistemimizde önemli bir yere sahiptir. Millî eğitimin geleceğine ilişkin oluşturulan politika belgelerinde de özel eğitime ilişkin birçok karar ve hedef bulunmaktadır. Önceki bölümlerde görüldüğü üzere ülkemizde özel eğitim hizmetleri ile ilgili kurumsal ve yasal gelişmeler yirminci yüzyılın ikinci yarısında yoğunluk kazanmıştır. Bu tarihten itibaren yapılan millî eğitim şuraları ve kalkınma planlarında özel eğitim hizmetlerine ilişkin önemli kararların alındığı ve hedeflerin belirlendiği görülmektedir. Kitabımızın bu bölümünde de millî eğitim şuraları ve kalkınma planlarının yakın zamanlarda içerdiği karar ve hedefler ele alınmıştır. Bunların yanı sıra Millî Eğitim Bakanlığının kendi oluşturduğu stratejik planlarda özel eğitim hizmetlerine ilişkin belirlediği stratejiler ele alınmıştır. Tüm bu belgeler değerlendirilecek olursa özel gereksinimi olan öğrencilerin belirlenmesi ve tanınması, özel eğitim ortamlarının fiziksel açıdan iyileştirilmesi, öğretmen niteliğinin arttırılması, eğitim materyallerinin, müfredat ve modellerin geliştirilmesi gibi özel eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesine karar ve hedeflerin güncelliğini sürdürdüğü görülmektedir. MEB tüm hedeflere ulaşmak adına başta Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü olmak üzere tüm birimleriyle hazırlık ve uygulamalara devam etmektedir.

Özet

Bu bölümün birinci ve ikinci kısımlarında yakın tarihteki üç şûra kararları ile kalkınma planlarında özel eğitim ile ilgili alınan kararlar ve hedefler belirtilmiştir. Bölümün üçüncü kısmında ise MEB politika belgelerinde özel eğitim ile ilgili alınan kararlar ve stratejiler açıklanmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan millî eğitim şuraları ve kalkınma planlarında özel eğitim hizmetlerine ilişkin önemli kararlar alınmış ve hedefler belirlenmiştir. Bunların yanı sıra Millî Eğitim Bakanlığının kendi oluşturduğu stratejik planlarda özel eğitim hizmetlerine ilişkin belirlediği stratejiler ele alınmıştır. Tüm bu belgeler değerlendirilecek olursa özel gereksinimi olan öğrencilerin belirlenmesi ve tanınması, özel eğitim ortamlarının fiziksel açıdan iyileştirilmesi, öğretmen niteliğinin artırılması, eğitim materyallerinin, müfredat ve modellerin geliştirilmesi gibi özel eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesine karar ve hedeflerin güncelliğini sürdürdüğü görülmektedir.

Kaynakça

- [1].Çitil, M. (2009). Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar Türkiye’de özel eğitim (1923-2007). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- [2].MEB, (1991). *Beşinci Millî Eğitim Şurası: 5–14 Şubat 1953: Çalışma programı, komisyon raporları, konuşmalar*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- [3].Çağlar, D. (1974). *Türkiye’de özel eğitim alanına personel yetiştirme sorunları*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Doktora Tezi.
- [4].17. Millî Eğitim Şurâsı Kararları https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iysdosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf
- [5].18. Millî Eğitim Şurâsı Kararları https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iysdosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf adresinden erişilmiştir.
- [6].18. Millî Eğitim Şurâsı Kararları https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iysdosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf
- [7].*Kalkınma Planları* <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari> adresinden erişilmiştir.
- [8].<http://beykon.org/dergi/2012/SPRING/M.Altundemir.pdf>) adresinden erişilmiştir.
- [9].<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2007-2013%E2%80%8B.pdf> adresinden erişilmiştir.
- [10].<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf> adresinden erişilmiştir.
- [11].http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/ON_BIRINCI_KALKINMA-PLANI_2019-2023.pdf adresinden erişilmiştir.
- [12].https://sgb.meb.gov.tr/Str_yon_planlama_V2/MEBStratejikPlan.pdf)
- [13].https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf adresinden erişilmiştir.
- [14].http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/31105532_Millî_EYitim_BakanlYYY_2019-2023_Stratejik_PlanY_31.12.pdf adresinden erişilmiştir.
- [15].http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf adresinden erişilmiştir.

Yazarların Özgeçmişi

Prof. Dr. Uğur SAK

Prof. Dr. Uğur Sak 1996 yılında Gazi Üniversitesi'nden sınıf öğretmenliği alanında lisans derecesini almıştır. 2001 yılında Arizona State Üniversitesinde yüksek lisans, 2005 yılında da Arizona Üniversitesinden de özel yetenekliler alanında doktora derecelerini almıştır. Anadolu Üniversitesi Özel Yeteneklilerin Eğitimi anabilim dalı kurucusu ve öğretim üyesidir. Aynı zamanda ÜYEP Merkezi kurucu müdürü ve Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisinin (TALENT) editörüdür. Anadolu Üniversitesinde üstün yeteneklilerin eğitimi üzerine yüksek lisans ve doktora programlarını başlatmış ve halen koordinatörlüğünü yürütmektedir. Üstün yeteneklilerin eğitimi, yaratıcılık eğitimi, zekâ ve zekâ testleri üzerine bilimsel çalışmalar yürütmektedir. Bilimsel araştırmaları ulusal ve uluslararası akademik dergilerde yayınlanmış, ayrıca üstün yeteneklilerin eğitimi ve yaratıcılık üzerine İngilizce ve Türkçe kitapları bulunmaktadır. Üstün yeteneklilerin eğitimi ve yaratıcılık alanında özgün modeller geliştirmiştir. Türkiye'nin ilk yerli zekâ ölçeği ASİS'i geliştirmiştir.

Seyfettin TORAMAN

Ankara Nallıhan'da doğdu. 1998 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması bölümünden mezun oldu. Kasım 1999-Haziran 2014 yılları arasında Mardin ve Ankara İllerinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul ve kurumlarda öğretmen, bölüm başkanı ve yönetici olarak görev yaptı. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünde Haziran 2014-Aralık 2016 tarihleri arasında Özel Eğitim ve Kaynaştırma Daire Başkanı, Aralık 2016-Temmuz 2020 tarihleri arasında Rehberlik Hizmetleri Daire Başkanı olarak görev yaptı. Temmuz 2020 tarihinden itibaren ise Eğitim Politikaları Daire Başkanı olarak görev yapmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunum sistemi, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri mevzuat ve etik çalışmaları, özel eğitim hizmetleri mevzuat, kılavuz ve yenilik çalışmaları, e-Rehberlik Sistemi kurulum, içerik ve geliştirme çalışmaları, bağımlılıkla mücadele kapsamında bağımlılık araştırması çalışmaları, "3-23 Yaş Arası Bireylere Yönelik Computer Adaptive Test Uygulamalı Psikolojik Ölçme Aracı Geliştirilmesi Projesi" ve Öğrenme Güçlüğü Testi çalışmaları başta olmak üzere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile özel eğitim hizmetleri alanında birçok çalışmada yönetici, koordinatör ve araştırmacı olarak yer aldı. Halen özel eğitim hizmetleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri alanlarına ait temel politika belgeleri başta olmak üzere her iki alana ilişkin çalışmalar yürütmektedir. Evli ve iki kız çocuğu babasıdır.

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut ÇİTİL

Dr. Çitil, 1981 yılında Afşin'de doğdu. 2004 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Bölümünden mezun oldu. 2004-2010 yılları arasında Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve MEB bünyesinde farklı özel eğitim okullarında görev yaptı. 2009 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde "*Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkiye'de Özel Eğitim*" çalışmasıyla yüksek lisans programını tamamladı. 2010 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Eğitim Sosyolojisi alanında başladığı doktora programını 2016 yılında tamamladı. İlk doktorasıyla eş zamanlı olarak sürdürdüğü ikinci doktorasını da Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim dalında üstün yetenekliler alanında 2016 yılında tamamladı. Dr. Çitil; özel eğitim politikaları, yasal ve tarihsel gelişmeler, eğitim sosyolojisi ve tarihi, engelli sosyolojisi, üstün yetenekli çocuklar ve eğitimleri alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca başta Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere kamu kuruluşlarına, Bilim ve Sanat Merkezlerine ve ilgili sivil toplum örgütlerine "üstün yetenekliler" alanında eğitimler, seminerler vermekte ve akademik danışmanlık yapmaktadır. 2010 yılından bu yana Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi özel eğitim bölümünde öğretim elamanı olarak çalışan Dr. Çitil, 2020 yılından itibaren Üstün Zekâlılar Eğitimi Ana Bilim Dalı başkanı olarak görev yapmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Zehra ATBAŞI

Dr. Öğretim Üyesi Zehra Atbaşı 1979 yılında Konya Ereğli'de doğdu. İlk ve ortaöğretimi Ereğli'de tamamladı. Selçuk Üniversitesinde 2002 yılında PDR alanında lisans, 2007 yılında ise yüksek lisansını tamamladı. 2016 yılında Gazi Üniversitesi Özel Eğitim alanında doktora derecesini aldı. 2003-2010 yılları arasında Selçuk Üniversitesi, 2010-2016 yılları arasında ise Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yaptı. 2017 yılından itibaren ise Necmettin Erbakan Üniversitesi Özel Eğitim Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmalarını yürütmektedir. Bilimsel ilgi alanları arasında olumlu davranış desteği, toplumsal uyum becerilerinin öğretimi, bütünleştirme, çocuk ihmali ve istismarı vb. konular yer almaktadır.

Cemal ÖZDEMİR

Cemal Özdemir, 1974 yılında Zonguldak Kdz. Ereğli'de dünyaya geldi. İlköğretimi Alaplı, ortaöğretimini Düzce Lisesinde tamamladı. Abant İzzet Baysal Üniversitesinde 1998 yılında özel eğitim öğretmenliği alanında lisans, 2020 yılında Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesinde eğitim yönetimi ve denetimi alanında yüksek lisansını tamamladı. 1998-2004 yıllarında Ankara Gölbaşı Özel Eğitim Uygulama Okulunda öğretmen, 2004-2005 yıllarında Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünde görevlendirme, 2004-2010 yıllarında Ankara-Gölbaşı Rehberlik ve Araştırma Merkezinde bölüm başkanlığı, müdür yardımcılığı ve müdür vekilliği, 2010-2013 Gölbaşı İnönü İlköğretim Okulu müdür yardımcılığı, Gündüz Alp İlköğretim Okulunda müdür vekilliği, 2013-2016 Çankaya Süha Alemdaroğlu Özel Eğitim Uygulama Okulunda okul müdürü, 2016-2018 Zonguldak İl Millî Eğitim Müdür Yardımcılığı görevinde bulundu. 2004 yılından itibaren özel eğitim ile ilgili MEB 'de kitap yazım komisyonlarında, çeşitli proje, çalıştaylarda, hizmet içi eğitimlerde eğitim yöneticisi ve eğitim görevlisi olarak görev aldı. 2018 yılından itibaren Eğitim Politikaları Daire Başkanlığında Şube Müdürü olarak görevine devam etmektedir.

Yunus POLATOĞLU

Yunus Polatoğlu, 1988 yılında Van'da doğdu. 2010 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Bölümünden mezun oldu. 2010-2016 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyetlerini yürüten özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde özel eğitim öğretmeni olarak görev yaptı. Bu görevinde özellikle erken çocukluk dönemindeki otizm spektrum bozukluğu olan bireyler ile çalıştı. Daha sonra Ankara ili Keçiören ilçesinde hizmet veren Keçiören Rehberlik ve Araştırma Merkezine özel eğitim öğretmeni olarak atandı. Bu görevinde iken Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünde görevlendirme öğretmen olarak sırasıyla Programlar ve Öğretim Materyalleri Daire Başkanlığı, Rehberlik Hizmetleri Daire Başkanlığı ve Eğitim Politikaları Daire Başkanlığında toplam 3,5 yıl görev yaptı. Şu an Ankara ili Keçiören ilçesinde hizmet veren Karacaoğlan İlkokulunda müdür yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

Uzm. Ruveyda ŞEN

Ruveyda ŞEN, 1985 yılında Tokat'ta doğdu. İlk ve ortaöğretimi Tokat'ta tamamladı. 2010 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünden mezun oldu. 2010- 2012 yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyetlerini yürüten özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde özel eğitim öğretmeni olarak görev yaptı. 2013 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Özel Eğitim alanında yüksek lisansını tamamladı. 2012 yılında Millî Eğitim Bakanlığına Millî Eğitim Uzman Yardımcısı olarak atanan ŞEN, Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünde Millî Eğitim Uzmanı olarak görevini sürdürmektedir.

Uzm. Rahşan ONAT

Rahşan ONAT 1977 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk ve ortaöğretimini Ankara'da tamamladı. 1999 yılında Uludağ Üniversitesinde lisansını, 2010 yılında Erciyes Üniversitesinde yüksek lisansını tamamladı. Kayseri Rehberlik ve Araştırma Merkezinde on yıl rehber öğretmen olarak görev yaptıktan sonra Ankara iline atandı. Ankara'da bir ilkokulda görevli iken Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünde görevlendirme öğretmen olarak Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığı ve Eğitim Politikaları Daire Başkanlıklarında 5 yıl görev yaptı. Halen Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığında görev yapmaktadır. Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığında özel yetenekli öğrencilerin tanılanma süreçleri, özel yetenekli çocukların ailelerine yönelik eğitim programları hazırlanması, özel yetenekli çocukların ailelerine ve öğretmenlerine yönelik hazırlanan kitap çalışmalarında yer almıştır.

